శ్రీరస్తు.

కావ్యాలంకారసంగ్రహము

అను నామాంతరముగల

నరసభూపాలీయము.

బ్రహ్మశ్రీ

శతావధాని పురాణం. సూర్యనారాయణశాస్త్రులవారిచే

పరిష్కృతము.

వావిళ్ల. రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స

వారిచే ప్రకటితము.

తండియార్పేట

చెన్నపురి.

1909

భూమిక.

కావ్యాలంకారసంగ్రహ మనునామాంతరము గలయీనరసభూపాలీయ మనునలంకారగ్రంథమును దెలుఁగున వ్రాసినకవి వసుచరిత్రాదిగ్రంథములు వ్రాసి వన్నెకెక్కినభట్టుమూర్తి. ఈగ్రంథములోని లక్షణభాగ మంతయు సంస్కృతభాషలోఁ బ్రతాపరుద్రమహారాజు పేరిట విద్యానాథుఁడు వ్రాసిన ప్రతాపరుద్రీయ మనునలంకారశాస్త్రమునకుఁ దెలుఁగు. అందలినాటకప్రకరణము దక్కఁ దక్కిన భాగమును బద్యరూపముగా వ్రాసి యుదాహరణములను బ్రతాపరుద్రమహారాజు పేరిట నాకవి వ్రాసినట్లే యితఁడును లక్ష్యభాగమును దనకవిత్వముచే నరసభూపాలునిపేరిట వ్రాసెను. భట్టుమూర్తికవిత్వశైలి యొక్కధారాళతను వసుచరిత్రకన్న నిదియే తేటపఱచును. ఇతనికవిత్వము మిక్కిలి రసవంతమైన దనియుఁ జమత్కారమైన దనియు నీగ్రంథమే వేనోళ్ల ఘోషించుచున్నది. కాని, కృతిపతి యగునరసరాజునకు విశేషణములుగా వాడఁబడిన "ఔబళ" "ఓబయ" మొదలైనకొన్ని పదములు "పానకములోని పుల్లల" వలెనున్నయవి. అయినను బ్రభుచిత్తానుసరణమునకై చెప్పెడుకవిత్వములలో నిట్టిలోపము లుండుట సహజమే యని చదువరులకే స్పష్టము. చరిత్రతో సంబంధములేని యంశములు గల యిట్టిలక్షణ గ్రంథమును వ్రాయుచు నింతరసవంతముగాను సహృదయహృదయరంజకముగాను వ్రాయుటకు మఱొకరు లేరనుటకు నింతవరకును నిట్టి యుద్గ్రంథమును నెవ్వరును వ్రాయకుండుటయే నిదర్శనము. అప్పకవి మొదలుగాఁగల యిటీవలిశుద్ధలాక్షణికులు సమ్మతింపని రేఫద్వయమైత్రి, యికారసంధి మొదలగునవి యీకవి యచ్చటచ్చట చాల రసవంతముగా వాడియున్నాఁడు. వసుచరిత్రకవియునిక్కవియు నొక్కరా? వేఱువేఱుకవులా? అని యనేకులకు సంశయముండిన నుండవచ్చును. రెండు గ్రంథములును బాగుగాఁ బరిశీలించి యిద్దఱును నొక్కరేయని వాదించువారివాదనలును, కొన్ని కారణములచే నిద్దఱును వేఱువేఱు కవులని వాదించువారివాదనలును యుక్తియుక్తముగానే యున్నవి. ఈవిషయమును సిద్ధాంతీకరించుటకు సహృదయులయనుభవమే ప్రమాణము. ఇంతకును మాకీవిషయ మప్రస్తుతప్రశంస. ఏమందురో? గ్రంథకర్తయొక్క గ్రంథములయందలికవితారసము గ్రోలుటయే సహృదయులకు ముఖ్యప్రయోజనముకాని యీకవియు నాకవియు నొక్కఁడా? ఇద్దఱా? అనుచర్చతో నవసరములేదు. అట్లు చర్చించినచో "నీవీవిస్రంసనే వస్త్ర

మూల్యపృచ్ఛా" న్యాయము ననుసరింపక మానదు. కృతికర్తయొక్కయుఁ గృతిపతి యొక్కయుఁ గాలనిర్ణయాదులు మ-రా-శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులవారి యాంధ్రకవులచరిత్రనుండియు, పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారి హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానపు పీఠికనుండియు గ్రహింతురుగాక యని యిం దుదాహరింప మానుకొంటిమి.

జటప్రోలు సంస్థానములోని యాస్థాన పండితులగు బ్రహ్మశ్రీ వెల్లాల సదాశివ శాస్త్రిలవారిందలి మూఁడవయాశ్వాసమునకు బాగుగా విమర్శించి విశేషములు పెక్కు చేరిచి విపులముగా వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు. అం దచ్చటచ్చట లక్షణపద్యములలోని లోపములఁ గనిపట్టి సవరణలు చేసియున్నారు. ఆ సవరణ లిందు దిగువునఁ బొందు పరుపఁబడియున్నవి. వారి సవరణలను మే మిం దుపయోగించుకొన్నందులకును, ఆంధ్రభాషాప్రపంచమున కావ్యాఖ్యానముచే శ్రీ శాస్త్రిల వారు గావించిన మహోపకారమునకును వారి కనేక వందనము లొనరించు చున్నారము.

మఱియు శ్రీవిజయనగరసంస్థానములోని పండితులును, ఆస్థానకవులును, కలకత్తా రాజకీయ విశ్వవిద్యాలయము వారివలన "కావ్యతీర్థ," "పురాణతీర్థ" అను బిరుదములతోఁ గూడఁ బరీక్షాధికారిపదవి నందినవారు నగు బ్రహ్మశ్రీ శతావధాని పురాణం, సూర్యనారాయణశాస్త్రిలవారీగ్రంథమును సమగ్రముగా మిక్కిలి శ్రద్ధతోఁ బరిష్కరించి మా కొసంగినందులకు వారికిని వందనము లాచరించుచున్నారము, ఇం దెద్దియేని లోపమున్నచోఁ ద్వరలోనే రెండవకూర్పుగానున్నది గావున మాకుఁదెలుపవలయునని చదువరులకు విన్నవించుచున్నారము.

చెన్నపట్టణము
16–11–09.

ఇట్లు,
వావిళ్ల, రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

శ్రీరస్తు.

నరసభూపాలీయము.

—:o:—

కావ్యాలంకారసంగ్రహము.

శా. శ్రీలీలావతి దా నురోమణిసభా సింహాస[illegible]
వేలాభా ప్రతిబింబితాంగి యయి న[illegible]
డౌలే యంచుఁ దలంచునో యని యమం[illegible]
వేళం గౌఁగిటఁ జేర్చు శౌరి నరసా[illegible]

సీ. ఏలేమ కడలిరాచూలి యనా [illegible]
ఏమానినీరత్న మిందుసోదరి యనాఁ బ్రకటించు [illegible]
ఏతన్వి కందర్పమాత యనా [illegible]
ఏసాధ్వి దనుజారియిల్లా లవుటఁ దెల్పు [illegible]

తే. యట్టిశ్రీదేవి సుకవివాగమృతదంబు, [illegible]
నరసవిభుమందిరం బాత్మశరణ మనుచు, నుండి యేకాలమును [illegible]

చ. పలుకులకొమ్మ నెమ్మొగముఁ బార్వణచంద్రునిఁ గాఁ దలంచి [illegible]
జ్జ్వలనిజభద్రపీఠజలజంబు నిమీలిత మౌనో యంచు [illegible]
ర్పలవడ భారతీవనిత నాత్మముఖంబులలోనె [illegible]
జెలఁగువిధాత నోబయనృసింహున కిచ్చుఁ [illegible]

సీ. ఒకటి యక్షురవిలాసోల్లాసమున మించ నొకటి [illegible]
నొక్కటి నారికేళోన్నతిఁ దాల్ప నొక్కటి [illegible]
నొకటి సువృత్తభావోన్మేష మొందఁ నొక్కటి వల్లకీ[illegible]
నొకటి భారవిశేషయుక్తిఁ జెం పొంద నొక్కటి [illegible]

తే. నసమసాహిత్యసంగీతరసము లనెడు, [illegible]
సరసగుణహారు నోబయనరసధీరు, నస్మత్కృతినాయకుని [illegible]

శా. గంగం దాల్చితి వుత్తమాంగమున [illegible]
ర్ధాంగీకార మనం బురంధ్రి నిను వామాంగంబునం [illegible]

శృంగారోన్నతిఁ జూడు మంచు గిరిజ న్శ్లాఘాపగాబింబిత
స్వాంగానందితఁ జేయుశంభుఁడు నృసింహాధీశ్వరుం బ్రోచుతన్. 5

చ. అరుదుగ వామభాగలలనాకలనాచలనాత్ముఁ డైనయా
హరు గురుఁ గాంచి తానును దదాకృతి యాగతి నేకదంతుఁడై
కరికరిణీగుణంబులు మొగంబునఁ దాల్చి జగంబు లేలునాం
తరకరుణాసనాథు గణనాథు మరుద్గణనాథుఁ గొల్చెదన్. 6

సీ. తనయాస్యగహ్వరంబునకు ఖద్యోతజృంభణము ఖద్యోతజృంభణము గాఁగఁ
దనకరాంభోజాతమున కలగంధమాదన మొకగంధమాదనము గాఁగఁ
దనశౌర్యహర్యక్షమునకు నైరావణస్ఫురణ మైరావణస్ఫురణ గాఁగఁ
దనవాలదంభోళి కెనయుకర్బురగోత్రగరిమ కర్బురగోత్రగరిమ గాఁగ
తే. వఱలు రామానుజన్మజీవప్రదాన, ధుర్యపర్యాయధాత మేదురవిరోధి
బలపయోధిబిలంఘనప్రబలశక్తి, యోబయ నృసింహభూభర్త కోసఁగుఁగాత. 7

సీ. ఎవ్వాఁడు మొదలఁ దా నిలకు భారతి డించెఁ దగ భగీరథుఁ డభ్రతటినిఁ బోలె
భ్రమరకీటన్యాయభాతి నేకవిరాజు వాగ్దేవి దాన నై వన్నె కెక్క
వరవృత్తములు మాని వాణి యెవ్వానికై వలచి నానాశ్లేషములకుఁ జిక్క
నెవ్వానివాఙ్మాత్ర మినుని ధాత్రికిఁ దెచ్చి పేర్మితోఁ గరము లర్పించుకొనియె
తే. నట్టిమహిమాధికులఁ గొల్చి యఖిలమునివ, చోనుపమశక్తిభృతపురాణార్థవితతు
లనుఁగుదెనుఁగను భవ్యదివ్యాంజనమున, గనుఁగొనఁగఁ జేయునంధ్రసత్కవులఁ దలఁచి.

సీ. ఏమహాత్ములు గల్గ భూమీశసభలలోఁ గవులకు నధికవిఖ్యాతి గల్గె
నేకృతార్థులు గల్గ నెల్లపామరులకు గణన మీఱుప్రబంధకములు గల్గె
నేవాఙ్నిధులు గల్గ నిరవొందు రసికుల కమితలీలావినోదములు గల్గె
నేప్రవీణులు గల్గ నిల నలంకృతికృతోద్యములకు దోషలక్ష్యములు గల్గె
తే. నేదయాళులు బుధవచోహేతిచకిత, విసరదపశబ్దభరణలాలసముఖాబ్జు
లట్టినిఖిలోపకారధీరాత్ము లయిన, సకలకవిధూర్వహులకు నంజలి యొనర్తు. 9

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రారిప్సితగ్రంథనిర్విఘ్నపరిసమాప్తిసంప్రదాయావిచ్ఛేదలక్షణ నిబంధనంబుగా నిఖిలాభీష్టదేవతానమస్కరణంబును సుకవిబహూకరణంబును గుకవినిరాకరణంబును గావించి యుదంచితవిరించిసంచితప్రపంచచరదభంగబుధపుంగవహృదయంగమంబును గంభీరరససముజ్జృంభితకవితాంభోధితరణకరణప్రగుణోపకరణపరిణతతరణిప్రకాండంబు నశేషగుణదోషవిశేషదుర్వారనీరక్షీరవివేచనోచితప్రశంసి

తహంసాయమానప్రతిభానుబంధంబు నగునొక్కప్రబంధంబు నిర్మింపఁ బూని
యున్న సమయంబున, 10

సీ. లలితాకలంకకలాకలాపంబున నేరాజు రేరాజు నేవగించు
భూభారభరణలీలాభిముఖ్యంబున నేమేటి తామేటి నెగ్గులాడుఁ
జతురభాషామనీషావిశేషావాప్తి నేభోగి యాభోగి నీసడించు
శరణాగతగణాతిభరణాధికగుణాప్తి నేశౌరి యాశౌరి నేపు నూపు
తే. నతఁడు రిపురాడఖర్వగర్వాంధకార, గంధనిర్గంధనాంభోజబంధుబంధు
బంధురావార్యశౌర్యధురంధరుండు, సరసగుణహారుఁ డోబయనరసఘనుఁడు. 11

వ. వెండియుం బ్రచండభుజదండతాండవమండలాగ్రఖండితారాతిమండలుండును నఖండ
నవఖండపృథ్వీమండలధురాభరణపరాభూతఖండపరశుకుండలుండును నజాండకరం
డపిచండిలయశఃపూరకర్పూరహారుండును సరస్వతీమనోభండారచౌర్యకారుండును
సమరసమయసముజ్జృంభితజంభారిదోస్తంభసముత్తంభితదంభోళిధారావిదారితమహా
భీలశైలాళివిశాలరవకోలాహలలీలాహంకృతహాళికా సమారంభసుభగంభావుకగంభీరవిజ
యభేరీభయంకరభాంకారసంకరసముట్టంకితదిగ్విటంకుండును నక్షుద్రతరసురక్షోభ
కరమదోన్మత్తరక్షోన్నతరక్షోవరవక్షోవిక్షోదవిచక్షణాక్షీణనృహర్యక్షరూక్షవీక్షు
ణీభవదాశుశుక్షుణిక్షుణసముత్క్షిప్తకీలాకరాళావిచ్ఛిన్నాచ్ఛచ్ఛాయాచ్ఛటాపటిమ
ఘటనచటులప్రతాపవైభవుండును నుభయరగండగండభేరుండాదిబిరుదామందసందీ
పిత ప్రాభవుండును నసాధారణమేధావిదారిత వేధోమేధోపబోధనిర్నిరోధ
మధురమధురసావధీరణ సమగ్రవాగ్గ్రథనధన సుధీజనగృహ ద్వార నిర్నిద్రభద్ర
వారణఘటావికటకటకటాహతటి పతదనూనదానాంభోఝరీపరిమళ పరిలబ్ధిలు
బ్ధలబ్ధామోదమధుర భృంగీతరంగితభంగీ ప్రసంగత ప్రసంగాంగీకృతనిరంతర దిగం
తర విశ్రాంత విశ్రాణనజయానకుండును గౌశికసుతకులజలధిజైవాతృకుండును
నానావిధఖానాధికసేనాంబునిధానానుపమానాహవమానామితామోఘవైఖరీపరీత
బరీదసపాదసప్తాంగహరుండును భోజరాజవంశసంభవుండును లక్కాంబా
గర్భపావనుండును జరమభాగవతసంభావనుండును నోబభూపాలపుత్త్రివరుండును
గడిదుర్గస్థాపనాచార్యుండును సత్యభాషాహరిశ్చంద్రుండును నగునృసింహక్షితీం
ద్రుం డొక్కనాఁడు రుచిరరుచిశుచితావిశేషదూషితోషర్బుధులు బుధులు సర
స్వతీప్రవాహసంతతవిహరమాణమహాకవులు కవు లజిహ్మజిహ్వారంగనృత్యదుత్తుం
గగైర్వాణవాణీప్రాకృతశౌరసేన్యపభ్రంశపైశాచికామాగధులు మాగధులు నటన
జితమహానటులు నటులు వరయౌవనసౌందర్యవసతులు సతులు నయవినయసౌజ

న్యులు రాజన్యు లవధీరితసురరాజమంత్రులు మంత్రులు ప్రబలబలోద్భటులు భటులు పురోహితులు హితులు పౌరాణికులు వైణికులు గాయకులు గణికులు నాదిగాఁ గలనిఖిలనియోగిజనంబులు బలసి కొలువ మణిమయాస్థానమధ్యభద్రాసనంబున సుధర్మాసీనుం డగుశునాసీరుచందంబున నందంబుగాఁ గొలు వుండి యప్పుడు. **12**

సీ. శతలేఖినీపద్యసంధానధౌరేయు ఘటికాశతగ్రంథకరణధుర్యు
నాశుప్రబంధబంధాభిజ్ఞు నోష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యజ్ఞు నచలజిహ్వోక్తినిపుణుఁ
దత్సమభాషావితానజ్ఞు బహుపద్యసాధితవ్యస్తాక్షరీధురీణు
నేకసంధోచితశ్లోకభాషాకృత్యచతురు నోష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యసంకరజ్ఞు

తే. నమితయమకాశుధీప్రబంధాంకసింగ, రాజసుతతిమ్మరాజపుత్త్రిప్రసిద్ధ
సరసవేంకటరాయభూషణసుపుత్త్రి, నను బుధవిధేయు శుభమూర్తి నామధేయు.

క. కనుఁగొని దయామరందము, కనుఁదమ్ములఁ గ్రిమ్మ నుచితగౌరవలీలా
ఘనతరగభీరభాషల, ననియె న్నరసింహుఁ డభినవానందముతోన్. **14**

సీ. బాణవేగంబును భవభూతిసుకుమారతయు మాఘుశైత్యంబు దండిసమత
యులమయూరుసువర్ణకలన చోరునియర్థసంగ్రహమ్ము మురారిశయ్యానేర్పు
సోముప్రసాదంబు సోమయాజులనియమంబు భాస్కరునిసన్మార్గఘటన
శ్రీనాథునిపదప్రసిద్ధధారాశుద్ధి యమరేశ్వరునిసహస్రముఖదృష్టి

తే. నీక కల దటుగాన ననేకవదన, సదనసంచారఖేదంబు సడలుపఱిచి
భారతీదేవి నీజిహ్వఁ బాదుకొనియె, మూర్తికవిచంద్ర విఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర. **15**

ఉ. కావున నీయుదగ్రమతిగౌరవయోగ్యనిరూపణంబుగా
నీ వొనరింపఁ బూనినయనేకమహాకవివాఙ్మయోపకా
రావహమైనకావ్యము మదంకితమై వెలయంగఁ జేయు ము
ర్వీవలయప్రసిద్ధబుధవిస్మయదానధురంధరంబుగన్. **16**

వ. అని సబహుమానంబుగాఁ గర్పూరతాంబూలజాంబూనదాంబరాభరణచ్ఛత్రచామరాందోళికాచతురంతయానాగ్రహారాది ప్రదానంబుల బహూకరించుటయు నేను నానందకందళితతరంగితాంతరంగుండనై. **17**

సీ. నిజరూపమునకు వన్నియ దెచ్చు వేఱొక్క బెళుకొందు ధ్వని హీరకళిక లమర
ఛాయాంతరాలక్ష్యసహజతేజములైన లక్షణవైదూర్యలక్ష లలర

రతులతోఁ దులఁదూఁగు రమణీయరసవిశేషములను గారుత్మతములు మెఱయ
గురుసువర్ణగుణైకగుంభితస్థితిఁ దాల్చు నాయకనాయకోన్నతులు సెలఁగ
తే. నిల నలంకారనికరంబు లిరవుకొలిపి, కమలభవగేహినీపరిష్కరణకరణ
యోగ్యములుగా నొనర్చినభాగ్యనిధుల, భామహాదుల ననిశంబు ప్రస్తుతించి. 18

క. వారిప్రసాదమున నలం, కారము ధ్వని లక్షణాధికారరసాలం
కారము నొనర్తు నాంధ్రిక, చారసచమత్క్రియావిశోభితమతి నై. 19

తే. అసదృశరసప్రధానశబ్దార్థములును, రీతులును వృత్తులును నలంకృతులు గుణము
లాది యగులక్షణంబుల నలరుఁ గావ్య, సరణి యందు రలంకారసారవిదులు. 20

క. ఈకావ్యలక్షణంబు ల, నేకులు దొల్లింటిపెద్ద లేర్పఱిచిన సు
శ్లోకనృపచరితనుతి దీ, క్షాకలనయు నభినవాంధ్రకవితయు నగుటన్. 21

వ. ఏతత్ప్రబంధబంధురావ్యాజకావ్యాలాప లక్షణ కృతక్షణ ప్రసంగ సంగ్రహణ నిర్వ
హణకృత్యంబున నిత్యంబు నత్యంతకృతావసరుఁడ నై. 22

క. బంధురతరప్రబంధుల, బంధముల కనంతకీర్తిభాగ్యప్రదధా
రంధర్యగ్రంథిలము వ, సుంధర ననవద్యరమణసుగుణస్తవముల్. 23

సీ. రామాయణాదికగ్రంథంబు లనవద్య నేతృవర్ణనల వన్నియకు నెక్కె
వైశేషికాదినానాశాస్త్రములు శివప్రతిపాదనమున సన్నుతి వహించె
సంధ్యాదిమంత్రము ల్విశ్వదీశ్వర నామజపసాధనత ననశ్వరము లయ్యెఁ
బలుకు లొండొంటికిఁ బ్రామిన్కులును బరబ్రహ్మగోచరము లై ప్రణుతిఁ గాంచె
తే. ననినఁ గావ్యం బమేయనాయకవికస్వ, రస్వరూపనిరూపణభాజి యగుట
వేఱ వివరింప నేల బంగారమునకుఁ, జటులసౌరభ్యలహరి యబ్బుటయ కాదె. 24

శా. వేదంబుల్ నృపశాసనంబులు సుహృద్విజ్ఞాపనంబు ల్పురా
ణాదిగ్రంథము లంగనాజనవిలాసాలాపలీలాసమ
ప్రాదుర్భావము లౌర కావ్యములు కర్తవ్యోపదేశక్రియా
వాదప్రక్రియ లెన్నఁ గావ్యమహిమ ల్వర్ణింపఁగా శక్యమే. 25

మ. పరమజ్ఞానలతాలవాలము జగత్ప్రఖ్యాతవిఖ్యాతసా
గరచంద్రోదయ మిష్టసంఘటనరేఖాదివ్యధేనూత్తమం
బురుకార్పణ్యదశానిశాదినముఖం బుద్వేలనిర్వాణభ
వ్యరసాస్వాదరసాయనం బనినఁ గావ్యం బెన్న సామాన్యమే. 26

క. కావున నేవంవిధసుగుణావాసం బైన కావ్య మలరును నవర
త్నావేలహారవల్లిక, కైవడి ననవద్యనాయకభ్రాజితమై. 27

మ. అని యూహించి మదీయసంఘటిత కావ్యాలంక్రియాసంగ్రహం
బనఘం బై వెలుఁ గొందు నన్న రవివంశాధీశ్వరుం డౌ నృసిం
హనృపాలాగ్రణికీర్తివర్ణనముచే నాశాంతవిశ్రాంతపా
వనమౌఁ గావున నందు నాయకమహావంశంబు వర్ణించెదన్. 28

నాయకవంశవర్ణనము.

సీ. శ్రీమించు పద్మినీభామామణికి నుండు నిరతసంసారవార్నిధికిఁ దరణి
త్రిజగతీసజ్జనశ్రేణికి మిత్రుండు బహుతమోవనికి విభావసుండు
సమదమందేహదేహములకుఁ దపనుండు చతురాగమార్థసంతతికి సవిత
సకలచోరపరంపరకు సహస్రకరుండు వినతలోకవితానమునకు ద్యుమణి
తే. హరిహరవిరించిముఖదేవతానుభావ, ఘనతరస్వర్ణకారు లొక్కటియ కాఁగఁ
గరఁగి కూర్చినయపరంజికడ్డి యనఁగ, సూర్యుఁ డిరవొందుఁ దేజోఽనివార్యుఁ డగుచు.

క. అతనికి వైవస్వతమను, వతనికి నిక్ష్వాకునృపతి యతనికిఁ గుక్షి
క్షితిపతి యతఁడు వికుక్షిం, బ్రతాపఖనిఁ గనియె నతఁడు బాణునిఁ గనియెన్. 30

సీ. అనరణ్యుఁ డతని కాయనఘుఁడు పృథుఁ గాంచెఁ బృథుఁడు త్రిశంకుధాత్రీంద్రుఁ గనియె
నతనికి దుంధుమారాభిఖ్యుఁ డతనికి మాంధాత యతఁడు సుసంధిఁ గాంచె
నతనికి ధ్రువసంధి యతనికి భరతుఁ డాధన్యున కసితుఁ డాతనికి సగరుఁ
డతనికి నసమంజుఁ డతఁ డంశుమంతునిఁ గనియె దిలీపుఁ డాతనిసుపుత్త్రుఁ
తే. డతఁడు గాంచె భగీరథు నాత్మవంశ, పావనుని నాతనికిఁ గకుత్స్థావనీశుఁ
డతఁడు రఘుఁ గాంచెఁ గనియె నాక్షితితలైక, పతిసు నాభాగు నతఁడు నాభాగుఁ గాంచె.

చ. అతనికి నంబరీషుఁ డయుతాయువు తత్సుతుఁ డవ్వసుంధరా
పతి గనియె న్మహోత్ము ఋతుపర్ణు నతండును సత్యకాము నా
తత బలుఁ గాంచె నాతఁడు సుదాసునిఁ గాంచెఁ దదీయుఁ డస్త్రికుం
డతనికి మూలకుం డతని కాశతసంఖ్యరథుండు వెండియున్. 32

క. ఘనుఁ డతఁ డైలబిలేంద్రునిఁ, గనియెం బృథుధర్మవిభునిఁ గనియె నతఁ డతం
డును విశ్వమహునిఁ గనియెం, గనియె న్ఖట్వాంగు నతఁడు గాంభీర్యనిధిన్. 33

సీ. భవ్యుఁ డాతఁడు దీర్ఘబాహుని గనియె నాతఁడు గాంచె రఘువు నాతనికిఁ గలిగెఁ
బురుషాదుఁ డతనికిఁ బొడమెఁ గల్మాషపాదుఁడు తత్సుతుఁడు శంఖనుఁడు సుదర్శ
నుఁడు దత్తనూజుఁ డాతఁడు గాంచె నగ్నివర్ణమహీశు నతఁడు శీఘ్రగునిఁ బడసె
నతనికి మరుఁడు దదాత్మజుఁడు శుశ్రుఁ డాతని కంబరీషుఁ డాతనికి నహుషుఁ
తే. డతనికి యయాతి నాభాగుఁ డతని కతని, కజుఁడు దశరథుఁ డతనికి నతని కొడవె
రామభద్రుఁడు దద్వంశరత్నమయ్యె, సారిది గలివేళఁ గలికాలచోళవిభుఁడు. 34

సీ. ఏరాజువివిధపుష్పారాధనమున గంగాధరుతలమీఁది కాచు మాసె
నేరాజుదివ్యాన్నసారార్పణంబున శితికంఠు మెడ నున్న చేఁదు మాసె
నేరాజురత్నోపహారానుభవభూతి రుద్రు నెమ్మొలదండఁగోఁత మాసె
నేరాజుకాంచనాగారారచనకేళి భవునకు గిరు లెక్కుపాటు మాసె
తే. జలధి దేవేరిఁ గావేరి జనులు సూడ, కుండ నాచ్ఛాదన మొనర్చి నెఱపు మెఱయ
నుభయాతటములఁ దరుపఙ్క్తు లునిచె నేన్ప,పాలుఁడతఁడొప్పుఁగలికాలచోళవిభుఁడు.

చ. అతఁడు మహాదిగంతవిజయం బొనరించి సురాద్రియాలన
న్నతనిజమీనలాంఛన మొనర్చుటకై గిరిరాజుఁ ద్రిప్ప న
ప్రతిమతదీయదోర్యుగభరభ్రమితాచలశృంగసంగతా
మితజవరూఢి నేఁడును భ్రమించుఁ దదగ్రగతిన్ గ్రహావళుల్. 36

తే. శ్రీలఁ జెలువొందు నాకలికాలచోళ, కుంభినీనాథుకులమున సంభవించె
ఘనఖనిక్షోణి రత్నంబు గలుగురీతి, భోగసౌభాగ్యసురరాజు పోచిరాజు. 37

సీ. తనకీర్తికజరవాహిని యీడుగామికి నమ్మహానదితోడియమున సాక్షి
తనప్రతాపస్ఫూర్తి కినువేఁడి సరిగామి కతనిబింబము దూఱునరులు సాక్షి
తనధైర్యమహిమకుఁ గనకాద్రి ప్రతిగామి కచటఁ గాఁపున్నగోత్రారి సాక్షి
తనకాంతికి మృగాంకుఁ డెనగామి కతనితో సరిపొత్తు మనుకర్మసాక్షి సాక్షి
తే. గాఁగ విలసిల్లుననుపమక్షాత్త్రధర్మ, పరత నృపపఙ్క్తి కితఁ డోజబంతి యనఁగ
రాజమృగరాజు వైభవరాజరాజు, భూరిసౌందర్యరతిరాజు పోచిరాజు. 38

క. ఆపోచిరాజవంశము, ధాపారావారమునకుఁ దారాపతి యై
యే పొందుఁ దిరుమలక్షో, ణీపాలుఁ డనంతకీర్తినిత్యోజ్జ్వలుఁ డై. 39

సీ. రక్షించినాఁడు హిరణ్యధారావృష్టిఁ జతురార్థిసంఘాతచాతకముల
శిక్షించినాఁ డుగ్రకాక్షేయపవిధారఁ బ్రతిపక్షగిరిలక్షపక్షగరిమ

వీక్షించినాఁడు సద్విభవావహవివాహసదనంబుఁ గదనంబు సరియకాఁగఁ
బ్రోక్షించినాఁడు సంపూర్ణదయాధార వితతావదాతపావృతులమీఁద
తే. నతఁడు రాజన్యమాత్రుఁడే యపరశిఖరి, చరమగహ్వరబంహిష్ఠజరఠతిమిర
పటలపాటనపటుమహోభాస్వరుండు, రాజకులమౌళి తిరుమలరాయమౌళి. 40

క. ఆరాజశిఖామణికిన్, ధీరాత్ములు తనయు లైరి తిప్పవిభుఁడు గం
భీరగుణాంభోరాశి య, పారకృపామూర్తి వల్లభక్షితిపతియున్. 41

వ. అం దగ్రజుండు. 42

సీ. తనజయధ్వజమారుతములు వైరికిరీటఖచితసన్మణిదీపకళల మలుపఁ
దనశిలీముఖము లుద్ధతవిరోధిశిరోధిజలజశోణితరసాసవము లానఁ
దనతేజము లరాతిధరణీశమదవతీ కబరికానిబిడాంధకార మడఁపఁ
దనవాహినీప్రౌఢి దర్పితప్రతికూలభూమిభృత్కదభేదమునఁ దలిర్ప
తే. నాజి మాంధాత యనఁ బొల్చురసికలోక, సతతసంరక్షణాస్తోకజాగరూక
నవనవానందహృల్లగ్ననందగోప, బాలకుండైన తిప్పభూపాలకుండు. 43

తే. అతఁడు రామప్రభుని బానెమాంబయందు,నాబళేంద్రుని లక్కాంబయందుఁ గనియె
జలజనయనుండు రుక్మిణీజాంబవతుల, యందుఁ బ్రద్యుమ్నసాంబుల నందినట్లు. 44

క. వారలలోన ధురంధరుఁ, డై రామనృపాలుఁ డమరు నమరపురంధ్రీ
చారుకరగ్రహలీలా, కారణదోరగ్రకుటిలకాక్షేయకుఁ డై. 45

చ. హరిభజనప్రవీణుఁ డగు నాధరణీంద్రుఁడు బైచమాంబికం
బరిణయ మై తనూభవులఁ బ్రాజ్ఞులఁ దిమ్మనృపాలు నోబభూ
వరువరదేంద్రుఁ దిప్పమహివల్లభుఁ బానెమరాజు వేంకటే
శ్వరు నిలఁ జక్రవర్తి సదృశప్రథితాత్ములఁ గాంచె నార్యవరన్. 46

చ. అరయఁగ నమ్మహీవరుల కగ్రజుఁ డై తగు తిమ్మరాజు ని
ర్భరతరధాటికాతురగపాటనమూర్ఛిత యా ధరాతలో
దరికి నిరామయౌషధవిధానము నిర్జరవైద్యు వేఁడఁగా
నరిగెడులీలనద్భుతసమగ్రరజోవ్రజ మేగునింగికిన్. 47

క. ధర నతఁడు రామనృపసో, దరి యగుకొండాంబయందుఁ దనయునిఁ గాంచెన్
నరనుతు నెరవేంకటవిభు, హరిసిరియం దతనుఁ గన్నయాకృతి దోపన్. 48

సీ. మిత్రగేహములనమిత్రగేహమ్ములఁ గనకసంఘాత మేఘనుఁడు నిల్పె
ధర్మాగమమున సద్ధర్మాగమమున నిర్భరగుణారోప మేరా జొనర్చె

విగ్రహంబున భీమవిగ్రహంబున మహావిషమాంబకత్వ మేవిభుఁడు దాల్చెఁ
గృతులయందు నిఖిలాకృతులయందును రాగభరితవీక్షణ మేన్నృపాలుఁ డునిచె

తే. జగతి నేరాజు కువలయోత్సవ మొనర్చు, రాజు గావున నటు స్వీయరక్షచేతఁ
గోరి యన్వర్థ మగుజంద్రగుప్తిదుర్గ, మతఁడు విలసిల్లు వేంకటక్షితివరుండు. 49

తే. అతఁడు తిమ్మాంబయందుఁ దిమ్మావనీశుఁ, జిన్నతిమ్మప్రభునిఁ గాంచె సీతయందు
రవికులోద్ధారకుం డైనరాఘవుండు, గరిమఁ గుశలవవీరులఁ గన్నకరణి. 50

క. ఈసంతతిఁ దగు తిమ్మ, క్ష్మాసుత్రామునకుఁ గూర్మి సహజన్ముఁ డనన్
భాసిల్లు నోబనృపతి శు, నాసీరమహీజవితరణగుణాస్పదుఁ డై. 51

చ. సరసనఖప్రసూనభుజశాఖలఁ జెంది వచోమరందమా
ధురిఁ జెలు వొంది కీర్తి యనుసౌరభవాసనఁ బొంది సొంపునం
బరఁగుదళంబులం బ్రబలి పండితకీరపరంపరాఫల
స్ఫురణ మొసంగునో బనృపపుంగవుఁ డాశ్రితపారిజాత మై. 52

ఉ. భూనుతశౌర్యుఁ డోబనృపపుంగవుఁ డుగ్రగణోర్వి భీమబా
హానిశితాసిధార ననతాహితకోటియుదస్తహస్తము
ల్వాని హరింపఁ దద్గళితభూరిసమున్నతఖడ్గము ల్వర
స్థానము చేసిన ట్లమరు సారెకు వారికి నూర్ధ్వయాత్రకున్. 53

క. అతఁ డోబళాంబయం ద, ప్రతిముని నోబళనృపాలు రామమహీశున్
క్షితిఁ గాంచె విద్యయం ద, ద్భుతధీనిధి వినయబోధములఁ గాంచుగతిన్. 54

క. తదనుజుఁడు వరదభూపతి, సుదతీమకరాంకుఁ డమరు సురపురవనితా
విదితవరదానచాతురి, గదిసినయాత్మీయనామకము సార్థముగన్. 55

వ. తత్క్రమంబున. 56

సీ. అవనినభోంతరం బాస్యరంధ్రము గాఁగ ఘనపంక్తిమోముపైకప్పు గాఁగ
హిమశైలవింధ్యశైలములు కొమ్ములు గాఁగఁ బూర్ణచంద్రుండు మూఁపురము గాఁగ
శరధులు నాలుగు గొరిజపట్టులు గాఁగ నైలింప నది గంగడోలు గాఁగ
వాసుకి యాభీలవాలదండము గాఁగఁ దారక ల్కింకిణీతతులు గాఁగ

తే. గరిమఁ జెన్నొందు బసవశంకరమహాంక, మాజి నేరాజశేఖరుం డావహించె
నతఁడు నిలువెల్ల మగఁటిమి యనఁగఁ బరఁగు, రామవిభుతిప్పశౌరి నిర్వారితారి. 57

సీ. బలధూతధూళిచేఁ బందిళ్లు సమకట్టి యహితరక్తము కలయంపి చల్లి
నవయశోరుచివితానసితానములు గట్టి వివిధవాద్యధ్వను ల్వేలయఁ జేసి

విమతాస్థిపటలచూర్ణముల ముగ్గులు పెట్టి ద్విజపరంపరలకు విం దొనర్చి
దళితారికుంభిముక్తాఫలంబులసేస చల్లి ప్రతాపాగ్ని సాక్షిగాఁగ
తే. మెఱయు నేరాజు విజయలక్ష్మీవివాహ, విదితసన్నాహుఁడై యతఁ డదురుగండ
పెటికికండయు లేఁగభీరఘోర, రణజయోత్సాహి పాపెమరామవిభుఁడు. 58

చ. అతనిసహోదరుండు చతురంబుధివేష్టితభూధురంధరుం
డతులితశౌర్యభీకరభుజాగ్రుఁడు వేంకటరాజు వొల్చునా
క్షితిపతి దానవాసనల ఖేచరశాఖిఁ దిరస్కరింపఁగా
వితతతదీయదుర్యశము విస్ఫుట మౌనలిమండలాకృతిన్. 59

క. ఈవంశకర్త యగుతి, ప్పావనిపాలునకుఁ గూర్మియనుజన్ముఁడు దా
నై వెలయు వ్వల్లభధా, త్రీవల్లభుఁ డఖిలరాజతేజోనిధి యై. 60

సీ. కమలాప్తకమలాప్తకమలాప్తసన్నిభుం డేవిభుండు రు చిప్రభావదయల
గోరాజగోరాజగోరాజసంకాశుఁ డేరాజు మతిభోగగౌరవముల
హరిపుత్రహరిపుత్రహరిపుత్రసదృశుఁ డేధన్యుండు జయరూపదానవిధుల
నాగారినాగారినాగారికల్పుఁ డేమేటి ప్రాభవవేగపాటవముల
తే. నతఁడు సువిచారుఁడవికారుఁడనఘుఁడలఘుఁ, డప్రమేయుఁ డజయ్యుఁ డతిప్రతాపుఁ
డప్రతీపుఁ డనేకలోకాభినంద్య,చరితుఁ డింపొందు వల్లభక్ష్మావరుండు. 61

ఉ. వల్లభరాజశౌర్యగుణవైభవ మెన్న విచిత్ర మ్మహీ
వల్లభువైరిరాజి వనవాటికనుండి నిజాంబుజాస్య త
న్వల్లభ యంచుఁ బిల్వఁగ నవార్యతదుజ్జ్వలనామసంస్మృతిం
బెల్లు వడంకుఁ గాంతపయి పేర్మము గొంత నెపంబు సేయుచున్. 62

క. అతులప్రతాపుఁ డాభూ, పతి సోత్ప్రేవేరియందుఁ బ్రబలునిఁ దిమ్మ
క్షితిపాలునిఁ గాంచెం బశు, పతి పార్వతియందు గుహునిఁ బడసినభంగిన్. 63

సీ. భోగి మట్టినవానిఁ భోగి జుట్టినవాని భోగిఁ బట్టినవానిఁ బోలనేర్చుఁ
దమ్మిఁ దాల్చినవానిఁ దమ్మి దొల్చి నవానిఁ దమ్మి మొల్చినవానిఁ దారసించు
మృగము నుంచినవాని మృగముఁ ద్రుంచినవాని మృగముఁ బొంచినవాని మీఱఁజాలుఁ
గొండ నొక్కినవానిఁ గొండఁ జెక్కినవానిఁ గొండఁ గ్రక్కినవానిఁ గొదవసేయు
తే. భరణభూతిజవప్రభాబాహుశక్తి, మతికళాశౌర్యసత్యశుంభత్ప్రభావ
భోగగాంభీర్యగుణములఁ బుడమి నేన్న, పాలకులు సాటి యాతిమ్మపార్థివునకు. 64

తే. అతఁడు గంగాంబయం దౌబళావనీంద్రు, మూర్తిఘను సింగవిభుఁ గాంచెఁ గీర్తినిధుల
నత్రి యనసూయయందుఁ మున్నబ్జగర్భ, కమలనాభకపర్దులఁ గన్నయట్లు. 65

ఉ. వారలలో గభీరగుణవారిధి వారిధిపంక్తిలో సుధా
వారిధి వోలె భూమిధరవర్గములోఁ గనకాద్రివోలె దో
స్సారము బీరముం దెగువ సత్యము శౌచము సద్విచార మా
చారము గల్గి పొల్చె బుధసన్నుతుఁ డౌబళరాజు ధన్యుఁడై. 66

సీ. అప్పపాలైనశుభ్రాబ్జంబు రుచి యెంత మాటమోఁచినయంచతేట యెంత
నీళ్లు మోఁచినభవానీభర్తకలి మెంత బిలము దూఱినశేషుబలిమి యెంత
తమ్ములతోఁ బోరుతారేశుకళ యెంత తృణమైనశరపుంజదీప్తి యెంత
పండ్లిగిలించుకల్పకశాఖిదళ మెంత విరిసినమల్లెలవీఁక యెంత
తే. యనుచుఁ దనకీర్తి ధవళాబ్జహంసమదన, మథనవరభోగివిధుశరామర్త్యవిటపి
వికచవిచికిలమాలికావితతిఁ దెగడ, వసుధఁ బాలించు నోబభూవల్లభుండు. 67

సీ. ఇతనివైరులు వనప్రతతిలోఁ గాఁ పుండ నన్వర్థ యై ధాత్రి యవని యయ్యె
నితఁ డంతరీపంబు లేలముద్రాసమున్నిద్రుఁ డై జలధి సముద్రుఁ డయ్యె
నితనియాలము చూచి యెల్లవేల్పులు నిమేషము మాన ననిమేషసంజ్ఞఁ గనిరి
యితనిసేనాధూళిహిమసేతువులు గప్ప గౌరీశుఁ డపు డంధకారి యయ్యె
తే. నితనికరుణాంబురాశిసంభృతతరంగ, సంగతం బైనమనమున సంచరించి
శౌరి నారాయణుం డయ్యె జగతి ననుచు, సుకవులు నుతింతు రౌబళక్షోణివిభుని. 68

వ. తత్క్రమంబున. 69

సీ. చతురాననాధికశ్రుతిహితశీలుఁ డై విబుధాన్నదానప్రవీణుఁ డగుచు
వసుమతీభారధుర్వహుఁ డై నృసింహతాభ్రాజి యై బలిశిరోరత్న మగుచు
నర్జునకరగర్వహరణసత్కీర్తి యై యతనుశాత్రవధర్మహారి యగుచుఁ
గామపాలాఖ్యుఁ డై గరిమసర్వజ్ఞుఁ డై నరవరోచిత మైననడత యెఱిఁగి
తే. శౌరిబహురూపవిహరణశ్రమముఁ జెంద, లేక యన్నిగుణంబులు నేకమూర్తి
యందు నిరవొందఁ జేసినయట్లు వొల్చు, మూర్తినిర్జితరతిరాజు మూర్తిరాజు. 70

చ. చిరతరకీర్తి మూర్తినృపశేఖరుఁ డాహవదుర్మదారిభూ
వరులఁ గరాగ్రలోలకరవాలముఖమ్మున గ్రుచ్చి యెత్తుఁ ద
ద్వరవరణాభిలాషయుతవాసవలోకవిలాసినీపరం
పరలకు వీరె వల్లభులు పట్టుఁ డటంచు నొసంగు కైవడిన్. 71

సీ. గురువనీపకుల కాదర మొప్పఁ గొం డని యొసఁగియుఁ గొం డని యొసఁగ కుండు
నమితలావణ్యలీలావాప్తి వేమారుఁ గినిసియు వేమారుఁ గినియ కుండు
సత్కీర్తిచే సుధాకరదేవసరసుల నాడియు సరసుల నాడ కుండు
నరులపై నిశితసాయకపంక్తి చేపట్టి విడిచియుఁ జేపట్టి విడువ కుండు
తే. ఫణిపతికి నైన భారతీపతికి నైనఁ, బశుపతికి నైన నలబృహస్పతికి నైన
నవని నవలీలఁ బొగడంగ నలవిగాని, చరితములఁ బొల్చు నాసింగజనవిభుండు. 72

చ. చకచకమించు సింగనృపచంద్రునిశాతకృపాణవల్లిలోఁ
బ్రకటవిరోధియూథరథభద్రగజాశ్వవరూథినీకదం
బకములు గానవచ్చు సులభప్రతిబింబితమూర్తులై మహా
జికలితసాధ్వసోదయముచే నసిగర్భముఁ జొచ్చెనో యనన్. 73

తే. ఇట్లు సుగుణాభిరాము లై యెనయుమూర్తి, ఘనుఁడు సింగక్షితీంద్రుఁడుఁ దను భజింప
నెలమి భీమార్జునులు గొల్వ నింపు మీఱు, ధర్మసుతుమాడ్కిఁ దగు నోబధరణిభుఁడు.

సీ. ఘనభుజాశౌర్యరాఘవుఁడు రాఘవదేవధరణీశుఁ డేరాజు తాతతాత
నరనుతుఁ డైనపిన్నమరాజు సౌజన్యధన్యుఁ డేరాజన్యు తాతతండ్రి
యమితవైభవుఁ డైనయార్వీటిబుక్కభూతలనాథుఁ డేరాజుతండ్రితండ్రి
యసమానదానవిద్యాధురంధరుఁ డగు రామరాజేంద్రుఁ డేరాజుతండ్రి
తే. యట్టిసోమాన్వయాబ్ధిశీతాంశుఁ డనఁగ, నమరుశ్రీరంగవిభుపుత్త్రి యై చెలంగు
లక్కమాంబను వరియించె లలితశీల, నమ్మహాసాధ్వి సోదరు లధికయశులు. 75

క. కోనక్షితిపతితిమ్మమ, హీనాథుఁడు రామనృపతి యెఱతిమ్మధరా
జానియును వేంకటేంద్రుఁడు, భూనాయకతిలకు లగుచుఁ బొల్తురు ఘను లై. 76

వ. అందగ్రజుండు. 77

సీ. లాటీకుచాభోగపాటీరపంకంబు బోటీముఖాబ్జకర్పూరకలన
గౌళీనవీనాంకపాళీదుకూలంబు చోళీకుచాళీప్రసూనరాజి
యంగీముఖాభంగసంగీతవాణికళింగీవిలాసకేళీమరాళి
భోజీకరస్వచ్ఛరాజీవకాంతికాంభోజీమహాహీరముకురరేఖ
తే. కుంతలీకర్ణమౌక్తికకుండలప్ర, కాశ మివ్వానియభినవాకాశదేశ
చంద్రికాయితసత్కీర్తిజాల మతఁడు, ప్రబలు శ్రీరంగవిభుకోనపార్థివుండు. 78

వ. తదనుజుండు. 79

శా. శ్రీరంగప్రభుతిమ్మశౌరిభుజకాశ్లేయంబుచే నాజుల
న్వీరారాతులఁ ద్రుంప నాక్షితిపతు ల్వేగ మార్తాండునిం
దూఱందూఱఁ దదీయమండలసముద్భూతవ్రణశ్రేణికి
న్నీరంధ్రీపథచూర్ణభాతిఁ దగు నెంతేఁ దచ్ఛమూరేణువుల్. 80

వ. తత్క్రమంబున. 81

సీ. ఖలు నతిద్రోహి సల్కాయతిమ్మని హరించి సకలకర్ణాటదేశంబు నిలిపె
నతుని వర్ధితునిఁ దత్సుతునిఁ బట్టముఁ గట్టి కుతుపనమల్కాన క్షోణి నిలిపెఁ
బదిలుఁడై రాచూరుముదిగల్లుగప్పంబు సేయఁ గాంచి సపాదుసీమ నిలిపె
శరణన్న మల్కానిజామని కభయం బొసంగి తదీయరాజ్యంబు నిలిపె
తే. నవని యంతయు రామరాజ్యంబు సేసెఁ, దనగుణంబులు కవికల్పితములు గాఁగ
నలవియె రచింప సత్కావ్యములను వెలయ, భూమి నొక రాజమాత్రుఁడే రామవిభుఁడు.

సీ. ఖరదూషణాఖర్వగర్వనిర్వాపణం బాజి నెవ్వానిసాయకనికాయ
మధికీలారావరాహంకారవారణోద్వేల మెవ్వనియశోవిమలశోభ
వివిధారికామినీవిఘటసాటోప మేయవనీశురోషారుణాక్షిరేఖ
పౌలస్త్యనిరసనప్రౌఢిమాఢౌకితం బేరాజుచారిత్రచారుభూతి
తే. యతఁడు కలియుగనవ్యరామావతార, చారుతాసార్థనామప్రచారుఁ డగుచు
వెలయు బ్రహ్మాండపేటికావితతకీర్తి, ధనుఁడు శ్రీరంగవిభురామధరణిధవుఁడు. 83

సీ. తనభుజాదండకోదండ మఖండమై యనువేలశరవృష్టి నాచరింపఁ
దనహేతిశతకోటిఘనధారాధళ్యమై ప్రతిపక్షబలభిదాపటిమ నెఱపఁ
దనవిగ్రహంబు సజ్జనమనోహారి యై మంజుఘోషాశ్లేషమహిమఁ జెలఁగఁ
దనవైభవంబు సంతానసమగ్రమై సురభిసంభృతగుణస్ఫురణఁ జెంద
తే. రాజదేవేంద్రుఁ డితఁ డనఁ దేజరిల్లు, ననఘచాళుక్యనారాయణాంకవివిధ
బిరుదమన్నెవిభాళాదిబిరుదశాలి, ప్రాభవోపేంద్రుఁ డెఱతిమ్మపార్థివుండు. 84

సీ. అసురారిరాణి నే నధివసించుట యెట్లు బహువిధాసురవంశభవులయందు
సురలోకధేనుసోదరి నేను నిలుచు టె ట్లకట గోఘాతపాతకులయందుఁ
ద్రైలోక్యమాత నేఁ దగిలి యుండుట యెట్లు త్రైలోక్యకంటకోద్ధతులయందు
దేవతారాధ్య నేఁ దిరము గాఁ దగు టెట్లు కడుదేవతాద్రోహకరులయందు
తే. ననుచు యవనులఁ దెగడి తన్నాశ్రయించు, వారిసామ్రాజ్యలక్ష్మి నెవ్వాఁడు గొనియె
నాహవోగ్రబరీదసప్తాంగహరణుఁ, డతఁడు విలసిల్లు శ్రీవేంకటాద్రివిభుఁడు. 85

మ. ప్రతికూలాదనిభృద్విభేదనకళాపారీణ మై సంగర
క్షితిలో వేంకటరాజశేఖరునికాక్షేయంబు కృష్ణాధిక
ద్యుతిఁ జెన్నొందఁ దదీయధారఁ బడి కా దోషాకరు ల్యావన
క్షితిపు ల్గాంచిరి నాకలోకవనితాశృంగారసాంగత్యముల్. 86

మ. బలధుర్యుం డగు వేంకటేంద్రునిమహాబాహాబలాటోపవి
హ్వలుఁ డై మున్నతిధావనక్రియ సపాదాభిఖ్యుఁ డైనట్టియే
దులఖానుం డిదె నేఁడుఁ గ్రమ్మఱ సపాదుం డయ్యె నా నర్మిలిం
దలఁ దత్పాదము దాల్చె భీమరథిషాంతం గాన నిత్యోన్నతిన్. 87

మ. స్థిరసంగ్రామజయాభిరాముఁ డగు నా శ్రీవేంకటక్ష్మావరుం
డరయ న్రాజశిఖావతంసుఁ డగుఁ దథ్యం బుర్విఁ గాకున్న నీ
ధరణీపాలకు లెల్ల మెచ్చఁగ సపాదక్షోణిభృత్ప్రాప్తి భా
సురదుర్గాధిపతిత్వవైభవభవస్ఫూర్తి న్విజృంభించునే. 88

క. ఈరాజమణులసోదరి, యై రాజిలు లక్కమాంబ యమృతాశనధా
త్రీరుహముల కైదింటికి, నారయఁ దోఁబుట్టు వగురమాంగనపగిదిన్. 89

సీ. ప్రతివచ్చు నన్నపూర్ణాదేవి భైక్షాన్న మిడక సంయమి నలయింప కున్నఁ
బాటి సేయఁగ వచ్చు భాగీరథి నభంబు ముట్టి వెల్లాఁగనై మొరయ కున్న
సరి వచ్చు భూకాంత సకలప్రజాభారపూర్ణాసహత్వంబుఁ బూన కున్న
రూపింపవచ్చు నరుంధతి నేప్రొద్దుఁ దనయల్పభావంబు దాల్ప కున్న
తే. నిమ్మహాసాధ్వి కని జను లెల్లఁ బొగడ, నలరు నోబక్షితీశు నర్ధాంగలక్ష్మి
బాంధవావనధుర్యవైభవకదంబ, లలితసద్గుణనికురుంబ లక్కమాంబ. 90

క. పౌలోమికి నింద్రునకు మ, హాలలితాకృతి జయంతుఁ డాత్మజుఁ డైన
ట్లాలక్కమాంబ కోబన్న, పాలునకు నృసింహధరణిపతి జనియించెన్. 91

సీ. కాశ్యపి తా నాఁటఁ గశ్యపోద్భవుఁ డైనకాకోదరస్వామిఁ గలయు కైట్టు
ధాత్రి యాతనపయోధారచేఁ బెరిఁగినఁ గమఠకులాధీశుఁ గవయు కైట్టు
తగ ధేను వగు వేళఁ దర్ణకం బగు ధరాధరశిరోమణిఁ గూడఁ దలఁచు కైట్టు
తనక యావిర్భవించినవంచనామహాక్రోడంబుతోఁ గూడి యాడు కైట్టు
తే. తగవు గా దంచు ఫణికూర్మధరణిధరవ, రాదిభూదారముల మాని యవనికాంత
దనభుజాదండమున నుండఁ దనరుచుండు, సరసగుణహారి యోబయనరసశౌరి. 92

క. అతఁ డిల రామయతిమ్మ, క్షితిపతిసత్పుత్రుఁ డగుచుఁ జెలు వొందుగుణా
న్వితుఁ డగుతిరుమలధాత్రీ, పతితనయం దిరుమలాంబఁ బరిణయ మయ్యెన్. 93

సీ. పాలు పగు నేసాధ్విభుజవల్లి రుక్మిణి సత్య యేగరితవాచావిశుద్ధి
జనకనందిని యేవిశాలాక్షిమతిరేఖ భద్ర యేమగువ శోభనవినీతి
యనసూయ యేకుటుంబినిదృష్టిసర్వమంగళ యేశుభాంగి నలలితరీతి
ధృతిసుదక్షిణ యేపతివ్రతకరుణసంపత్కాంత యేయింతి భవ్యమూర్తి
తే. యట్టిగుణధన్య యైతనయాత్మ యెల్ల, నఖిలపతిదేవతాసంగ్రహం బనంగ
నలరు నలవీరవల్లితిమ్మావనీంద్ర, శరధిమందారవల్లి యై తిరుమలాంబ. 94

తే. ఆమగువయందు నరసింహభూమివిభుఁడు, రసికసారంగరాజు శ్రీరంగరాజుఁ
గనియె ననఘునిదేవకీకాంతయందు, ఘనుఁడు వసుదేవుఁ డచ్యుతుఁ గన్నపగిది. 95

క. అతఁ డుభయవంశపావనుఁ, డితఁ డన బాలార్కవిజయహేవాకవిభా
వితతియు నమందమంద, స్మితచంద్రాతపము దాల్చి శ్రీరంజితుఁ డై. 96

సీ. ఘనతఁ జేసాఁపనేర్చిన నాఁటనుండియు శత్రులమీఁదఁ జేఁ జాఁప నేర్చె
ననయంబు నడుగు వెట్టిననాఁటనుండియు నరిశిరంబులమీఁద నడుగు వెట్టె
నవనీతము గ్రసించు నాఁటనుండియు వైరికులయశోనవనీతములు గ్రసించె
నవపాంసుగతిఁ జెందు నాఁటనుండియు ఖలాభీలధాటీపాంసుకేళిఁ జెందె
తే. నిలువ నేర్చిననాఁటనుండియు విరోధి, నృపతిసేనాపతుల గెల్చి నిలువ నేర్చె
నరసవిభునిసిరంగభూనాథవిభుఁడు, ప్రబలెఁ బ్రబలుచు నున్నాఁడు ప్రబలఁగలఁడు.

వ. ఈకుమారనారాయణుం గాంచినరాజన్యపుంగవునకు. 98

క. ఏతాదృశగుణమణికి ధ, రాతలపరిపూర్ణకీర్తిరమణికి జలధి
వ్రాతవృతధరణిభరణస, మాతతనిజభుజభుజంగమగ్రామణికిన్. 99

క. ధన్యునకుఁ దరణికులమూ, ర్ధన్యునకు నిజప్రథానిరస్తవదాన్యం
మన్యున కరాతినృపప, ర్జన్యునిబంధనవిశేషశతమన్యునకున్. 100

క. అజరగజరజతరజనికృ, దజతనుజద్యుకుజపురజిదభుజగగజభు
గ్వ్రజవిజయినిజయశోమయ, సుజననుతధ్వజున కధికశోభానిధికిన్. 101

క. గండరగండని కభినవ, మండలికాఖండమన్నెమార్తాండునకుఙ్
జండప్రతాపపిహితా, జాండునకు న్లోభిమన్నియరగండనికిన్. 102

క. లక్కాంబానందనునకు, దిక్కాంతాచికురనికరదీపితకుసుమ
స్రక్కాంతదంతురయశో, ఫక్కానిధి కహితకరిఘటాభీమునకున్. 103

క. గాధేయగోత్రపవనధు, రాధేయున కఖిలసుకవిరాజికళాధా
రాధేయదానవిద్యా, రాధేయునకును ధరామరవిధేయునకున్. 104

క. గర్వితశబరీదసేనా, సర్వస్వహరానివార్యశౌర్యునకు సమి
ద్ధూర్వహసపాదభయదా, ఖర్వమహావిజయభేరికాభాంకృతికిన్. 105

క. పీనసమల్కాస్థాపన, మానితకరుణాప్రసంగమాంగళ్యునకున్
క్షనిధికి నృహరిచరణ, ధ్యానవిధానావధానధౌరేయునకున్. 106

క. తోరగంటి దుర్గరాజ్య, స్థిరసింహాసననివాసదీక్షానిధికిన్
వరయంత్రమత్స్యభేదన, బిరుదోద్దండునకు గండభేరుండునకున్. 107

క. ప్రతిదినకనకవసంతా, శ్రితకృతికాంతునకుఁ దురగరేవంతునకున్
గ్రతుపురనారాయణగృహ, వితతప్రాకారఘటనవిఖ్యాతునకున్. 108

క. అరుణారుణకరుణారస, పరిణామసమగ్రనయనపద్మాభునకున్
శరణాగతభరణాపర, నరసింహున కోబశౌరినరసింహునకున్. 109

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనినయిమ్మహాలంకారప్రబంధంబు
నకు నాదికారణం బగునాయకగుణవ్రాతం బభివర్ణించెద. 110

నాయక గుణములు.

క. కులము మహాభాగ్యము న, జ్జ్వలతె యుదారత మహావిశాలత ధర్మా
కలనయు వైదగ్ధియు నన, నిలనాయకగుణము లమరు నివి యేర్పఱుతున్. 111

క. వీనికి లక్ష్యము లెల్లను, శ్రీనరసింహేంద్రుపేరఁ జెప్పెద నెలమి
న్నానావిభక్తిసూచిత, నానావిధపద్యగుంభనసమగ్రము గాగన్. 112

కులీనత.—

సీ. ఏవంశమునఁ బుట్టెఁ బావనశ్రుతిధర్మమర్మకర్మఠుఁ డైన మనునృపాలుఁ
డేవంశమునఁ బుట్టె నింద్రాదు లరు దంద సత్య మాడినహరిశ్చంద్రనృపతి
యేవంశమునఁ బుట్టె నిలఁ జతుర్దశలోకరక్షణక్షముఁ డైన రావణారి
యేవంశమునఁ బుట్టె నిహపరాద్భుతపుణ్య చరితధుర్యుఁడు చోళచక్రవర్తి
తే. యట్టియిందుగ్రహాదిసేనాధిపత్య, సత్యయశుఁ డైనభానువంశమునఁ బుట్టి
పరఁగుభూపాలసింహు నోబయనృహింహుఁ,దలఁపఁగలికాలదోషంబుదొలఁగుటరుదె.

మహాభాగ్యము.—

మ. ప్రకటాభీలవిరోధిసైన్యముల ద్రుంపం జాలు నెక్కుక్కుసే
వకుఁడే వారణవాజిశాలలు నమద్ద్వైరిక్షితీంద్రార్పితా

ధికవేదండహయాన్వితంబులు భుజాదీప్తాంగసంబుర్విభా
గ్యకళావైభవ మెన్న శక్యమె నృసింహక్ష్మాతలస్వామికిన్. 114

ఔజ్జ్వల్యము—

మ. స్థిరసోమాన్వయదుగ్ధవార్ధి జనియించె న్వేంకటాద్రీంద్రభూ
వరచంద్రుండు తదీయసోదరిరమావామాక్షిలక్కాంబ యై
పరఁగెం దద్వనితాశిరోమణికి నోబక్షోణిపాలేంద్రుఁ శ్రీ
నరసింహాధిపుఁ డై జనించె మఱిఁ డౌన్నత్యంబు దీపింపఁగన్. 115

ఔదార్యము—

సీ. అలబలీంద్రునిచేత నడుగఁ బెట్టఁగ నేర్చి ధారాధరముచేత నీరువోసి
కానీనుచేఁ గంచుకముఁ బూనఁగా నేర్చి యెలమి దధీచిచే నెముక బలిసి
క్షీరాంబురాశిఁ దచ్చినవెన్న నీడేరి నైలింపగవి చన్నుపాలఁ బెరిగి
కల్పపాదపఫలోత్కరములఁ జవి గాంచి వనజారి నెమ్మేన ననఁగి పెనఁగి
తే. ధరణిఁ బ్రోదివహించినదానకన్య, సకలయాచకబాంధవు ల్సన్నుతింప
నీకరగ్రహణావాప్తి నెఱసె నౌర, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 116

తేజస్విత—

సీ. బహుతరాశాభ్రాంతి బయిలు ప్రాఁకక యున్నఁ గువలయద్వేషంబు గోర కున్న
మీటితమ్ములవిరిపోటు సేయక యున్న వారుణీసక్తికిఁ బాఱ కున్న
జగతి నందఱఁ దను బగలొనర్పక యున్న దోషాభిభూతుఁ డై తొలఁగ కున్న
ద్విజరాజపరిభవోద్వృత్తి చేకొన కున్న సరసుల నింకింపఁ జాల కున్న
తే. సాటి యగువిశ్వవినుతశశ్వత్ప్రతాప, వైభవధ్వస్తదుర్వారవైరివీరుఁ
డైనయోబయనరసింహు నమితభువన, భవనభృతతేజమున కబ్జబాంధవుండు. 117

ధార్మికత్వము—

చ. పలుకుట సత్యవాసనకపారవిరోధి జయోత్సవంబు దా
నలఘుయశోధనంబుకొఱ కంబుధివేష్టితభూపరిగ్రహం
బలరు నగణ్యపుణ్యచరితాచరణంబున కాత్మజీవనం
బల సుజనావనంబుకొఱ కౌర నృసింహనృపాలమౌళికిన్. 118

వైదగ్ధ్యము—

సీ. వనజారికళలచేఁ దనివి నొందించిన నిలఖేచరుఁడు ప్రాణ మిత్తు సనిన
వనదంబు తనదుజీవన మెల్ల నొసఁగిన నెమ్మేను శిబికోసికొ మ్మటన్న

నీగిర్మానేసొమ్ము లిచ్చినసురమణి మి న్నంది తలఁపులో మెలఁగు చున్నఁ
జేరి పాదము బలి శిరసావహించినఁ బాథోధి దా నెంత భంగపడిన

తే. వారి నెవ్వారిఁ గా దని వసుధ నౌర, నిక్కముగఁ గీర్తికామిని నీకు దక్కె-
నీదువైదగ్ధ్యగుణము వర్ణింపదరమె, నరసుతాటోపతోరగంటినరసభూప. 119

క. అనయము నాయకసుగుణము, లనేకములు గలవు వాని నతివిస్తరభీ
తినిరూపింపఁగ లే నిఁక, ననుపమ నేతృస్వరూప మభివర్ణింతున్. 120

నాయకస్వరూపము.

క. కీర్తిప్రతాపసుభగుం, డార్తావనుఁ డఖిలగుణగణాఢ్యుఁడు భూపా
వర్తితభూభరుఁ డై పరి, కీర్తితుఁ డగుభర్త కావ్యగీతప్రియుఁ డై. 121

కీర్తిప్రతాపసుభగత్వము—

మ. అరినిర్భేదనధుర్య యోబయనృసింహాసింహాసత్వాఢ్య నీ
వరసత్కీర్తిమరాళబాలికభవద్వర్ధిష్ణుశౌర్యప్రభా
భరితారుణ్యముఖాగ్ర మై పరఁగుచుం బాల్నీరు నేకంబుగా
ధరఁ గావించు సమస్తవిస్మయకళాదానప్రవీణోన్నతిన్. 122

ఆర్తావనత్వము—

మ. ఒకప్రహ్లాదుని నార్తుఁ గాచితి మదీయోత్సేక మేకావన
ప్రకటం బౌనె యటంచుఁ దా బహుతరార్తత్రాణపారాయణో
త్సుకత న్శ్రీనరసింహుఁ డుర్వీనరసక్షోణీశుఁ డై పుట్టెఁ గా
కొకభూపాలున కిట్టియార్తభరణోద్యోగంబు వాటిల్లునే. 123

గుణాఢ్యత్వము—

చ. అరయఁ బయోధిపాత్రమున నంజనశైలము కజ్జలంబుఁ ద
త్సురతరుశాఖ లేఖిని వసుంధర పత్రముఁ జేసి వేడ్కతోఁ
గరలి విరించి గేహిని లిఖించినఁ బారము పొంద దౌర మా
నరసనృపాలమౌళిసుజనస్తుతసద్గుణసంప్రదాయముల్. 124

భూభరణము—

చ. విపులఫణాసహస్రమున వీఁక ధరింపఁగ నేని మేదిని
న్నిపుణతబాహుపీఠమున నిల్పె నృసింహుఁ డటంచుఁ బన్నగా

ధిపతినిరంతరాద్భుతమతిం దల లూఁచ జరావిపాండురుం
డెపుడుఁ బురాణభోగి యని యెన్నుదు రాభుజగేంద్రు నందఱున్. 125

కావ్యగీతప్రియత్వము—

మ. నరసింహుం డతిధీరవీరరససన్నాహంబు వాటించియుం
గరుణాకోమలుఁ డై రమావిమలశృంగారార్ద్రుఁ డై పొల్చు చా
తురిసాహిత్యజమర్మకర్మకతినోద్యోగాద్భుతుం డయ్యె నీ
నరసింహేంద్రుఁ డనూనగానరససంధానప్రియుం డెంతయున్. 126

మ. అమరక్ష్మాధరధీరధీరచితకార్యారంభరంభాసమ
ప్రమదాభవ్యమనోనురాగఘటనాపాంచాలపాంచాలగౌ
ళముఖోర్వీనుతశౌర్యశౌర్యవనలీలాలోలలోలాభవ
ద్రమణీయాగమధర్మధర్మతనయప్రఖ్యాతసత్యవ్రతా. 127

క. కుటిలారిభయదధాటీ, పటుపటహాఘమన్నినాదపరిపాటితది
క్తటపటలచటులమేధా, పటిమపరాభూతభూతపతిమణిహారా. 128

మాలిని. అలఘునయవిహారా హారనీహారతారా
హలధరరుచిధారా హారకీర్తిప్రచారా
జలధివరగభీరా జైత్రకౌక్షేయధారా
లలితగుణవిచారా లక్కమాంబాకుమారా. 129

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధకవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతిభా
బంధురప్రబంధపదరచనాధురంధరప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణసుపుత్త్రి తిమ్మ
రాజపౌత్త్రి సకలభాషావిశేషనిరుపమావధానశారదామూర్తిమూర్తిప్రణీతం బైనకా
వ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబునందు సుపోద్ఘాతప్రకరణంబును నాయ
కగుణవర్ణనంబును నాయకస్వరూపకథనంబు నన్నది ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నరసభూపాలీయము.

కావ్యాలంకార సంగ్రహము - ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరాజితసదనకలా, ధారనిరంతరతరార్థిదారిద్ర్యహరా
నారాయణచరణార్చన, నారీజనతారతీశ నరసాధీశా. 1

తే. అవధరింపుము లక్ష్మలక్ష్యములనెల్ల, ననఘ భవదీయనామధేయాంకితముగ
బహువిభక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నిచట నాయకభేదంబు లెట్టు లనిన. 2

క. ధీరోదాత్తప్రముఖులు, ధీరోద్ధతధీరశాంతధీరలలితు లీ
ధారుణి నలువురునాయకు, లారయఁ దల్లక్షణంబు లభివర్ణింతున్. 3

శా. ధీరాత్ముం డవికత్థనుండు కరుణోద్వేలుండు సత్త్వాఢ్యుఁ డా
ధీరోదాత్తుఁడు శౌర్యదర్పకుహనాధీనుండు ధీరోద్ధతుం
డారూఢి న్సమధీప్రసన్నుఁడు ద్విజుం డౌ ధీరశాంతుండు వృ
త్రారిం బోలినభోగిధీరలలితుం డై పొల్చు నిశ్చింతతన్. 4

ధీరోదాత్తుఁడు—

సీ. చలిచీమ నేనియుఁ జాఁ ద్రొక్కఁగాఁ జాలఁ డేరీతి గల్చునో వైరివరులఁ
గల నైన నిజవర్ణనలు సేయ విన జాలఁ డెట్లందుకొనియెనో కృతిచయంబు
చెలు వొందునాకారచేష్ట లెయ్యెడఁ గానఁ డెట్లు నవ్వునొ యాత్మహితులతోడఁ
బరుషాక్షరంబులు పలుకఁ డెక్కాలంబు నెట్లు భర్జించెనో హీనమతుల
తే. బరులఁ జేపట్టఁ డెలమిఁ జేపట్టి విడువఁ, డలయఁ డేమఱఁ డరి నైన నవగుణంబు
లెన్నఁ డోబయనరసధాత్రీశతిలక, మరయ నరలోకభాగధేయంబు గాదె. 5

ధీరోద్ధతుఁడు—

మ. బలవద్వైరిభిదామదాభిరత మై భవ్యప్రతాపోజ్జ్వల
జ్జ్వలనజ్వాలజటాల మై రణభయవ్యాసక్తత త్తన్మనో

జలజాంధంకరణప్రగల్భకుహూనాసంపాది యై పొల్పుఁ దా
నిలధీరోద్ధతవృత్తి యై నరసధాత్రీశోగ్రఖడ్గం బనిన్. 6

ధీరశాంతుఁడు—

చ. ఇనకులధుర్యుఁ డైననరసేంద్రునిచేతఁ బ్రతిష్ఠితంబు తా
ననఘ మహాగ్రహారములయందలిభూసురకోటిమేటి యై
ఘనతరశాఖలం జెలఁగి కాంతశుకక్రమ మై మెలంగున
య్యనిమిషభూజవాటిక్రియ నాత్తశుచిప్రసవాభిరామ మై. 7

ధీరలలితుఁడు—

ఉ. కుంతల గౌళ చోళ కురు ఘూర్జర హూణ శకాదిమేదినీ
కాంతులు సంతతంబు నిజగాఢబలప్రకృతిమాత్రభీతు లై
యింతులరత్నహారముల నెల్ల ధనంబుల నిచ్చి కొల్వ ని
శ్చింతతఁ దాల్చినోబయనృసింహుఁడు భోగకళాప్రవీణుఁ డై. 8

తే. మఱియు శృంగారలీలాసమగ్రయోగ్య, తానిశవిచక్షణులు దక్షిణానుకూల
ధృష్టశఠు లనఁ గాంతు లభీష్టమతులు, గలరు తల్లక్షణంబులుఁ దెలివిపఱతు. 9

చ. చెలఁగుబహుప్రియాసదృశశీలుఁడు దక్షిణుఁ డొక్కకాంతకే
వలచి గుణాభిరాముఁ డగువాఁ డనుకూలుఁడు సాపరాధుఁ డై
యలుగనివాఁడు ధృష్టుఁడు ప్రియాశయమాత్రనివేద్యవిప్రియుం
డలశఠుఁ డంద్రు వీరల కుదాహరణంబులు నిర్ణయించెదన్. 10

దక్షిణుఁడు—

ఉ. సాగరమేఖలాసతికిఁ జారుభుజాపరిరంభ మిచ్చె వా
ణీగగనావలగ్నకును నేర్పు మెయి న్మొగ మిచ్చె వీరల
క్ష్మీగజరాజగామిని కమేయభుజాంతర మిచ్చె సంతత
త్యాగినృసింహభూవిభుఁడె దక్షిణనాయకుఁ డెన్నిభంగులన్. 11

అనుకూలుఁడు—

చ. కనకము లంబరంబులును గ్రామము లుజ్జ్వలదివ్యరత్నమం
డనములు వాజివారణఘటల్ ఘనసారసుగంధసారము
ల్దనిఁ దలిర్ప వేఁడినకొలంది నొసంగుచు నోబభూపనం
దనుఁ డగునారసింహుఁ డిల దావరమాప్రియుఁ డయ్యె నెంతయున్. 12

ధృష్టుఁడు.—

చ. ఉరమున నున్న కుంకుమము నుజ్జ్వలరోషకషాయవీక్షణ
స్ఫురదరుణాంశుపుంజ మని బొంకితి కన్గవకెంపు భాగ్యబం
ధురసహజారుణత్వ మని దూల్కొన నాడితి వెట్లు దాఁచె దీ
పరిమళవాసనాలహరిపర్వెడు మేన నృసింహభూవరా. 13

శఠుఁడు—

చ. కనుఁగవఁ బాఱఁజూచెదవు గాని మనంబునఁ జూడ వుత్తలం
బని వెదుగాని భారమునఁ దన్వు పైకప్పఁడు నీప్రవీణత
ల్వనుపడ వింక నీనటులు బచ్చెనచేతలు చాలుఁ జాలునౌ
జెనకకు కీర్తికాంతయు నృసింహప్రియాంగన నీ కెఱుంగుదున్. 14

క. ప్రకటీకృతు లగునీనా, యకులకు విటపీఠమర్దు లనఁ జేటవి దూ
షకు లనఁ గలరు ప్రియాకే, ళికలాసంఘటనపటిమలీలాచార్యుల్. 15

చ. వసుమతి నేకవిద్య గలవాఁడు విటుం డనఁ బొల్చు నాయకో
ల్లసనము కన్నఁ గొంత గుణలక్షణహీనుఁడు పీఠమర్దకుం
డసదృశబాలికాసుఘటనాదిరహస్యవిదుండు చేటకుం
డెనఁగ నజస్రహాస్యరసహేతువువాఁడు విదూషకుం డిలన్. 16

క. ఈమతమున స్వీయాన్యా, సామాన్య లనంగఁ గలరు సతులందుఁ ద్రపా
సామగ్రీశీలార్జవ, కోమలకమనీయస్వీయగుణములఁ జెలఁగున్. 17

క. అన్య యనఁగ నన్యోఢయుఁ, గన్యయు సామాన్య యనఁగ గణికామణి యీ
మాన్యల కుదాహరణముల, నన్యాదృశవిశదఫణితి నాపాదింతున్. 18

స్వీయ—

చ. అమృతమువంటిసద్గుణము నంచితచంద్రకలావిలాసభా
వము శివగోత్రభూతియు నవారణఁ దాల్చి యశఃపురంధ్రి దాఁ
గమలవనీహితాన్వయశిఖామణి యైననృసింహమేదినీ
రమణుల కేకపత్ని యన రంజిలులోకము లెల్ల మెచ్చఁగన్. 19

అన్యోఢ—

సీ. పారసీకక్షమాపతులచొప్పడఁగించి నేర్పు మీఱఁగ మోహనిద్రపుచ్చి
యవనసేనాధినాయకులదోస్తంభసంభరితప్రతాపదీపంబు లడఁచి

యక్షీభూతఘనమల్లికావిష్కృతాయశోధ్వాంతసంతతికాత్మసంతసిల్లి
షమదముష్కరతురుష్కప్రాప్తసీమల నడుగు మోవఁగనీక యరుగుదెంచి
తే. ప్రాజ్యసామ్రాజ్య యగువారిరాజ్యలక్ష్మి, కదనసంకేతమున జారకాంత యగుచు
నంచితస్ఫూర్తి నిన్ను వరించె నౌర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 20

కన్య—

శా. ఆజానేయము నెక్కి యోబయనృసింహస్వామివాహ్యాళిరా
నోజం గాంచనసౌధవీథికఁ దదీయోల్లాసముం జూచి మా
తేజోవిభ్రమధన్యకన్యమదనార్తిం జెంది ప్రాసాదపా
ళీజాగ్రన్మణిపుత్రికానియతిఁ దాల్చెం దద్గతస్వాంత యై. 21

సామాన్య—

క. ఏరీతి వారుచెందిన, నారీతిఁ దదీయరాగ మందెడినారా
వారాంగన యది సాక్షా, త్కారపుఁబటికంపుబొమ్మగాఁబోలుఁ జామీ. 22

క. ఈమగువల కాద్యయు ము, గ్ధామధ్యాప్రౌఢ లనఁగఁ దగునవ్యవయో
వ్యామిశ్రితయోగ్యము లగు, నామములు తదీయలక్షణము లేర్పఱుతున్. 23

చ. నవనవకామయౌవనసనాథయు నల్పరతంబు గల్గు న
య్యువిదయె ముగ్ధమధ్యసదృశోదితయౌవనకామ యై రతాం
తవివశ యౌలతాంగిసతతప్రథితోల్బణకామయౌవనో
త్సవయు రతాదిమోహమును దాల్చుతలోదరిప్రౌఢ దా నగున్. 24

ముగ్ధ—

శా. ఆలాపంబున కుత్తరం బొసఁగ దాయాసంబునం గాని తా
నాలోకింపదు పాటలాధరమరందాస్వాదసమ్మర్దముం
దాళం జాలదు కౌఁగిలియ్యదు తనూతాపంబు చల్లాఱఁగా
నే లజ్జావతితద్రతంబు దయితాభీష్టంబు గాకుండునే. 25

మధ్య—

ఉ. మానితవైఖరిన్మణితమంత్రములం గబరీవినిర్గళ
త్సూనములం బ్రసూనశరశూరునిపూజ లొనర్చి తా రతి
న్మానిని యొప్పె నప్పుడ సమానమనోంబుజవీథి నాతనిం
ధ్యానము సేయుకైవడిరతాంతనితాంతనిమీలితాక్షి యై. 26

ప్రౌఢ.—

మ. నటదుత్తుంగపయోధరంబు జితమందాక్షక్రియోదారమ
స్ఫుటవాగంకురమక్షికోణనివసత్ప్రేషదర్పంబు సం
ఘటితాలింగనవామనీకృతకుచాగ్రప్రౌఢరోమాంచమై
విటుఁ జొక్కించెఁ బ్రఫుల్లపద్మనయనావీరాయితం బెంతయున్. 27

క. ధీర యధీరయు ధీరా, ధీరయు నగు నందు మధ్యధీరాధీరా
ధీరాధీరాహ్వయముల, ధారుణిఁ బ్రౌఢయుఁ జెలంగుఁ దల్లక్షణముల్. 28

తే. తప్పు గలభర్త మ్రోల సోత్ప్రాసఫణితిఁ, గేరడము లాడుసతిమధ్యధీర సాశ్రు
పరుషవచనయధీర సబాష్పకుటిల, హారివచనధీరాధీర యనఁగఁ జెలఁగు. 29

తే. కాంతుఁ డపరాధి యైన నాకారగుప్తిఁ, బరఁగి రతివేళ నలయించుఁ బ్రౌఢధీర
తాడనోగ్రయధీరయుదగ్రకుటిల, ఫణితియుభయాఖ్యవీరి నేర్పఱుతు వరుస. 30

మధ్యధీర—

ఉ. మోమున ఘర్మశీకరసమూహము గానఁగ నయ్యె నిప్పు డా
రామవిహారకేలిని భరంపడినాఁడవొ నన్నుఁ బాసి యీ
రేమదనాస్త్రఘాతముల వేఁగితొ నీయుర మెల్లఁ దద్వ్రణ
స్తోమము సోఁకి యున్నయది చొప్పడఁ గాంత యెఱుంగఁ జెప్పుమా. 31

మధ్యాధీర—

శా. చాలుం జాలుఁ బిసాళిసేఁతలు పదాబ్జాతంబుపై మాటికిన్
వ్రాలం బోకు భవత్ప్రియానఖవిమిశ్రం బైననీవక్షమీ
నీలస్థాపితకుట్టిమం బొరసిన న్వేధించు లే లెమ్ము నీ
బాలాసంగమసౌఖ్యవైభవము సూప న్వచ్చితే యిచ్చటన్. 32

మధ్యధీరాధీర—

చ. పలుక వటంచు నేమిటికి బాములఁ బెట్టెదు కాంత నీపయిం
దెలియఁగఁ దప్పు లేమికిని నిన్నుఁ జాలక యూరకుండినం
బలుమఱు సాపరాధుగతిఁ బల్కెద వెన్నఁడు దప్పు నీయెడం
గలుగునె యంచు నించెఁ దెలిగన్నులనీరు లతాంగి యంతటన్. 33

ప్రౌఢధీర—

చ. హితమతిధూర్తభర్త కెదురేగదు నేర్పున నేకపీఠసం
గతి హరియించి పల్కుటయుఁ గ్రక్కున నెచ్చెలి కూడిగంబులం

జతురత నేర్పుచందమున జాఱఁగఁ ద్రోచి యతిప్రగల్భ యౌ
సతియుపచారగౌరవము సల్పెడునట్లు వహించుఁ గోపమున్. 34

ప్రౌఢాధీర—

చ. వరునిఁ గృతాపరాధుని నవారణవారణయాన యీసునం
గెరలి భుజాగుణంబున బిగించి వతంసితసారసంబునం
గరము దమింపఁగాఁ దొడఁగెఁ గాంతుని సాంత్వనశీత లోక్తు లాం
తరనిజకోపతప్తఘృతధారక కారణవారిధారగాన్. 35

ప్రౌఢధీరాధీర—

చ. బొమముడిపాటు జంకెనయుఁ బూని పురంధ్రులు సాపరాధు లౌ
రమణులు వేడుకొన్న ననురాగము దాల్పుదు రట్లు గామమ
త్కృత్రిమ మపరాధలేశమును దాల్పనినీ విభు డెంత మ్రొక్కినం
దెమలదు శాంతిఁ బొందదు మదీయమనం బిఁకఁ జాలుఁ బ్రార్థనల్. 36

క. ధారుణిమధ్యయుఁ బ్రౌఢయుఁ, ధీరాధీరాదిభేదదీపిత లై వే
ర్వేఱను జ్యేష్ఠ కనిష్ఠయు, నై రంజిలి ద్వాదశాఖ్య లగుదురు వరుసన్. 37

క. కావున స్వీయ త్రయోదశ, భావంబు వహించు నన్యపరఁగు ద్వివిధ యై
యావారాంగన యేకవి, ధావహ యై యెన్నఁగాఁ బదాఱ్వురు సుదతుల్. 38

తే. మఱియు శృంగారశంభుసంభావితాష్ట, తనువు లన నీమృగాక్షులు వినుతిఁ గాంతు
రష్టవిధభేదములవీరియాహ్వయములు, లక్షణము దేర్పరించెద లలితఫణితి. 39

సీ. వరుఁడు వైవశ మైనవనిత స్వాధీనభర్తృక ప్రియాగమవేళ గృహముఁ దనువు
సవరించునింతి వాసకసజ్జ పతిరాక తడవుండ నుత్కంఠఁ దాల్చునింతి
విరహోత్క సంకేత మరసి నాథుఁడు లేమి వెస నార్త యాకాంత విప్రలబ్ధ
విభుఁ డన్యసతిఁ జెంది వేకువరాఁ గుందు నబల ఖండిత యల్క నధిపుఁ దెగడి

తే. యనుశయముఁ జెందుసతి కలహాంతరితని, జేశుఁడు విదేశగతుఁ డైనఁ గృశతఁ దాల్చు
నతి ప్రోషితపతిక కాంతాభిసరణ, శీలయభిసారికాఖ్య యై చెలువు మెఱయు. 40

క. ఈరీతిఁ జెలఁగు నతిశృం, గారకలాకలితనాయికామణులకు వే
ర్వేర నుదాహరణంబులు, భూరిమధురవచనరచనముల నేర్పఱుతున్. 41

స్వాధీనపతిక—

ఉ. శ్రీనిధి యోబభూవరనృసింహుఁడు వైవశ మై చెలంగఁగా
భూనుతవైభవస్ఫురణఁ బొల్చు యశోజలజాక్షి నిత్యస

మ్మానితశీల యై ధవుని మన్నన నాదల యెక్కినట్టివే
మానికవాహిని న్నగు నమందనిజాతిశయంబు పేర్మికిన్. 42

వాసకసజ్జిక—

చ. యవనచమూసమూహముల నాజి జయించి యుదగ్రదిగ్జయో
త్సవవిభవాభిరాముఁ డయి సారెకు నోబయనారసింహభూ
ధవుఁ డరుదెంచులగ్నమునఁ దత్పురలక్ష్మివిభూషితోల్లస
ద్భవనవిశేష యై మృగమదద్రవవాసనఁ దాల్చునిచ్చలున్. 43

విరహోత్కంఠిత—

ఉ. నెచ్చెలి లీనృసింహధరణీవరుఁ డెచ్చెద మంచుఁ బోయి రా
రిచ్చట నీవునుం గరుణ యుంచుకలేకలరంప గుంపులన్
గ్రుచ్చెద వేల మత్ప్రియునిఁ గూర్పుము మన్మథ నీకుఁ దద్విభుం
డెచ్చటకైన యొసంగెద మదీయకటాక్షముల న్జయాస్త్రముల్. 44

విప్రలబ్ధ—

చ. ఎనయఁగ నీనివాసమున కే నరుదెంచెద నంచు నాపయిం
గనుఁగొన నిక్కపుంబ్రియము గల్గినవాఁడునుబోలెఁ బల్కి యీ
మనికికి రాక తక్కనను మానెడుఁగాక మదీయదృష్టికిం
బనుపడి మోసల నున్నగతి మాయలు సేయఁగ నేల భర్తకున్. 45

ఖండిత—

చ. నృపులకు నెల్లవారల భరించుట యోగ్యము గాన నేఁటిరే
యపరిమితోత్సవంబునఁ బ్రియాసదనంబుల కేగి యేగి యా
నెపమున మద్గృహంబునకు నీ వరుదేరఁ బ్రభాత మయ్యెఁ గా
కిపుడు నృసింహ నీపయి నొకించుక వంచనలే దెఱుంగుదున్. 46

కలహాంతరిత—

ఉ. ఆనఁగ రానికోపమున నప్పుడు కాంతుని ధిక్కరించుచో
మానదురాగ్రహగ్రహము మానుపలేకపు డెందుఁ బోయెనో
యీననవింటిదంట యపు డేఁపఁ దొడంగె భవిష్యదర్థము
ల్గానని నామనంబునకుఁ గావలె నిట్టివిషాదవేదనల్. 47

ప్రోషితభర్తృక—

చ. భిరయశయోబభూవరుసృసింహధవద్రిపుభామకాననాం
తరమున కేగి యందు నిజనాథునిఁ గానక మన్మథార్త యై
వరునిసరోజపత్త్రమున వ్రాయునెడం గరము ల్సెమర్పఁగా
నరయ నిజాంగకంబె పగ యయ్యె నటంచుఁ దలంచు దైవమున్. 48

అభిసారిక—

ఉ. నాతిమదిం బ్రియాభిసరణం బొనరింపఁ దలంచె దీవు చం
ద్రాతపసాంద్రదీధితు లజాండకటాహమునిండఁ బర్వఁగా
నీతలఁ పెట్లు గూడు రమణీవలె నే నొకవన్నెఁ గాఁగ ము
క్తాతతులుం బ్రసూనములు దాల్చు మలందుమ గంధసారమున్. 49

క. ఈయెనిమిదిభేదంబులఁ, బ్రేయసులు పదాఱ్వురం బ్రభిన్నాత్మిక లై
యాయతగతి నిల నూటెరు, వైయెనిమిది భేదములును వఱలుదు రెలమిన్. 50

క. ఇల నీసంఖ్యలఁ దగుసతు, లల యుత్తమమధ్యమాధమాభిఖ్యలఁ జె
న్నలరఁగ మున్నూటెనుబది, నలువురు నాయిక లటంచ్రుఁ నవరసరసికుల్. 51

కావ్యస్వరూపము.

తే. ఇంకఁ గావ్యస్వరూపంబు లేర్పరింతు, విగతదోషంబులును గుణాన్వితము లధిక
లసదలంకారభావోపలక్షితములు, నైనశబ్దార్థములు కావ్య మనఁ జెలంగు. 52

క. తను వగుశబ్దార్థంబులు, ధ్వనిజీవ మలంక్రియావితానము సొమ్ముల్
తనరు గుణంబులు గుణములు, ఘనవృత్తులు వృత్తు లౌర కావ్యేందిరకున్. 53

తే. అందు వాచకలక్షకవ్యంజకంబు, లనఁగ శబ్దప్రపంచంబు వినుతి కెక్కుఁ
ద్రివిధ మై యర్థజాతంబు తేజరిల్లు, నవనివాచ్యంబు లక్ష్యంబు వ్యంగ్య మనఁగ. 54

తే. శబ్దవృత్తులు నభిధలక్షణ యనంగ, వ్యంజన యనంగఁ బెను పొందు నందు నభిధ
సతతసంకేతితార్థగోచరసుశబ్ద, ధామ మై యోగరూఢిభేదములఁ జెలఁగు. 55

యోగమూలాభిధ—

చ. అలఘుబలాభిరాముఁ డగునౌబళరాజనృసింహమేదినీ
తలబలవైరిదానజలధారల నిచ్చలుఁ దేలి తేలి త

ద్దళితవిరోధిశోణితనదమ్ముల నిమ్ములఁ గూడి కూడి యా
జలధులు వాహినీశు లనఁ జాలఁ జెలంగుఁ బయోనిధానముల్. 56

రూఢిమూలాభిధ—

క. కులమణి యై బలవద్రిపు, కులగిరికులిశంబు నై యకుంఠితధర్మా
కలనకలాలాలసుఁ డయి, వెలయు న్నరసింహవిభుఁడు విశ్వోన్నతుఁ డై. 57

తే. ఇంక లక్షణవివరంబు నిందు గౌణ, వృత్తియు నభిన్న మై పొల్చు నె ట్లటన్న
క్షోణిసురుఁ డగ్ని యనునెడ శుచిగుణంబు, వాచ్యవిభవాభిభావి యై వఱలుకతన.

క. బంధుర యగు లక్షణసం, బంధానుపపత్తిమూలభావన నది సం
బంధనిబంధనసామ్యని, బంధన యవి రెండుగతులఁ బరఁగుచు నుండున్. 59

తే. అందు జహదభిధేయయు నజహదర్థ, యనఁగ సంబంధలక్షణ యలరు సామ్య
గుణనిబంధన తాను ద్వైగుణ్యమందు, జగతి సారోపసాధ్యవసాయ యనఁగ. 60

సీ. అలగంగలో ఘోష మగునెడ గంగాపదంబు సంబంధి యౌ తటము దెలుపఁ
సంబంధలక్షణజహదర్థ యగు నందు మంచె క్రోసె నటన్న మంచగతులు
దోఁచుఁ గోదండపఙ్క్తులు వచ్చె నన విండ్ల నమరు యోధులు దోఁప నజహదర్థ
యవనిపాలుఁడు సింహ మనువేళ సదృశతాగుణసిద్ధిసామ్యలక్షణ చెలంగు

తే. నందు నుపమాన ముపమేయ మప్రభిన్న, మైనసారోపయుపమాన మగ దిరోప
మేయ మై యున్న సాధ్యవసాయ యిట్టి, లక్షణల కన్నిటి కొనర్తు లక్ష్యములను. 61

జహల్లక్షణ—

చ. అగణితశౌర్యధైర్యవిభవాన్విత యోబయనారసింహ నీ
గగనచరామరాగశిబికర్ణజయోన్నతదానలక్ష్మికిన్
జగములు సంతసిల్లె నతిసాంద్రభవజ్జయభేరిభాంకృతి
ద్విగుణితసైన్యఘోషముల వేవడఁకె న్రిపుపట్టణావళుల్. 62

అజహల్లక్షణ—

క. అసమరణరంగమున నీ, యసిపటి నటియింపఁ గరుల హరుల న్నిరులన్
వెస నొసఁగు నౌర యెంతటి, రసికుఁడు నీవైరి యోబరాజనృసింహా. 63

సారోపలక్షణ.—

మ. అమరద్వీపవతీర్ఘురాంతరములం దారూఢి నీలాంబుపూ
రము సూర్యాత్మజఁగాఁ దలంపుదురసారప్రౌఢిమైఁ గొందఱు

ద్యమ తేజోధిక నారసింహధవదుద్యత్కీర్తినిర్ధూతసం
భ్రమ యాగంగయ కీర్తి దాల్చె నని నే భావింతుఁ జిత్తంబునన్. 64

సాధ్యవసాయలక్షణ—

క. నిరతబుధప్రహ్లాదా, దరకరుఁడు హిరణ్యకశిపు దానోన్నతుఁ డై
ధరఁ బోచిరాజవంశ, స్థిరగత్న స్తంభమున నృసింహుఁడు పుట్టెన్. 65

క. సంగతము లగుపదార్థము, లంగవాక్యార్థమున కలంకారం బై
రంగగు నర్థాంతర మర, యం గావ్యములందు వ్యంజనాఖ్య చెలంగున్. 66

క. ప్రకృతోపపన్న కభిధకుఁ, బ్రకృతానుపపత్తిగోచరకు లక్షణకున్
బ్రకటితవిభేద్యవ్యంజన, ప్రకృతాప్రకృతోపపత్తిఁ బరఁగెడుకతనన్. 67

ఆ. జగతి నదియు శబ్దశక్తిమూలంబును, నర్థశక్తిమూల మరయ నుభయ
శక్తిమూల మనఁగ సన్నుతిఁ గాంచుఁ ద, దీయలక్ష్యములను దేటపఱుతు. 68

శబ్దశక్తిమూలవ్యంజన—

క. ఘనతనృసింహునికరమునఁ, దనరెడునసినిజసమగ్రధారాగ్రనిమ
జ్జనతత్పరు లగునరులకు, ననిమిషభావం బొనర్చు ననవరతంబున్. 69

అర్థశక్తిమూలవ్యంజన—

చ. అలఘుపరాక్రమక్రమసమగ్రభుజాగ్రనృసింహభూపనీ
విలసదనూనదానగుణవిభ్రమ మెంతయు నాలకించి తా
వెలవెలఁ బాఱె మేఘ మరవిందవిరోధియుఁ గందు వాఱె నా
కులపడెఁ గల్పశాఖితృణకోటి గ్రసించె నమర్త్యధేనువున్. 70

ఉభయశక్తిమూలవ్యంజన—

క. అరిదరకరుఁ డై సుమనో, వరభరణధురీణుఁ డై యవారితలక్ష్మీ
స్థిరవాసభాసురుం డై, నరసింహుఁడు వెల్గుఁ ద్రిభువనస్తుతమహిమన్. 71

తే. మఱియు రచనాశ్రియంబు లై మధురరసని, వేశయోగ్యతవృత్తులు కైశికియును
నారభటియును సాత్వతిభారతియును, నాఁగఁ బొగడొందుఁ దల్లక్షణము లొనర్తు.

మ. చెలఁగుం గైశికి కోమలార్థరచనాశ్రీమద్ధతార్థక్రమా
చలితాడంబరమూర్తియారభటి యాపత్ప్రౌఢసందర్భని
ర్భల యాభారతి పొల్చు సాత్వతియు నీషత్కోమలార్థక్రమం
బుల నీవృత్తులకు న్యథోచితరసస్ఫూర్తి ల్నిరూపించెదన్. 73

తే. కైశికి చెలంగుశృంగారకరుణలందు, నారభటి రౌద్రభీభత్సహారిణి యగు
నలరు భారతిహాస్యశాంతాద్భుతముల, నమరు సాత్వతి వీరభయానకముల. 74

కైశికి—

ఉ. తిన్నని మేను గన్నుఁగవ తేటలు దేనియ లొల్కు మాటలున్
సన్నపుఁగౌను గుందనపుఁజాయలు దేఱు మెఱుంగుఁజెక్కులుం
గ్రొన్నెలవంటి నెన్నుదురు గుబ్బచనుంగవ తళ్కుఁజూపులున్
జెన్నెసలారఁ గన్య నరసింహునిఁ జూచె విలాసధన్య యై. 75

ఆరభటి—

మహాస్రగ్ధర. ప్రతిపక్షక్ష్మాపవక్షః ఫలకవిదళనప్రౌఢగాఢప్రతాప
ప్రతిభాసంరంభగుంభప్రబలసుబలశుంభన్నృసింహోగ్రరంహో
యుత మై కల్పాంతదృప్యద్ద్యుమణిధగధగప్రోద్యతజ్వాలజాల
ప్రతికూలప్రక్రమం బై పరఁగునరసభూపాలదోఃఖడ్గ మాజిన్. 76

భారతి—

సీ. నీకీర్తి కెనయని నెగడినసురదంతిశిరముమధ్యే భిన్నతరము గాదె
నీకీర్తితోఁ బ్రతినెరసినయిందుమండలము పదాఱుఖండములు గాదె
నీకీర్తి నెరసినకాకోకదరస్వామితల సహస్రచ్ఛిదాకులము గాదె
నీకీర్తిఁ బోలఁ బూనినధవళాంభోజతతిశతధాదళితంబు గాదె
తే. యహహ నీకీర్తి కవనిలో నమర కరియు, గిరియు నిందుండు గిందుండు నురగపతియు
గిరియుఁ దెలిదామరలచాలు గీలు నెనయె, యౌబళేంద్రునినారసింహక్షితీంద్ర.

సాత్వతి—

చ. ఉభయరగండతావకరణోగ్రజయానకము ల్గుభుల్గుభు
ల్గుభు లని మ్రోయఁగా భవదకుంఠితవీరభటు ల్ప్రిభుల్ప్రిభు
ల్ప్రిభు లని శత్రుభూపతులపైఁ జొరఁ బాఱు నెడ న్విభుల్విభు
ల్విభు లని సంభ్రమింపుదురు వేడ్క నఖర్వసుపర్వభామినుల్. 78

తే. ఇంక రీతులు వివరింతు వృత్తు లట్లు, సముచితార్థపదన్యాససౌష్ఠవములు
గాక సందర్భమాత్రసంగతము లైన, కతన రీతులు వృత్తిభిన్నతఁ జెలంగు. 79
తే. పరఁగురీతులు కోమలప్రౌఢపదవి, ధానవాసన నందు వైదర్భి యనఁగ
గౌడి పాంచాలి యనఁ బొల్చుఁ గ్రమముతోడ, వీనికిని లక్షణంబులు విస్తరింతు.

తే. అతిమృదులబంధయుతయనాయతసమాస, దనరు వైదర్భిరూఢబంధయును ఖరస
మాస యగుగౌడి యుభయాత్మమహిమ గల్గి,యలరు బాంచాలి వీనిలక్ష్యము లొనర్తు.

వైదర్భి—

శా. ఆలావణ్య మగణ్య మాగుణగణం బవ్యాజ మాతేజ ము
ద్వేలం బావినయం బమేయతర మావీర్యం బనిర్వాచ్య మా
యాలాపం బతిసత్య ఘావితరణం బాశాంతవిశ్రాంత మా
శీలం బార్జవమూల మెన్నఁ దరమే శ్రీనాగసింహేంద్రునిన్. 82

గౌడి—

శా. అంభోరాశిగభీర యోబయనృసింహానీరణోద స్తదో
స్తంభోత్తంభితజృంభితాసిలతికాసంరంభసంభావనా
దంభానగ్గళదుగ్గదుగ్గమమదోద్యద్దుష్టధృష్టారిరా
ట్కుంభచ్ఛుంభనిశుంభసంభ్రమహరస్ఫూర్తి న్విజృంభించు రా. 83

పాంచాలి—

శా. ఆరూఢిం దప మాచరించెదవు చంద్రాయల్ల మందాకినీ
తీరక్షోణితటిన్మహానటజటాదీర్ఘాటవీవాటిలోఁ
బ్రారబ్ధం బగుమేనియంకము హరింప న్వేఁడి యిం తేల నీ
కారాధింపఁగ రాదె యోబయనృసింహాధ్యక్షుసత్కీర్తులన్. 84

ఉ. పాకముదీరితార్థపరిపాక మనం దగు నందు గోస్తనీ
పాకము నారికేళఫలపాక మనన్ ద్వివిధంబు గోస్తనీ
పాకము సంవృతార్థపరిపాకనివేద్యము నారికేళపా
కాకలనంబు గూఢ నిబిడార్థవిచార్యము వీనిలక్ష్యముల్. 85

ద్రాక్షాపాకము.—

క. వాలిక లై వెలిదమ్ముల, పోలిక లై చందమామ పులుఁగులకును దా
మేలిక లైననిరీక్షణ, మాలింగనృసింహుఁ జూచె మదవతివేడ్కన్. 86

నారికేళపాకము.—

మ. వరభూషాదులపై మనం బిడక దృగ్వ్యాపార మెంతేఁ బరా
పరసందర్శననాతిభిన్న మయి చూపట్టంగఁ గార్యాంతర
స్మరణం బేమియు లేక నిశ్చలత నీసాంగత్యముం గోరి మా
హరిణీలోచనయాత్మయందు నరసింహా నిన్నె భావించెరా. 87

క. కదిసిపదంబులు ముందటె, పదములతోఁ బరమమైత్రిఁ బరఁగి పరపదా
స్పద మన నుండినఁ గృత్యం, బదిశయ్యాతదీయలక్ష్మ మాపాదింతున్. 88

క. రతిపతివో చెలువున భా, రతిపతివో నుతగుణాభిరామతరామ
క్షితిపతివో ధర నోబ, క్షితిపతినరసింహశౌర్యజితనరసింహా. 89

కావ్యవిశేషములు

తే. ఇట్లు కావ్యస్వరూపంబు నేర్పరించి, యింకఁ గావ్యవిశేషము ల్వొంకపఱుతు
నటనపటుధూర్జటిజటాగ్రఘటులసింధు, ఘుమఘుమారంభగంభీరగుంభనముల. 90

తే. వ్యంగ్యము ప్రధాన మైనను నప్రధాన, మైన నస్ఫుట మైనఁ గావ్యము త్రిసంఖ్య
నమరు నుత్తమమధ్యమాధమతధ్వనిగు, ణీకృతవ్యంగ్యమును జిత్ర మై కడంగి. 91

ధ్వని—

సీ. తల యెత్తుకొనఁ గల్గెఁ గులమువారలలోనఁ బదినూఱుశిరములపాఁప యేని
కనుపమచ్ఛాయావిహార మందఁగఁ గల్గెఁ జిమ్మచీఁకటిమిఁగునెమ్మొకాని
కమృతాబ్ధిలో నిద్ర యవధరింపఁగఁ గల్గె వెలిదమ్మిపాక్కిటివేల్పుసామి
కలమహానటజటావలభి నుండఁగఁ గల్గె నెలకొన్నచల్లనివెలుఁగువాని

తే. కవుర భువనాతిశాయివైభవవిభూతిఁ, బూని జగదేకజేగీయమానుఁ డైన
నోబభూపాలునరసింహుఁ డుర్వియందు, నవతరించి శుభస్ఫూర్తి నతిశయిల్ల. 92

తే. ఇందుఁ దలయెత్తుకొనఁ గల్గె దందశూక, పతికి నన నారసింహభూపాలుఁ డుర్వి
తాల్చెననువ్యంగ్యమాదియౌధ్వనులు దోఁపఁ,దనరు నుత్తమకావ్యమైధ్వని యనంగ.

గుణీకృతవ్యంగ్యము—

క. కొలు వాస యొసఁగి సురగవి, వెలికిలఁబడుఁ గల్పతరువు వేఁడినమతి యా
కులపడి పండ్లిగిలించును, నలువుగ నినుఁబోలఁ గలవె నరసింహనృపా. 94

క. నినుబోలఁ గలదెసురతరు, వను నెడ లే దనెడివ్యంగ్య మరయఁగ వాచ్యం
బు నతిక్రమించి మించమిఁ, దనరు న్ధర నిది గుణీకృతవ్యంగ్యం బై. 95

క. చిత్రము శబ్దార్థోభయ, చిత్రము లనఁ ద్రివిధగతులఁ జెలఁగునదియు సం
సూత్రితమగుముందఱ నా, చిత్రాలంకారగతులు చెప్పెడిచోటన్. 96

క. ద్వివిధం బగుధ్వనికృతులం, దవిగళగతిలక్షణాభిధానోజిత మై
యవివక్షితవాచ్యంబును, వివక్షితాన్యపరవాచ్యవృత్తియు ననఁగన్. 97

క. చను నత్యంతతిరస్కృత, మన నర్థాంతరసమేత మన ద్వివిధతఁ గై
కొనియ వివక్షితవాచ్యం, బినుమడి యగువాక్యపదము లెనసిన నదియున్. 98

చ. ననువుగ వీనిలక్షణ మొనర్తు ధృతిం దిరుఁ డన్న ధృష్టుఁ డ
ధ్వనియభిభూతవాచ్యముగఁ దత్ప్రథమంబు చెలంగుయావను
ల్మనమునఁ గ్రొవ్వుమానుఁ డనఁ దద్యవనాళిని ద్రుంచు నీతఁ డ
ధ్వని యితరార్థసంక్రమితవాచ్యముగాఁగ ద్వితీయ మిం పగున్. 99

తే. అరయ మఱియు వివక్షితాన్యపరవాచ్య, మవనిలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యమనఁగ లక్షి
తక్రమవ్యంగ్య మన ద్వివిధంబు వీని, లక్షణము లేర్పరించెద లలితఫణితి. 100

తే. ఇతఁడు నరసింహుఁడను నెడ నిదియ వ్యంజకం బగుచు ధృష్టుఁడనెడువ్యంగ్యమునువరుస
దెలుప లక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మిల నలక్షి, తక్రమవ్యంగ్య మిట్లు వేద్యక్రమంబు. 101

తే. అందు లక్ష్యక్రమవ్యంగ్య మమరు శబ్ద, శక్తిమూలం బనఁగ నర్థశక్తిమూల
మన నుభయశక్తిమూలంబు ననఁ ద్రిసంఖ్య, దాల్చు వేర్వేఱ వీనిభేదము లొనర్తు.

క. తనరారు వస్తురూపం, బనఁగ నలంకారరూప మనఁగ ద్వివిధ మై
ఘనవాక్యపదగతత్వం, బున నా ల్గగుశబ్దశక్తిమూలము ధరణిన్. 103

సీ. సమధికం బగునర్థశక్తిమూలము స్వతః ప్రతిపన్నమును గవిప్రౌఢవచన
సిద్ధంబు సుకవినిబద్ధోక్తి సిద్ధంబు ననఁ ద్రిరూపం బగునవియు వస్తు
కలితవస్తుధ్వని యలవస్తుభవదలంకృతిమయధ్వని యలంకృతినిరూఢ
వస్తుధ్వని యలంకృతిస్తుతాలంకృతిధ్వని యన నాల్గుభేదములు వరుస

తే. నొక్కొకటి దాల్ప రతిసంఖ్య నొనరునవియుఁ, దనరుముప్పదియానై పదప్రబంధ
వాక్యగతభేదముల నిట్లు వఱలు నుభయ, శక్తిమూలంబు నేక మై జగతియందు. 104

క. నలువదియొకరూపంబులఁ, బొలు పగునీరీతిభేదముల కాస్పద మై
యలసంలక్ష్యక్రమమున, నలరెడువ్యంగ్యం బశేష మాపాదింతున్. 105

క. అసమవిభావాదులచే, రసధ్వని జనించువేళఁ గ్రమ మొదవమిఁ జెం
పొసఁగునలక్ష్యక్రమ మై, యొసఁగినవ్యంగ్యంబు దీని కిల భేదంబుల్. 106

క. పదవాక్యవర్ణరచనా, పదైకదేశములఁ గృతులఁ బరఁగుచు నారా
యిది గూడ నలువదే డగుఁ, బదిలముగ వివక్షితాన్యపరవాచ్య మిలన్. 107

క. మును పవివక్షితవాచ్యం, బునఁ గలిగిననాల్గుభేదములు నివి గూడం
దనరుఁ గృతిజీవశుద్ధ, ధ్వని యేకశతార్థభేదవంతం బగుచున్. 108

క. ప్రకృతంబు లైనయీధ్వను, లొకటొకటిం గూడ నేఁబదొకభేదములం
బ్రకటిత మగుఁబ్రాగ్భేదం, బకట ద్వితీయంబు నేఁబ దగునీరీతిన్. 109

క. కృతి నన్నియు నేకైకో, నతసముచితసంఖ్య నైకొనఁగ మిశ్రంబుల్
క్షితిపద్వింశత్యుత్తర, శతత్రయాన్వితసహస్రసంఖ్యఁ జెలంగున్. 110

తే. త్రివిధ మగుసంకరమున సంసృష్టిచేత, నొకటొకటి నాలుగై యివి యొప్పమీఱు
నవనిఁ జతురుత్తరశతత్రయాభిరామ, పంచదశశతభేదప్రపంచగరిమ. 111

క. ఎన్నిక వీనిని లక్ష్యము, లన్నిటికి నొనర్పఁజాల యగునను భీతిన్
గొన్నిటి కొనర్తు వినుఁడు ప్ర, సన్నలసన్నవవచోవిచారధురీణుల్. 112

అత్యంతతిరస్కృతావివక్షితవాచ్యధ్వని.—

క. ఖరఖురకుట్టనఘట్టిత, ధరణిరజస్స్థగితసదృశతామదవిచల
త్తరకరతురగోత్కర మై, కర మమరున్నృసింహధాటికాహయ మవనిన్. 113

క. ఖరఖురకుట్టనఘట్టిత, ధరణిరజస్స్థగితసదృశతామదవిచల
త్తరకరతురగం బనునెడఁ, దిరస్కృతస్వార్థ మగునది బహువ్రీహిన్. 114

అర్థాంతరసంక్రమితావివక్షితవాచ్యధ్వని.—

ఉ. ఇంద్రసుతుం జయించి నరసేంద్రుఁ డొకమ్మున మత్స్యయంత్రముం
సాంద్రనిరూఢి నేసె నని సంతతము న్విని తత్తఱించి మ
త్స్యేంద్రుఁడు యోగముద్ర ధరియించి చరింపఁ దొడంగె నాగ ని
స్తంద్రజవంబున న్వెపిన శైలగుహాగహనాంతరంబులన్. 115

తే. నరసభూభర్తమత్స్యయంత్రంబు నేయ, నలుకుమత్స్యేంద్రుఁ డనునెడ నాత్మమత్స్య
శబ్దసామ్యంబుచేఁ గల్గుశంకఁ దనరు, వ్యంగ్య మర్థాంతరసమేతవాచ్య మగుచు. 116

శబ్దశక్తిమూలాలంకారధ్వని.—

క. ఈకోమలి పద్మిని యఁట, యేకాలముఁ బ్రోచునిమఁడ వీ వఁట సతిదా
నీకరసంస్పర్శసహాన, గాక చెలంగునె నృసింహఘనబలసింహా. 117

తే. ఇందుఁ బ్రకృతంబు లగువధూనృపతివాచ, కంబు లల పద్మినీనళద్బంబు లెలమిఁ
గమలినీభాస్కరులఁ దెల్పఁ గలుగునుపమ, వ్యంగ్యముగ నీయలంకృతిధ్వని చెలంగు.

శబ్దశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

క. ఆపన్నులార చెప్పెద, మీపాలిటికిని హితంబు మెఱయు నృసింహ
శ్రీపాదకమలసేవా, వ్యాపారము మఱవ కుండుఁ డాత్మలలోనన్. 119

తే. ఇచ్చట నృసింహపదసేవ నెనయుఁ డనెడు, శబ్దశక్తిని బ్రకృతుఁ డౌ జనవరేంద్రుఁ
గొలువుఁ డతఁ డాపదలు మాన్చుఁ గొలుచువారి, కనెడువస్తువువ్యంగ్య మైయతిశయిల్లు.

స్వతస్సిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

ఉ. చల్లనివాఁడు మానెలవుచందురుమామకడంగి వేఁడుము
ల్లల్లనివాఁడు మాయచటిచందనశైలసమీరుఁ డంచుఁ ద
న్వల్లవధూమతల్లికలఁ బేర్కొని పల్కునృసింహమేదినీ
వల్లభ నీవిరోధినృపవల్లభ దుర్లభశైలవాస యై. 121

ఉ. చల్లనివాఁడు మానెలవుచందురుమామ యటన్నఁ దద్విష
ద్వల్లభమౌగ్ధ్యవైభవము వ్యంగ్యము తద్ధ్వనిచేత నాయకా
యల్లకమగ్న యౌ ననుట వ్యంగ్యము తద్ధ్వనిచేత వ్యంగ్యమౌ
నెల్లవిరోధిరాజుల జయించె విభుం డనువస్తు వెంతయున్. 122

వస్తుకృతాలంకారధ్వని.—

మ. సలిలచ్ఛాయఁ గుఱించి యంత్రకృతమత్స్యం బీనృసింహక్షమా
తలనాథాగ్రణి యేసె నంచు విని తద్వంశాధిపుం బట్టినన్
సలిలచ్ఛాయఁ గుఱించి యేయు నని యంచద్భీతిమార్తాండునిన్
బలిమిం బట్టెఁడు వేగరాహువిధునిం బైకొన్నచందంబునన్. 123

తే. యంత్రమీనంబుదునుమాడినట్లు దునుము, ననియకాఁబోలు రాహువర్కుని గ్రహింప
డనెడును త్ప్రేక్షవాచకం బెనయ లేమి, వ్యంగ్య మగునిట్టివాక్యార్థవైభవమున.124

అలంకారకృతవస్తుధ్వని.—

ఉ. భూరిభుజాప్రతాపగుణభూషణ యోబయనారసింహ నీ
చారుయశోవధూమణికి సారసవైరిముఖంబు తారక
ల్సారనఖాంకురంబు లల శంకరశైలహిమాద్రు లాత్మవ
క్షోరుహము ల్సితాబ్జములు సొంపగులోచనపంకజాతముల్. 125

తే. తనరుసత్కీర్తికాంతకుఁ దారకాదు, లరయ నంగంబు లై వేడ్కఁ బరిణమింపఁ
గలుగుపరిణామమునఁ ద్రిలోకములు నిండు, నరసవిభుకీర్తివ్యంగ్య మనం జెలంగు.

అలంకారకృతాలంకారధ్వని —

చ. అరిపురభంజనోజ్జ్వలబలాధికశ్రీనరసింహరాజశే
ఖరభవదీయకీర్తిరుచిగంగ యనంగఁ జెలంగుఁ బొంగుచున్
హరిపదసంగసంకలిత యై భువనత్రయపూర్ణ యై నిరం
తరతరహంసజాంశుసముదాయసమన్విత యై వసుంధరన్. 127

తే. రాజశేఖరభవదీయరమ్యకీర్తి, యొనరు నలగంగవలె ననుపమచేతఁ
బరఁగుదు నృసింహ నీవు శంకరునికరణి, ననుపమవ్యంగ్య మా నిందు నరసిచూడ.

కవిప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని—

సీ. ఒంటిగా మడికాసు గుంటిపైఁ గూర్చుండి సంజకెంజాయ పెన్జడలు దాల్చి
సారిది నేకాలంబు సురనదీస్నాతుఁ డై నిద్దంపుబూది మైనిండ నలఁది
యచ్చుగాఁ బులితోలుకచ్చడంబు ఘటించి యొడలఁ బాములు వ్రాఁక నోర్పుగలిగి
హాలాహలానలాభీలధూమము గ్రోలి యఱచేత హవ్యవాహనముఁ బూని •

తే. నీయశోలక్ష్మిఁ బోలు పూనికలఁ దపము, నేఁడు నొనరించుచున్నాఁడు నీలగళుఁడు
కానియెడ నేల యతని కీగతిఁ జెలంగ, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 129

క. నరసవిభుకీర్తిఁ బోలఁగ, హరుఁడు దపము సేయు చుండుననువస్తువుచే
సరిగా దాతనికీర్తికి, హరుఁడును ననువస్తు వలరు వ్యంగ్యం బగుచున్. 130

కవిప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతాలంకారధ్వని—

క. మేలిమి నృసింహధరణీ, పాలు ప్రతాపాగ్ని దిశలఁ బ్రబలినఁ గీలా
భీలదవానలమడవుల, పా లయ్యె జ్జలధిఁ బడియె బడబానలమున్. 131

క. జనపతిప్రతాప మమరఁగ, వనవాటికి నరిగె దావవహ్ని యనెడిచో
మనమునఁ గలఁగియునుం బలె, ననియెడును త్ప్రేక్ష వ్యంగ్య మగువస్తువుచేన్. 132

ఉ. అంచితవిక్రమంబున మహాసమరవ్రతదీక్షు చేనొ పో
షించినకారణంబుననొ శ్రీనరసింహుకృపాణమాజులం
బొంచి మదించి మించునరిభూభృదకుంభితకంఠపీఠముల్
ద్రుంచియు వాఁత నంటు దలదుఃఖితిపక్షుతజప్రవాహముల్. 133

క. అలఘుగతిని బోషించియు, బలె నంటు దురక్త మతనిపటుఖడ్గ మనం
గలిగినయుత్ప్రేక్షవలన, నలఖండన వేగవస్తు వలరున్ ధ్వని యై. 134

కవిప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలాలంకారకృతాలంకారధ్వని—

శా. ఆమోదంబున శ్రీనృసింహవిభు దానాంభోనదు ల్సాగర
స్వామిం జెంద యశంబు మేఘములఁ బర్వం గల్గువర్షాశర
త్సామానాధికరణ్యశంక నచటం దామోదరుం డొందుని
ద్రాముద్రానుగతప్రబోధములఁ జిత్రం బేకకాలంబునన్. 135

తే. హరికి వర్షాశరద్భ్రాంతి యడరు ననెడి, భ్రాంతిమదలంక్రియారూఢిఁ బ్రబలు నిద్ర
దెలివినున్నట్లు యోగనిద్రలు వహించు, ననెడియుత్ప్రేక్ష వ్యంగ్యమై యతిశయిల్లు.

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని—

మ. అనురాగాంబుధి యుబ్బి వెల్వడినయట్లాపూర్ణఘర్మాంబువుల్
దనువల్లిం దిగజాఱఁ గన్నుఁగవ లేఁదళ్కుల్ విసాళించుచున్
ననవిల్కానిపురప్రవేశకలనానాళీకదామంబులై
తనరం గోమలి నిన్నుఁ జూచె నరసేంద్రాసాంద్రతేజోనిధీ. 137

క. ఈవాక్యార్థముచేతను, భూవల్లభ నిన్నుఁ గోరి పొలఁతి విరహతా
పావృత్తి నున్న దిపు డను, నావస్తువు వ్యంగ్య మగుచు నతిశయ మొందున్. 138

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతాలంకారధ్వని—

చ. సురగిరిచుట్టునుం బవరిచుట్టిద వేలదిసేశరత్నసం
భరితము దేవతాధనముఁ బాయక కాచెద నంచు నేఁటికిన్
సురతరులం గరాంగుళులఁ జొప్పడఁ దాల్చి యశోభరింగఁ జేఁ
బరఁగి నృసింహుఁడే సుకవిపంక్తులఁ బ్రోవ నిదేల యేరికిన్. 139

క. తనరెడు నీవాక్యార్థం, బున శ్రీనరసింహు డఖిలమును బ్రోవఁగ నా
యనిమిషగిరివలెఁ దగు నను, ననుపమ మగునుపమ వ్యంగ్యమై పొగ డొందున్.

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలాలంకారకృతవస్తుధ్వని—

చ. ధరణి ననంతకీర్తియుఁ బ్రతాపముఁ గల్గినరాజ వాట నిన్
దరణి మనోరవిందమునఁ దాల్చినచుట్టతికంబు పేర్మి నో
కరివరయానకు న్విశదకాంతియుఁ గాఁకయు నై కడంగి బి
త్తర మగు మేనఁ గీర్తియుఁ బ్రతాపము నిల్చె నృసింహభూవరా. 141

తే. నెఱయు కీర్తిప్రతాపాఢ్యు నిన్నుఁ దలఁప, యశము శౌర్యంబు గలిగినట్లలరు వెలఁ
గాఁకయునువనును త్వేరీక్షుఁ గాంత నేలు, విరహమునకోర్వ దనువ్యంగ్యవిభవమలరు.

కవినిబద్ధవక్తృప్రౌఢోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలాలంకారకృతాలంకారధ్వని—

చ. చెలువ యదేమి యామగువ చిత్రమునందు నృసింహభూవరుం
గలయ లిఖించు వేళఁ బులకంబులు గ్రొంజెమరుం దలిర్పఁగా
నొలవు వడంకు చున్నది సముజ్జ్వల మైననృపాలరూపముఁ
వలపులు రేఁచు చున్నరతివల్లభురూపనిభీతిఁ జెందెనో. 143

క. వరుని లిఖించుచు వడఁకెడి, సరోజశరుఁ డనియొ యనెడిసందేహమున
న్నరసింహుఁడు మరుకైవడిఁ, బరఁగు ననెడియుపమ వ్యంగ్యభావము నొందున్.

క. ఈవరుసఁ బ్రబంధాదిక, తావేలధ్వనులు బుద్ధి ననుమేయములా
నావల రసధ్వనులు రస, భావప్రకరణములం బ్రపంచితము లగున్. 145

తే. ఇచట మధ్యమకావ్య మై రుచిర మగుఁగు, ణీకృతవ్యంగ్యవిభవంబు నిశ్చయింతు
నిదియు నెనిమిదిభేదంబు లెనయు వీని, భవ్యనామంబు లెఱిఁగింతుఁ బ్రక్రమమున.

క. అమరు నగూఢము నపరాం, గము వాచ్యాంగంబు నప్రకాశము సంది
గ్ధము నల తుల్యప్రాధా, న్యముగా క్వాక్షిప్తమరుచిరాఖ్యము ననఁగన్. 147

క. వనితాకుచకుంభము గతి, ధ్వని గూఢం బైనఁ గాని వైదగ్ధ్యము లే
మినిఁ దగుమధ్యమకావ్యం, బెనిమిదివగలకు నొనర్తు నిల లక్ష్యంబుల్. 148

అగూఢము—

క. పరిపతితకవాటము లై, పరిపాటితకనకకూటపటువాటము లై
యరినికరపురప్రకరము, లరుదుగ నరసింహుశౌర్య మంతయుఁ దెలుపున్. 149

క. పరిపతితకవాటము లై, యరిపురములు దెలుపుశౌర్య మంతయు ననుచో
నరివరులఁ గెలిచె విభుఁ డని, పరఁగెడివ్యంగ్యంబు గూఢభావముఁ జెందున్. 150

అపరాంగము—

క. మెడ గ్రుచ్చి కౌఁగిలించును, నొడ లెల్లం బారవశ్య మొందించు నరిఁ
వడి మోహనిద్రపుచ్చును, బుడమి నృసింహేంద్రుఖడ్గపుత్త్రిక యౌరా. 151

క. రంగుగ నీయెడ ధ్వని యగు, శృంగారము రౌద్రరస విశేషమునకుఁ దా
నంగం బై విలసిల్లుచు, సంగతి నపరాంగ మనఁగ సన్నుతి కెక్కున్. 152

వాచ్యసిద్ధ్యంగము—

క. ధారుణి శ్రీనరసింహుని, నీరంధ్రధనుర్వినీలనీరద మమరున్
దారుణతరశరధారా, వారితరిపుశౌర్యసూర్యవైభవ మగుచున్. 153

క. శరధార యనఁగ ధ్వని యై, పరిణత మగుసలిలధారపార్థివునిధను
శ్శరద మనువాచ్యమునకు, ర్వరలో నంగంబు గాఁగ వాచ్యాంగ మగున్. 154

అస్ఫుటము—

క. శ్రీనరసింహునిభుజస, న్మానితకాక్షేయకంబు మహీమండలిలో
నానారిపుభూనాథవి, తానార్జితకీర్తిదుగ్ధధారలు గ్రోలున్. 155

క. అరికీర్తిదుగ్ధమానును, ధరణీశ్వరుఖడ్గ మనుడు దర్వీకరశే
ఖరముగఁ బోల్చు ననియెడి, సరసోపమకృతులయందుఁ జను నస్ఫుట మై.

సందిగ్ధము—

క. నరసింహు నభంగురసం, గరమున నెదురించురిపులు గడు ముందరగా
నరుగుదు రాయితపడుదురు, శరములు విడుతురు సమగ్రసంభ్రమపరు లై. 157

క. అరివరు లాయితపడుదురు, శరజాలము విడుతు రనిన సమరంబున కో
గిరిగుహల కరుగనో యన, సరి వ్యంగ్యము లలరు చుండుసందిగ్ధము లై. 158

తుల్యప్రాధాన్యము—

క. నరసింహేంద్రునిచరణం, బరుణంబుగ సంఘటింపుఁ డరులార భవ
జ్వరమకుటస్ఫురణంబుల, నరుణం బగునతనినయన మటు గా కున్నన్. 159

క. నరసింహేంద్రునకు నమ, స్కరణం బొనరింప కున్నఁ గాంతారంబే
శరణం బగు నను వ్యంగ్యము, నిర వగువాచ్యంబు సమము లిచ్చటఁ దలఁపన్. 160

కాక్వాక్షిప్తము—

క. ఒసఁగునెడఁ గసరు గర్జిలు, నొసఁగి యొసఁగి వెల్లఁబాఱు నొగి నీకరణిన్
విసువక యొసఁగఁగ నేర్చునె, యసదృశగతి నంబువాహ మౌబళనరసా. 161

క. ఒసఁగునెడఁ గసరు గర్జిలు, నొసఁగఁగ నీలాంబువాహ మిల నీవలెఁ దా
నొసఁగఁగ నేర్చునె యనవుడు, నొసఁగఁగ లే దనెడివ్యంగ్య మొగిఁ గాకువగున్

అరుచిరము—

మ. బలితం బైనమనోజబాణహతిచేఁ బల్మాఱు నిల్వోపలే
కలినీలాలకప్రాణము ల్వెడలి నేత్రాంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాఁకుచు వచ్చి యన్నెలవునం గన్నీటియే ఱడ్డ మై
నిలుప న్నిల్చె నృసింహభూరమణ మన్నింపంగఁ బా డింతటన్. 163

క. ఏణాక్షి రాక యున్నను, బ్రాణంబులు విడుచు ననెడివ్యంగ్యంబునకుఁ
క్షోణి న్వాచ్యముకన్నఁ బ్ర, వీణత్వము లేమిఁ దనరువెస నరుచిర మై. 164

తే. ఇంకఁ గావ్యప్రభేదంబు లేర్పరింతు, వరుస నష్టాదశవిశిష్టవర్ణనములు
గలుగ వలయు మహాకావ్యతిలకమునకు, నెలమిఁ దన్నామధేయంబు లెట్టి వనిన.

క. పురసింధునగర్త్వినశశి, సరసీవనమధురతిప్రసంగవిహారముల్
పరిణయతనయోదయనయ, విరచనయాత్రాజిదౌత్యవిభువర్ణనముల్. 166

తే. ఇందు నొకకొన్నికడ మైన నెంచిచూడ, నదియు నవనిమహాకావ్య మనఁగఁబరఁగు
మఱియు క్షుద్రప్రబంధనిర్మాణమర్మ, లక్షణము లేర్పరించెద లలితఫణితి. 167

క్షుద్రప్రబంధము—

క. కలికోత్కలికలు పద్యము, లలరారు విభక్తులుం దదాభాసయుతో
త్కలికలు సజయతిపద వశా, నల మాలిని మొదలఁ దగ నుదాహరణ మగున్.

క. అందు విభక్త్యాభాసము, లందుఁ జతుర్థికిని దెనుఁ గుదాహరణము పెం
పొందం గలికోత్కలికల, సందీప్తవిభక్తితాలసంప్రాసం బై. 169

క. ముక్తపదగ్రస్తం బై, సక్త్యాదిమపద్య మై ససంబోధన మై
ప్రోక్త మగుఁ జక్రవాళము, ముక్తమహోధీరశబ్దమోహన మగుచున్. 170

క. ఆచక్రవాళలక్షణ,సూచిత మై బిరుదభరితశుభవాఙ్మయ మై
యాచక్రవాళవిపుల, క్ష్మాచక్రము నందు బిరుద గద్యము వెల్చున్. 171

క. తరుణీమణిశృంగారము, విరహము మధుమదనగర్వవిభవంబు సరో
వరవనఖేలనములు గల, దరయ న్మంజరి యనంగ నభినుతి కెక్కున్. 172

క. తారక లిరువదియేడును, నారయ నొక్కొక్క పద్యమందుఁ జెలంగం
గూరిచినపద్యమాలిక, తారావళి యనఁగ నభినుతం బై పొల్చున్. 173

మ. ఫణికుంభద్భుజసారసారసముఖీపంచాయుధాకారకా
రణసంతత్యవతారతారగిరిధైర్యస్థేమదుర్వారవా
రణసమ్రాడ్బలభారభారవికవిప్రౌఢోక్తి సంచారచా
రణసంస్తుత్యవిహారహారహారవిభ్రాజద్యశోవైభవా. 174

ఓష్ఠ్యము—

క. భూమిసుమనోమరదుర్గమ, వామాప్రద్యుమ్న భానువంశోద్భవపో
లోమీవిభుశుభవైభవ, భీమోపమభీమభీమపృథుదోర్విభవా. 175

పంచచామరము. ఘనాఘనాఘనాశదాధికప్రగానరంజనా,
జనావనాదినాగతల్పసత్కవిప్రసాధనా,
ధనాధినాథనందనాబ్జదర్పకాంగవాసనా,
సనాతనాఘనాతనాతిశౌర్యధుర్యలంఘనా.

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతి భాబంధుర ప్రబంధపఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణసుపుత్త్రి తిమ్మరాజపౌత్ర సకలభాషావిశేషనిరుపమావధాన శారదామూర్తిమూర్తిప్రణీతం బైన కావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబు నందు సర్వరససాధారణనాయక వర్ణనంబును శృంగారనాయికాఖ్యానంబును రీతివృత్తిప్రశంసయుఁ బాకశయ్యా ప్రపంచనంబును గావ్యభేదప్రకరణంబును మహాకావ్యప్రకటనంబును క్షుద్రప్రబంధ మార్గదర్శనంబు నన్నది ద్వితీయాశ్వాసము.

———

శ్రీ ర స్తు.

నరసభూపాలీయము.

కావ్యాలంకార సంగ్రహము - తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీరమణచరణసేవా, పారాయణ యుభయవంశపావన లక్ష్మీం
బారచితభాగధేయ య, పారకృపాసరస యోబపార్థివనరసా. 1

తే. అవధరింపుము లక్ష్మలక్ష్యముల నెల్ల, ననఘ భవదీయ నామధేయాంకితముగ
బహువిభక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నిచ్చటఁ బ్రబంధజీవితం బెట్లటన్న. 2

తే. మహితకవితావిలాసినీమధురతరవి, లాసవిన్యాసములలీల వాసి కెక్క
నవరసంబుల నెఱిఁగింతు నవరసార్థ, గుంభగంభీరతరవచో జృంభణముల. 3

క. పులకండంబులు గలిపిన, నలు వగుసలిలము రసాయనం బగుపగిదిన్
లలితవిభావాదులచే, నలఘు [1]తరస్థాయిభావ మమరున్ రస మై. 4

స్థాయిభావలక్షణము—

తే. గరిమ నదు లెన్ని గలిసినఁ గప్పుకొనుచు, జలధి గనుపట్టురీతి [2]సంచారిభావ
సంచయము లెన్ని గలిసిన మించ నీక, తాన కనుపట్టు భావంబు స్థాయి దలఁప. 5

క. ధర శృంగారము హాస్యము, కరుణ[3]యు వీరము భయానకము బీభత్సం
బురురౌద్ర మద్భుతము శాం, తరసంబును రసము లనఁగఁ దనరుం గృతులన్. 6

క. రతిహాస[4]శోకయత్నము, లతిభీతి జుగుప్స రోష మచ్చెరువు శమం
బతులక్రమమున నివి సాం, ప్రతము రసస్థాయిభావభావనఁ జెందున్. 7

క. రసములకుఁ దొమ్మిదింటికిఁ, బొసఁగిన యీస్థాయిభావములను నొనర్తున్
రసికతలక్షణలక్ష్యము, లసదృశరసశాస్త్రవేత్త లౌ నౌ ననఁగన్. 8

రతి—

క. తరుణీమణులకుఁ [5]బురుషుల, కరయఁగ సంభోగవిషయ మగునభిలాష
స్ఫురణము మనములఁ బొడమిన, ధరలో నది రతి యనంగఁ దగు నెట్లన్నన్. 9

---

1 వయిన. 2 నిజగతి. 3 ము. 4 శుగుత్సాహ. 5 దరుణుల.

ఉ. చల్లఁదనంబె చంద్రునకుఁ జక్కఁదనంబె ప్రసూనధన్వికిన్
సల్లలితోరుసౌరభమె చైత్రున కొక్కని కొక్క మేలిమే
తెల్లము గాక నాపతి యుదీర్ణగుణాఢ్యుఁడు నారసింహభూ
వల్లభుఁ డట్లు సర్వగుణవైభవ మెవ్వరి కైనఁ గల్గునే. 10

హాసము—

క. చేకొని [1]యత్యుగ్రము లగు, నాకారవికారచేష్ట లాలోకింపన్
గైకొనుమనోవికాస, స్వీకారము హాస మయ్యె వినుమె ట్లన్నన్. 11

చ. అదె యిదె వచ్చె వచ్చె నరసాధిపుఁ డాడి యటంచుఁ గాశము
ల్చెదరి బరీదుఁ డేగునెడఁ జెంపటి ఖానులు వెన్క ముందుగాఁ
గదిసి హయాళి నెక్కి హయకంధరము ల్వొడగాన కప్పుడే
చదిపిరి వాజిమస్తముల శత్రు లటంచు భ్రమింతు రెంతయున్. 12

శోకము—

క. హితజనవిర[2]హావ్యథచే, నతిశయ మై జనులమానసాంభోజమునన్
బ్రతిదినము పొడముదుఃఖం, బతిభూమి వహింప శోక మగు నె ట్లన్నన్. 13

చ. పతుల నృసింహశౌర్యశిఖిపాలుగఁ జేసినయట్టిపాపపు
న్నతధృతి కంతటం జలము జాఱదు మమ్మును దావపావక
ప్రితతులపాలు చేసె నని పల్కుఱు రోదన మందువిద్విష
త్సతులకు బాష్పపూరములె చాలు వనానలమున్ హరింపఁగన్. 14

ఉత్సాహము—

క. అత్యున్నతలోకోత్తర, కృత్యంబులు సేయ వేఁడి కృతకృత్యు లిలన్
నిత్యము దలఁచుప్రయత్నం, బత్యంతోత్సాహ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 15

మ. అసిఁ జెండాడి విపక్షవృక్షముల శౌర్యాగ్నిచ్ఛటం జేల్చి శ
త్రుసరత్సీరములన్ రణోర్వితలమున్ సంక్షుణ్ణముం జేసి వై
ర్యసృగార్ద్రిం బొనరించి ప్రోది గొన కుద్యత్కీర్తి సస్యౌఘము
ల్వెస సిద్ధించునె యంచుఁ బల్కు నరసోర్వీనాథుయోధావళుల్. 16

---

1 యతివిక్రృతములగు నాకారాలాపచేష్టితాదులుచూడన్. 2 హాదులచే.

భయము—

క. క్రూరాకా[1]రము చూచిన, నారయ[2]నే జనునిహృదయమందు ననర్థాం
కూరాశంకన మగు నది, ధారుణిలో భయ మనంగఁ దగు నె ట్లన్నన్. 17

చ. అనఘ నృసింహ నీయరి వనావళి కేఁగి గుహాగ్రసుప్తుఁ డై
యని మరలం గలం గని భయంపడి పాఱుచు నాజి కాదు కా
దని సతి దెల్పినం దెలియఁ డౌర నిషాదులఁ జాపహస్తులం
గని విపినేభపంక్తిఁ గని క్రమ్మఱ నాజియకాఁ దలంచుచున్. 18

జుగుప్స—

క. పలలాస్థిశోణితాదులఁ, బలుమాఱును జూడ నరుచిభావములోనం
దళుకొత్తు నిగర్హణ మది, తలపోయ జుగుప్స యనఁగఁ దగు నె ట్లన్నన్. 19

చ. తలలు సరోజము ల్మెదడు తండము క్రొన్నురు వంత్రజాలముల్
జలఫణు లస్థిఖండములు శంఖము లై తగు నెత్రుటేర్లలోఁ
గలభకపాలనౌచయము గ్రక్కున నెక్కి చరించు సంగర
స్థలుల నృసింహనిర్దళితశత్రువసారసమత్తభూతముల్. 20

క్రోధము—

క. అపకారకారు లగునరు, లపరాధ మొనర్ప[3]నే మహామహునిమనం
బు పరిజ్వలితం బగు నది, యపరిమితక్రోధ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 21

చ. స్థిరభుజవిక్రమక్రమనృసింహ నృసింహ భవత్కరాగ్రభీ
కరకరవాలసిద్ధుఁ డతిగాఢయశోరససిద్ధిఁ గోరి బం
ధురహయసింధురావళులతో రణదుర్గకనర్గళోన్నతి
న్నరబలి వెట్టు దుర్మదసనాథరిపుక్షితినాథయూథమున్. 22

విస్మయము—

క. వివిధాపూర్వము లగువ, స్తువులు గనంగొనినయెడల సుజనునిమది[4]లో
దవిలిన[5]ప్రమోదవిస్తర, మవిరళవిస్మయ మనంగ నగు నె ట్లన్నన్. 23

చ. ధరణి నృసింహభూవరప్రతాపమహాతప మబ్జజాండక
ర్పరములు నిండి తీవ్రగతిఁ బర్వ నఖర్వసగర్వవైరిభూ

---

1 రాదికమున. 2 ఁగా. 3 గా. 4 కిం. 5 విస్తారంబది, య.

వరులు వడంక సాగుదు రవార్యనవవ్యజనాతపత్రవై
ఖురులు దొలంగఁ జేయుదురు కన్నులఁ జీఁకటి గప్పుచుండఁగన్. 24

శమము—

క. నిరుపమవైరాగ్యాదుల, కిరవై నిశ్చలత పూని హృదయము దిరమై
నరులకుఁ బరిణతిఁ జెందిన, ధరలో నది శమ మనంగఁ దగు నెట్లన్నన్. 25

ఉ. ఘోరభవాదిదుఃఖములఁ గుందఁగ నీక నృసింహుఁ డౌర య
ర్వారఫలప్రదం బగువిరక్తిసుఖం బొనరించె నంచు నీ
వైరులు మౌనులై విపినవాటిని నీవ గురుండ వంచు నీ
పేరిటి యక్షరంబులె జపింతురు శ్రీనరసింహభూవరా. 26

స్థాయిభావకారణము—

క. ఈరసముల కుత్పాదన, కారణము విభావ మనఁగఁ గల దది ద్వివిధం
బై రంజిలు నాలంబన, మారయ నుద్దీపనంబు ననఁ[1]గ ధరిత్రిన్. 27

విభావస్వరూపము—

క. వనితయుఁ [2]బతియును నాలం, బన మగు నుద్దీపనంబు ప్రాయంబును సొ
మ్మును జేష్టయు మదనాదులు, ననఁ దగు నేర్పఱతు వీని కగులక్ష్యంబుల్. 28

ఆలంబనవిభావము—

చ. అలరురతిన్ రతీశు దమయంతి నలు న్నలు వొంద ముందుగా
నలువ సృజించి యందుకతనం దనచేయాలు కెల్లఁ దీటి నే
ర్పలవడ నీలతాంగి నరసాధిప నిన్నను గూర్చి ప్రేమసం
కలితముగాఁగ దంపతులు గా నొనరింపఁగఁ బోలు నెంతయున్. 29

ఉద్దీపనవిభావము—ప్రాయము.

మ. వరవక్త్రేందువిలాసకృన్నవవయోవస్థావసానంబునం
దరుణీశైశవసింధు లింకు నెడఁ దత్తత్కాలలక్ష్యంబు లా
సరసాంతస్థితగండశైలము లనం జందోయి యంతంతకుం
బరఁగుం దత్క్రిమశోష రేఖ లనఁ గన్పట్టు న్వళీపుంజముల్. 30

సొమ్ము—

క. వెలఁదికి మణితాటంకము, లలరున్ దిగ్విజయకాంతు నతనుఁడు చూపుం
జిలుకులు నిశాతములుగా, నలవడ వడిఁ దీడుశాణ యంత్రము లనఁగన్. 31

---

1 గా రతికిన్. 2 బురుషుఁడు.

చేష్ట—

చ. సుదతి నృసింహుని న్మరలి చూచె విలాసవివర్తితాస్య యై
వదలని ప్రేమ వెల్లవిరి వచ్చె ముఖేందుఁ డటంచు భీతిచేఁ
జెదరి గిరీంద్రదుర్గములు సేరినచీఁకటి వోలె వాసనా
స్పద మగువాలుఁగొప్పు వలిచన్నులపై నసియాడుచుండఁగన్. 32

తటస్థములు—

చ. చిగురుఁగటారితోఁ జెఱకుసింగిణితో నలరంపగుంపుతో
నిగనిగమించు చెంగలువ నేజముతో వడిఁ జిల్కతేజిపై
మగఁటిమి నెక్కి శూరుఁ డయి మారుఁడు కోకిలకంఠకాహళుల్
నెగడ లతాంగిపై వెడలె నేఁడు నృసింహ యెఱుంగఁ జెప్పితిన్. 33

క. కారణ మైనవిభావము, చే రస ముత్పన్న మైనఁ జెలఁగెడిదానం
బ్రారూఢకటాక్షాదిక, మారయ ననుభావ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 34

చ. అలసాలోలము లై యచంచలము లై యాకేకగాఢంబు లై
యలఘువ్రీడము లై యనిందితము లై యానందపూర్ణంబు లై
సులభానూయము లై సుతీక్ష్ణరుచు లై సువ్యక్తరాగంబు లై
చెలువం బొందెడుచూపు లింతి నెఱపెన్ శ్రీనారసింహేంద్రుపైన్. 35

క. పరగతసుఖదుఃఖాదుల, నరయఁగ భావించి యట్ల యలరుట సత్త్వ
స్ఫురణము తద్భవభావము, లరయఁగ సాత్త్వికము లయ్యె నవి యె ట్లన్నన్. 36

ఉ. స్తంభ మచంచలత్వ మవశత్వ మగున్ బ్రళయంబు దృగ్జలో
జ్జృంభణ మశ్రు వౌఁ జెమట స్వేదము గద్గదవాక్యవైఖరీ
గుంభము విస్వరత్వము తగుం బులకం బన రోమహర్షణా
రంభము కంప మా వడఁకు రామకుఁ బొందు రుచుల్ వివర్ణతల్. 37

క. తలఁపఁగ రసకార్యము లై, జలజాక్షులయందుఁ బొడము సాత్త్వికభావం
బుల కెనిమిదింటి కేర్పడ, నలరింతుం గడఁకతో నుదాహరణంబుల్. 38

స్తంభము—

చ. కలికి నృసింహభూవరునిఁ గన్గొని నిశ్చలగాత్రవల్లి యై
యలరు విలాసచేష్ట లొలయం గలయంగ నటింపఁ జేయునా
వలపులసూత్రధారుఁ డనవద్యనృపాకృతిఁ జూచి తాను ని
శ్చలత వహింపఁగాఁ గదలఁ జాలనిజంత్రపుబొమ్మయో యనన్. 33

ప్రళయము—

ఉ. ఇత్తతి నీతలోదరి వహించె నచేతనవృత్తి శారదా
చిత్తముఁ జూఱఁగొన్న నరసింహుఁడు నేఁడు నియోగపాండుతా
గుత్తపుగుబ్బలాఁడి పలుకుంజవరాలివలెం జెలంగఁగా
నిత్తరలాక్షిచిత్తము నహీనరసోన్నతిఁ జూఱవెట్టెనో. 40

చ. మగువకు నంగజానలసమగ్రము లౌనులివేఁడియూరుపుం
బొగ లెగయ న్గనించుగతి ముత్తెపుఁజిప్పలఁ బోలుఱెప్పల
న్నెగడును దశ్రుపూరములు నేత్రసరోరుహనాళచాతురిం
డిగియె నృసింహ యింకఁ దరుణీమణిఁ గౌఁగిట నాదరింపుమీ. 41

స్వేదము—

చ. సతికిఁ జెమర్చె మేను జలజాతదళాక్షి చతుస్సముద్రము
ద్రితవసుధాధురంధరుని శ్రీనరసింహుని భావవీథిలోఁ
బ్రతిదినము న్వహించు నతిభారము వంకనొ కాక సంతతా
పతదసమాస్త్రశస్త్రభవపావకకీలలవేఁడివంకనో. 42

చ. అమరఁ బరాంగనానఖముఖాంకితుఁ డైననృసింహభూవరుం
గమలదళాక్షి చూచి తమకమ్మున దూఱెద నన్న గద్గద
త్వమునఁ బొసంగ వయ్యె సతివాక్యము లాంతర మై చెలంగునె
య్యము హృదయేశు దూఱవల దంచునిరోధ మొనర్చెనో యనన్. 43

రోమాంచము—

చ. కలికి నృసింహునిం దలఁపఁ గా నెలమిం బులకప్రకాండము
ల్మొలచె మనోజహాలికుఁడు మోద మెసంగఁ గురంగనాభపం
కిల మగునింతిగాత్ర మను క్షేత్రమున న్వలయంగఁ జేయున
స్ఖలితమనోమనోరథనికాయము లీరిక లెత్తెనో యనన్. 44

కంపము—

ఉ. చెన్నగుశ్రీనృసింహవిభుఁ జిత్రపటంబున వ్రాసి బింకపుం
జన్నులమీఁద జేర్చుకొని చాల వడంకఁ దొడంగె బాల దాఁ
గన్నులపంటివాఁడు త్రిజగంబు జయించెద నంచుఁ గోరి చే
నున్నకృపాణవల్లిక మహోజ్జ్వలత న్గళిపించెనో యనన్. 45

వైవర్ణ్యము—

ఉ. మానవతీలలామ యసమానసముజ్జ్వలగాత్రవల్లిపైఁ
గానఁగ నయ్యెఁ బాండుతరకాంతి నిరంతర మై మనంబునన్
శ్రీనరసింహభూవరు ధరింపఁగఁ దద్విధ నేందుమండలీ
మానితచంద్రికారససమాజము పైపయిఁ బర్వెనో యనన్. 46

క. అహరహము రసోత్పత్తికి, సహాయభావంబు లెలమి సంచారు లగున్
మహి నవి ముప్పదిమూఁ డై, సహితము లగు వీనికిం గ్రమం బేర్పఱతున్. 47

శా. నిర్వేదశ్రమదైన్యజాడ్యములు గ్లానిత్రాసశంకార్తిరు
ద్గర్వావేగధృతిస్మృతు ల్చపలతోగ్రత్వావహిత్థాత్రపాం
త ర్వైక్లబ్యమదోత్సుకత్వమతినిద్రామోహబోధాంతము
త్సర్వాలస్యవితర్క-సుప్త్యసహతాధ్యానభ్రమాపస్మృతుల్. 48

క. ఈవరుసఁ ద్రయ స్త్రింశ, ద్భావములకు లక్షణము లుదాహరణంబుల్
వావిరి నొనర్తు నీయెడఁ, గేవలశృంగారసూత్రకీలితఫణితిన్. 49

క. నిరుపమదుఃఖేర్ష్యాదుల, నిరతము జనియించునరతి నిర్వేద మగున్
సురతగమనాదిసంభవ, సరసస్వేదాంబులహరి శ్రమ మెట్లన్నన్. 50

నిర్వేదము—

క. శిలలు మణిభూషణంబులు, చెలు వగుహారములు జలధిఁ జిందినచినుకుల్
తలిరాకుఁబోఁడి నా కగు, సులభదయానిధి నృసింహుఁ జూడక యున్నన్. 51

శ్రమము—

క. నరసేంద్రుఁ జూడ రయమున, నరుదెంచి లతాంగిశ్రమ జలాపూరిత యై
సరసేందుకిరణపరిణతిఁ, గరఁగిన నెలచట్టుబొమ్మకైవడి నమరెన్. 52

క. బల మఱి యరికిన్ దయ రాఁ, బలుకుట దైన్యం బనఁగఁ బరఁగు న్మదిలోఁ
గల కోరిక చేకూఱిన, నల వెఱుఁగక యునికి జాడ్య మగు నె ట్లన్నన్. 53

దైన్యము—

క. మదనమదిరాక్షి లక్ష్మ్యమె, మొదలఁ బురాంతకుని నీళ్లు మోయించిన నీ
కిది మొదలు కరుణఁ జూడుము, సుదతి న్నరసింహుఁ గూర్పు సుకృతము గల్గున్.

క. కడు శక్తి యెడలి బడలిక, నడలుట యది గ్లాని యయ్యె నాకస్మికమై
పొడము భయంబునఁ జిత్తము, తడఁబడుటది త్రాస మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 55

గ్లాని—

క. నిండదె బడలిక మును చను, కుండలబరువాఁగ లేని కోమలిమేనం
గొండంతవలపు పుట్టిన, గండరగండాంక యోబఘననరసింహా. 56

త్రాసము—

క. మఱుఁ జిత్రలిఖితుఁ గని బి, త్తరి వెఱవఁ బరాగభూతిఁ దగ నిడి చిగురా
కరయ దిగఁ దుడిచి యలులకు, విరిబోనము వోయఁ దెలిసె వెఱపు నృసింహా. 57

క. తనకు ననిష్టం బగునో, యని గొదుకుట శంక హృదయ మందలి తాపం
బినుమడియై వెలిఁ బర్విన, ననయముఁ దనుపీడ యార్తి యగు నెట్లన్నన్. 58

శంక—

క. చిలుకలపలుకో యని విన, నలుకుం జెలిపలుకుఁ దలఁకు నద్దము చూడం
గలువలచెలికాఁడో యని, చెలువ వియోగంబుకతన శ్రీనరసింహా. 59

ఆర్తి—

క. బెడిదపుమదనజ్వరమున, మిడిసి పడుఁ హారలతలు మృగలోచనకుఁ
వెడవిలుతు వింటికోలల, వడువున సతి నింక నేఁచ వలదు నృసింహా. 60

క. ఎందును గృతాపరాధుల, యందు మనం బెరియ రోష మగు నది యొరుల
న్నిందించి తన్నుఁ బొగడున, మందోన్నతి గర్వ మయ్యె మహి నెట్లన్నన్. 61

రోషము—

క. నిలునిలు మనంగ యెచటికిఁ, దొలఁగెదు నరసింహుఁ డింతితోఁ గూడినఁ జా
లలరు భవదీయచాపము, కలుగానుగఁ ద్రిప్పి పిప్పిగాఁ గావింతున్. 62

గర్వము—

క. ప్రతియె కలంకాంకితునకు, సతి యగురోహిణియు నతను సతి యగురతియుం
జతుర నృసింహునిఁ జెందిన, యతిధన్యను నాకు ననుచు నంగన నవ్వెన్. 63

క. క్రమమున నిష్టానిష్టా, గమజమనస్సంభ్రమంబు గన నావేగం
బమరఁగ మనము కృతార్థ, త్వముఁ జెందిన ధృతి యనంగఁ దగు నెట్లన్నన్. 64

ఆవేగము—

క. సతి హారము నిడ నెడ లే, కతనునితనుసిద్ధిఁ గోరి యల రతివ్రతసం
గతి నతనుసరము గైకొను, గతిఁ గేలన దాల్చి నృపతిఁ గనుఁగొన నరిగెన్. 65

ధృతి—

క. నరసేంద్రుఁడు రా కుండినఁ, బరువడి భావింపఁ గలుగు భాగ్యమె చాలుం
జరితార్థ నైతి మరునకు, గిరునకుఁ బ్రియ మేల పల్కెఁ గీర్ప్వడి నాకున్. 66

క. స్మృతి యగుఁ బూర్వానుభవ, స్మృతి రాగద్వేషజనిత చేష్టాద్యనవ
స్థితిచాపల మెగ్గొదవిన, నతిచండత యుగ్రభావ మగు నె ట్లన్నన్. 67

స్మృతి—

క. నాఁటిపరిరంభసౌఖ్యము, నేటిబలెం బాయ దాత్మ నిండి తొలఁకుచుఁ
బోటి నృసింహునిఁ బాయని, పాటలసుమగంధు లెంత భాగ్యాధికలో. 68

చాపలము—

క. వనిత నృసింహునిఁ గనుఁగొని, చనుగుబ్బలమీఁదివలువ చక్కఁగ దిద్దుం
జనఁ జూచు మగలుఁ జెలికోఁ, బని లేమియుఁ బలుకు నురము పయిఁ జెయి సేర్చున్.

ఉగ్రత—

క. వలదు వల దేఁచఁ గలువల, చెలికాఁడ నృసింహుఁ గూర్పుచెలిఁ గాకున్నం
బొలఁతుక నిట్టూర్పుఁబొగ, ల్వొలువడి నీబింబ మెల్ల వెస మాయించున్. 70

క. భువిలో నాకృతిగోపన, మవహిత్థ మనంగ ముకుఁగు టది త్రపమతికిం
వివిధోపాయాభావా, ద్యవిరతభంగము విషాద మగు నె ట్లన్నన్. 71

అవహిత్థ—

క. హారములు గరఁగ నరసు, క్ష్మారమణునిఁ బాడి యొక్కసతి పులకలు మై
నీరిక లెత్తిన దాఁచును, సారెకు హారాంబుజనితశైత్యం బనుచున్. 72

క. వనిత నృసింహేంద్రుఁ బరా, కునఁ జేర్కొని శిరము వంచుకొనుఁ జెలి యెదుటం
గనిపించె భావ మని మో, మునయముఁ గుచదుర్గవసతి నాఁగినభంగిన్. 73

విషాదము—

క. అలయులు మరునమ్ములు హిమ, జల మిందుకరోదితంబు శత్రువు దలఁపం
జలిగాడ్పు శ్రీనృసింహుం, డెలిగినవాఁ డెట్లు మాను నతివకుఁ గాఁకల్. 74

క. మదము మదిరాదికృతస, మ్మదమోహవ్యతికరంబు మతి యౌత్సుక్యం
బదన సమయాత్మమత్వము, మది నర్థవినిర్ణయంబు మతి యె ట్లన్నన్. 75

మదము—

క. అమరున్నృసింహునివసమున, నమితాసవరసము లాని యలి యూథవతముల్
భ్రమియించు నాడుఁ బాడును, రమణులతోఁ గూడి సాంద్రరాగప్రౌఢిన్. 76

ఔత్సుక్యము—

క. వరుఁ బిలువఁ బనిచి యెపు డేపు, డరుదెంచునో యనుచుఁ దలఁచి యక్షీముఖి యా రా
త్రి యింతపరా కైనను, నరయఁ దదాలోకవిఘ్న మగు నను భీతిన్. 77

మతి—

క. చెలువరో శ్రీనరసింహుం, డల నాఁటి నృసింహమూర్తి యగుఁ గాకున్నన్
దలఁచిన తావుల నెల్లను, నెలకొని సాన్నిధ్య మొందు నిపుణత గలదే. 78

క. జగతిం జిత్తనిమీలన, మగు నిద్ర యనంగ మూర్ఛ నందుట మోహం
బగు బోధ మెఱుకఁ జెందుట, యగణితస్మృతియత్న మంత మగు నె ట్లన్నన్. 79

నిద్ర—

క. కలనైన శ్రీనృసింహునిఁ, గలయం గల నంచుఁ గలికి కన్నులు మొగిచెం
జెలి బాహ్యేంద్రియపథమున, నలరు మనం బరుగ కుండ నాఁగినభంగిన్. 80

మోహము—

క. అతనుశరహతుల సొరిగెను, సతి విరహతపస్సమాధిజనితవ్రత యై
ధృతి శ్రీనృసింహుఁ దలఁపఁగ, మతి తన్మయ మగుచు మేనుమఱచిన భంగిన్. 81

బోధము—

క. తరణికులాధీశయశ, స్తరుణి జడత్వంబు మాని సంఫుల్లసితాం
బురుహాక్షియు జృంభిత యై, చిరగతి మేల్కనియె శ్రీనృసింహుఁడు గలుగన్. 82

స్మృతి—

క. వల పెఱిఁగి రాఁడు గౌఁగిట, నలమఁడు నరసావనీంద్రుఁ డని వగవఁ జూపి
చెలులును జిలుకయు నెవ్వతి, వలనగునో యనుచుఁ గొంత వగచెద నాత్మన్.

క. ముద మిష్టలాభభవస, మ్మద మగుఁ గర్తవ్యకార్య మందోద్యోగం
బది యలసత సందేహా, భ్యుదయబహుత్వము వితర్క మొగి నె ట్లన్నన్. 84

ముదము—

క. అలుకై కింశుకశిఖిలోఁ, జెలఁగుచు ము న్నెంతతపముఁ జేసెనొ చెలి వే
నలి నరసింహునియురమునఁ, జెలువగుచెంగల్వదండ చేరువ గలిగెన్. 85

ఆలస్యము—

క. చెలు లాహారాదులకుం, బిలిచిన నరగంటఁ జూచుఁ బ్రియుఁడు నృసింహుం
డలఘునృపకుంజరుం డని, యలికుంతల కుంభినీత్వ మందెన్నొ తానున్. 86

వితర్కము—

క. చెలు తెఱుఁగ రాదు భావము, చెలు తెఱుఁగక యున్న మరుని చే రాయిడి యౌఁ
జెలులును మన సాకలైనను, వల పెటేఁగి నృసింహవిభుఁడు వచ్చునొ రాఁడో. 87

క. అతినిద్ర సుప్తి యితరుల, యతిశయము సహిఁప కుండు టది యీర్ష్య యగున్
హితవస్తువు చేకూడమి, నతులాధ్యానంబు చింత యగు నె ట్లన్నన్. 88

సుప్తి—

క. లలన నృసింహునికౌఁగిటఁ, నలసియొ పవ లెల్ల నిద్ర నందెడి నెలమిన్
నెలపొందున రే ముద్దులు, గులికి పగ ల్నిద్రవోవు కుముదినివోలెన్. 89

అసూయ—

క. ఈవికొలఁదంతె తనమే, లేవేళను బాండుశోభ యెనయే నాకున్
వాపిరిఁ గీర్త్యంగన యని, శ్రీ వెలయు నృసింహునొద్దఁ జిరతరలీలన్. 90

క. సతి చెక్కుటఁ జెయి సేర్పఁగ, నతులకరాంగుళులు సాంజనాశ్రుయుతము లై
రతిపతి బాసట మించిన, శితపంచశరమ్ము లనఁగఁ జెలఁగు నృసింహా. 91

క. అనయంబుఁ జేతనాచే, తనసదృశమనోభ్రమంబు ధర నున్మాదం
బనఁ బొల్చు ధాతుచలనము, దనర నపస్మార మనఁగఁ దగు నె ట్లన్నన్. 92

ఉన్మాదము—

క. నినుఁ బ్రార్థించెద భ్రమరమ, చని నరసింహేంద్రుఁ దెమ్మ చన వల దోహో
చనిన నృపాలుముఖాంబుజ, ఘనవాసనఁ దగిలి నీవు గ్రమ్మఱవు గదా. 93

అపస్మృతి—

క. మదనగ్రహంబు సోఁకెను, సుదతీమణి దీర్ఘదృష్టిఁ జూచెడుఁ జెలులన్
ముద మొదవ రక్షఁ గట్టుఁడు, మదవతికి నృసింహనామమంత్రముకతనన్. 94

క. ఇరవగు నీభావంబులు, పరఁగెడు ననుభావములు విభావంబులు న
న్యరసంబులకుం గల వవి, విరచింపఁగ నెల్ల నిందు విస్తరభీతిన్. 95

తే. ఇంక శృంగారచేష్టల నేర్పరింతు, నవియు నష్టాదశాఖ్యలై యలరుచుండు
లలితగతి వీనినామముల్ లక్షణములు, క్రమముతోఁ దెల్పి వీనిలక్ష్యము లొనర్తు.

క. ఇల భావహావహేలా, విలాసమాధుర్యధైర్యవిభ్రమలీలా
కిలికించితమోట్టాయిత, లలితాదులు చేష్ట లగుఁ దలంపఁగ మఱియున్. 97

తే. వెలయు బిబ్బోకవిచ్ఛిత్తి విహృతచకిత
హసితకుట్టమితకుతూహలాదు లనఁగఁ
గలవు మఱి యందు భావంబు వెలయుచుండు
మహి రసజ్ఞానయోగ్యతామాత్ర మగుచు. 98

క. అది యీషద్వ్యక్తముగా, సుదతులయెడ హావ మయ్యె సువ్యక్తంబై
పొదలిన ననవరతంబును, నది మిక్కిలి హేల యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 99

భావము—

చ. వరుఁ డని పేర్కొన న్నిరము వాంచుఁ దలోదరి సాలభంజికా
పరిణయవేళ నెచ్చెలులఁ బాయక యెప్పటియట్ల కేళికాం
తర మొనరింపఁ బోదు చనె నాయెదఁ బయ్యెదఁ జేర్చి సిగ్గునం
బరఁగుఁ బ్రియాంగనానుకృతి భావన కేలికిఁ గాఁగ నిచ్చలున్. 100

హాసము—

చ. పడఁతి నృసింహుగీతములు పాడెడువేళ నృసింహునామము
న్నుడువదు సిగ్గుతో గురుజనుల్ నరనాథుగుణప్రశంస లే
ర్పడ నొనరించుచో నుచితభక్తిమెయి న్గురు సేవ సేయుచై
వడి వడి నాలకించుఁ దల వాంచుఁ బరాకగుఁ గొంత వింతగన్. 101

హేల—

ఉ. మేలము లాడుచుం గడు సమేలములై చెలులెల్లఁ గూడి యో
బాలిక శ్రీనృసింహనరపాలు వరించెదవే యటన్న నీ
లాలక యంగవల్లిఁ బులకాంకురముల్ నన లొత్తె నే మనం
జాలక యూరకుండె ననిశంబు త్రపావృతయై[1] నకైవడిన్. 102

1. చెలంగుచున్.

క. పతిఁ గనఁ దాత్కాలిక మగు, నతులవికారము విలాస మగుసొమ్ములు లే
కతిరమ్యత్వము దలఁపఁగ, నతివలకు న్మధురభావ మగు నెట్లన్నన్. 103

విలాసము—

క. ఇరుగడల వెడలి సుడిగొని, తరళము లై వెలికి బెళికి తళతళ మనుచున్
బరఁగు నుదారపుఁజూపుల, హరిణాక్షి నృసింహవిభుని కారతి సేసెన్. 104

మాధుర్యము—

చ. కనుఁగవకెంపు సాంద్రనఖగౌరతయుం జెలు వొందు నొక్కయుం
గన రతివేగశీర్ణమణికంకణనూపురహారవల్లి యై
మును పటికన్నఁ బొల్పుగుసముజ్జ్వలతం దగఁ బాండుపత్త్రి యై
కొనల నిగిర్చి యున్నయతి కోమలవల్లిమతల్లియో యనన్. 105

క. కులశీలాద్యవిలంఘన, మిల ధైర్యం బొడలఁ దొడవు లిడఁ దడఁబడినన్
వెలయఁగ విభ్రమ మధిపుని, యలఘుగుణానుకృతి లీల యగు నెట్లన్నన్. 106

ధైర్యము—

మ. అతులైశ్వర్యసమగ్రుఁ డైననరసింహాధీశ్వరుం డెడ నీ
పితృవాచాపరతంత్ర నై వ్రతతతిం బెం పొందు నేనేడ నా
క్షితిపాలాగ్రణిపైఁ బ్రసక్తముగ నాచిత్తంబు సంధించినాఁ
డతనుం డక్కట నేఁటనుండి విషమాస్త్రాభిఖ్యుఁ డౌ నెంతయున్. 107

విభ్రమము—

చ. అదన నృసింహభూమిరమణాగ్రణి వచ్చినసంభ్రమంబుతో
సుదతి నభోవలగ్నమునఁ జుక్కలపేరిటికంఠమాలయుం
బొదలుకుచాచలంబుల సముజ్జ్వలమేఖలయున్ ధరింపఁగా
నది క్రమ మయ్యెఁ దొయ్యలికి నక్రమ మయ్యె విలాసవైఖరిన్. 108

లీల—

చ. ధర నకలంకభావమునఁ దామరసాహితునిన్ జయించు నా
హరిపదసక్త యై వెలుఁగు నారయఁ బ్రాజ్ఞులకు న్వసుంధరా
సురతరునూతనాభ్యుదయశోభ యొనర్చు యశఃపురంధ్రి యా
వరుఁ డగు శ్రీనృసింహుగుణవాసనఁ దానుఁ జెలంగు నైవడిన్. 109

క. అలుకఁ గలుక ముదము నశ్రువు, గలిసినఁ గిలికించితంబు గడుఁ సిష్టకథా
దుల నింగిత మెఱిఁగించుట, దలఁపఁగ మోట్టాయితంబు దగు నెట్లన్నన్. 110

కిలికించితము:—

చ. పతి రచితాగసుం డదరిపాటున వచ్చి దృఢోపగూహన
స్థితి నధరప్రవాళము గ్రసింప ససంభ్రమలోలహస్తయై
మతకరి చాలుఁ జాలు నిఁక మాదెస రాకు మటంచు నల్కతో
నతివ బొమ ల్ముడించె నయనాంబువు లప్పుల నప్పళించుచున్. 111

మోట్టాయితము —

చ. చెలులు నృసింహుగీతమును జేరికగా నపరంజివీణలో
పలఁ బలికింప నూర్చుచును బాలిక యూర్పులచేత దీపికా
కలికచలింప నెచ్చెలులు గంటిరె సీమృదుగానలక్ష్మికిం
దెలియఁగ మెచ్చుచున్నయది దీవియ యంచు హసించు నెంతయున్. 112

క. భాసురితనువల్లీవి, న్యాసము లలితమ్ము సొమ్ము లల్పము లయ్యెన్
భాసిల్లెడుశృంగారవి, కాసము విచ్ఛిత్తి యయ్యెఁ గన నెట్లన్నన్. 113

లలితము—

చ. వడియుశ్రమంబుతోడిభుజవల్లి మృదంగముమీఁదఁ జేర్చి కీ
లెడలిననూపురంబు ఘటియింపఁగ మాలికరారవిందమం
దడుగిడి కంపితస్తనయుగంబున నూర్పర దోఁప నింతి య
య్యెడ నటియించి నిల్చె సభ యెల్ల ననంగునిపాలు సేయుచున్. 114

విచ్ఛిత్తి—

చ. పరిమితభూషణంబులును ఫాలముపై నెలవంక నామముం
బరఁగ నొయారియై నయనపర్వ మొనర్చె వధూలలామ తా
విరళగణేయతారలు నవీనతరేందుకలావిలాసము
న్వరుస వెలుంగఁగా విడియనాఁటివిభావరి వొల్పుకైవడిన్. 115

క. వరునికథయం దనాదర, మరయఁగ బిబ్బోక మయ్యె ననుమతిఁ బలుకం
దర మగుతగువేళల ను, త్తర మొసఁగమి విహృత మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 116

బిబ్బోకము—

చ. అతఁడు గుణాభిరాముఁ డతఁ డంగజసన్నిభుఁ డంచు నెచ్చెలు
ల్పతి యగుశ్రీనృసింహనరపాలు నుతింప లతాంగి నీటుతో

శ్రుతులఁ గరాంగుళు ల్సోనిపె శోభనతచ్చరితాభిపూర్ణ మై
యతిశయ మందుకర్ణయుగమం దవకాశ మొనర్చుకైవడిన్. 117

విహృతము—

ఉ. బాలిక యల్కతో మరలి పల్కక యుండియుఁ బ్రాణనాథుఁ డ
వ్వేళ క్షుతం బొనర్పఁ గడువేగ చిరాయు వటంచుఁ బల్కఁగాఁ
జాలక రోషముం బ్రణయసంభ్రమము న్మది దొమ్ములాడ నీ
లాలకకుండలద్వయ ముదగ్రగతిన్ ఘటియించె వీనులన్. 118

క. అలుకుట చకితము నవ్వుచు, నలరుట హసితంబు రతుల నతిసమ్మర్దో
జ్జ్వల సౌఖ్యము కుట్టమితము, లలనకుఁ జపలత కుతూహలం బెట్లన్నన్. 119

చకితము—

చ. అడు గిడి నిల్చునిల్చి చెలి కానలు వెట్టు నదల్చు సిగ్గునం
దడఁబడుఁ గాంతుఁ డున్నమణిధామ మొగిం జొరఁ జాల కెంతయు
న్వడఁకు గృహంబు సొచ్చియుఁ గవాటము దాపున నిల్చు నెచ్చెలు
ల్వడిఁ జనఁ జూచినం బెనఁగు వారిజలోచన మౌగ్ధ్యసంపదన్. 120

హసితము—

చ. వదనసరోజవాసనకు వచ్చినతేఁటి నదల్చి చూడఁగా
నది యసితోత్పలంబు లని యక్షుల వ్రాలఁగఁ జే విదుర్పఁగా
నది మరలం బయోజ మని హస్తయుగంబున వ్రాలె నవ్వె న
మ్మదవతి యేమి సేసినను మాన దిదేమి యటంచు నెంతయున్. 121

చ. కెరలి ప్రియుండు మోవిపయిఁ గెంపులు నింపుటఁ బారవశ్యత
త్వరత నెఱుంగ లేక పిదప న్నిలువద్దము చూచి సిగ్గునం
దరుణి చెలు ల్గనుంగొనినఁ దా రిఁక నే మని యాడుకొందురో
వరుని నటించుఁ జిల్కకు నవారణ ముద్దులు వెట్టు సారెకున్. 122

కుతూహలము—

చ. కలికి నృసింహభూవిభునిఁ గాంచి నవప్రణయాభిరామ యై
కలితకరాబ్జకేళికమలంబు భ్రమింపఁగఁ జేసె విభ్రమం
బలవడఁ బ్రాణనాథ హృదయాబ్జము నిన్నెడఁబాయ లేక యి
ట్లిలమి భ్రమించుచున్న దని యేర్పడఁ జెప్పెడిచంద మందఁగన్. 128

తే. మఱియు శృంగార మంగనామణులయందు, నంకురితపల్లవితపుష్పితాదిభేద
వర్ణితాకృతి యై దశావస్థ[1] లమ్యె, వీనినామక్రమంబులు విస్తరింతు. 124

క. ఇలఁ జూచుట చింతించుట, దలఁచుట గుణవినుతి యరతి తాపము లజ్జా
స్ఖలనము గమనము మూర్ఛయు, నల ధన్యత యన నవస్థ లగు నె ట్లన్నన్. 125

చక్షుఃప్రీతి—

మ. అనురాగాంబుధి యుబ్బి వెల్వడినయ ట్లాపూర్ణఘూర్ణాంబువుల్
దనువల్లిం డిగ జాఱఁ గన్నుఁగవలేఁదళ్కు ల్విసాళించుచున్
ననవిల్కానిపురప్రవేశకలనానాళీకదామంబు లై
తనరం గోమలి నిన్నుఁ జూచె నరసేంద్రా సాంద్రతేజోనిధీ. 126

చింత—

మ. అరవిందంబు విలాసమందిరము నీహారాంశుఁ డేకోదరుం
డరయ న్గోత్రవిరోధ మేటికి ననర్ఘ్యాం బంచు నూహించి యి
ద్ధరఁ బొందించుపయోధికన్యక్రియఁ జేర్చుం గేలు గండస్థలిం
దరుణీరత్నము చింతచేత నరసేంద్రా సాంద్రతేజోనిధీ. 127

సంస్మృతి—

మ. వరభూషాదులపై మనం బిడక దృగ్వ్యాపార మెంతేఁ బర
స్ఫురసందర్శననాతిభిన్న మయి చూపట్టంగఁ గార్యాంతర
స్మరణం బేమియు లేక నిశ్చలత నీసాంగత్యముం గోరి మా
హరిణీలోచన యాత్మయందు నరసేంద్రా నిన్ను భావించెరా. 128

గుణకీర్తనము—

మ. పలుకుం దో డగువీణలోఁ దెలియ నీపై గీతము ల్మీటఁ దో
య్యలిమైనీడ మెఱుంగుఁగాయ నిరవై యవ్వీణలో వాణియో
లలితాంగీ మనచిత్తముం బ్రియుఁడు కొల్ల ల్వొట్టెఁగా యంచు వె
ల్వలికిం దాను బుసాడ వచ్చె ననఁ గన్పట్టు న్నృసింహాధిపా. 129

అరతి—

మ. నిరతం బాత్మకరాంఘ్రిబాహునఖకాంతిస్ఫూర్తికిం దిగ్గ దై
శరణం బొందుప్రవాళపద్మబిసపుష్పశ్రేణికిం గ్రమ్మఱన్

1. మయ్యె.

శరణం బందుట హీన మంచునొ మదిన్ శైత్యోపచారక్రియా
గరిమం బొల్లదు మానినీమణి కడంకన్ శ్రీనృసింహాధిపా. 130

తాపము—

మ. ధవళాక్షీమణిమేను హేమలతయ ట్లత్యంతత్వంబు మున్నెల్లఁ ద
త్కవిలోకోక్తి యటంచు నుంటి నది తథ్యం బయ్యె నెట్లన్న భ
వ్యవియోగానలతప్తమై నిబిడబాష్పాసిక్తమై డస్సియు
న్ననశోభాతిశయంబుఁ జెందె నరసేంద్రా సాంద్రతేజోనిధీ. 131

లజ్జాత్యాగము—

మ. చెలి నీమూర్తి లిఖించి చిత్రఫలకం జెన్నొందుబాష్పంబుపి
చ్ఛిల మౌపయ్యెదమీఁదఁ జేర్చుకొన నాచిత్రం బలక్ష్యంబుగా
బళిరే కట్టినచీరయుం బగయకాఁ బాటించె దైవం బటం
చలినీలాలక యార్తిఁ జెందునరసింహా యింకఁ బాలింపుమీ. 132

గమనము—

మ. చెలుల న్వంచనచేసి యొక్కతయ తాఁ జెన్నొంద నీయొద్దకు
న్నలినాక్షీమణి రాఁ దలంచి నవరత్నప్రోతసౌధాంగణ
స్థలుల న్వెన్నని వచ్చునిర్మలతనుచ్ఛాయ న్నిరీక్షించి నె
చ్చెలి యేతెంచె నెఱుంగఁ బోలు నని నిల్చెన్ శ్రీనృసింహాధిపా. 133

మూర్ఛ—

మ. బలితం బైనయనంగవేదనలచేఁ బల్మాఱు నిట్టూర్పు తే
కలినీలాలకప్రాణము ల్వెడలి నేత్రాంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాఁకుచు వచ్చి యన్నెలవునం గన్నీటియే అడ్డమై
నిలుప న్నిల్చె నృసింహభూరమణ మన్నింపంగఁ బా డింతటన్. 134

ధన్యత—

మ. శుకవర్గం బాకమాటలో మెలఁగె నానూనాయుధుం డాంతరం
గికుఁ డై యుండె మరాళి మొక్కనడకం గ్రేళ్ళుబ్బి వర్తించెఁ బా
యక వేడ్క న్సుముఖత్వ మొందె శశిమాయజ్జాక్షి సేమంబుతో
నకలంకస్థితి నీవు గూడ నరసింహా రాజకంఠీరవా. 135

తే. తెలియ శృంగారమిదియును ద్వివిధ మగుచుఁ, బరఁగు సంభోగవిప్రలంభంబు లనఁగ
నరిదు బహుభేదముల నగణ్యంబు గాక, యేకవిధ మయ్యె సంభోగ మెట్లటన్న.

సంభోగము—

మ. మరుఁ డాచార్యుఁడు గా విశీర్ణకబరీ మాల్యాళి పుష్పాంజలి
స్ఫురణ ల్గాఁ దదుపేతభృంగనినదస్తోమంబు గానంబు గా
వరమంజీరరవంబు తాళగతి గా వర్ధిల్లుశాతోదరీ
సురతవ్యత్యయవేగతాండవ మొనర్చుం జింతితాభీష్టముల్. 137

క. పురుషులకుఁ దలోదరులకు, నరయంగా విప్రలంభ మభిలాషేర్ష్యా
విరహప్రవాసకారణ, పరిణతిచే నాల్గుగతులఁ బరఁగుచు నుండున్. 138

క. కలయుటకు మున్ను కోరిక, యిల నభిలాషంబు మాన మీర్ష్య విరహ మాఁ
గలసి యెడఁబాయ హృదయో, త్కలికప్రవాసము విదేశగతి యె ట్లన్నన్. 139

అభిలాషము—

చ. అనయము శ్రీనృసింహులలితాంకతలంబున నుండ వచ్చు నా
యనఘునఖాంకసంగతుల నందఁగ వచ్చు నృపాలమౌళితోఁ
జనువునఁ గుల్క వచ్చు గుణసంగతి మెచ్చులు చూప వచ్చు నో
వనజదళాక్షి యాకనక వల్లిక నైనను ధన్య నాదు గా. 140

ఈర్ష్య—

మ. వదనాగ్రంబున వాణి యున్నది మము న్వాక్రువ్వ నీ దిందిరా
మదిరాక్షీమణి యున్నదక్షుల మము న్మన్నించి వీక్షింప నీ
దధియుంగాక నృసింహ నీవిపులబాహాశ్లేష మే నొంద నో
ర్వదు భూదేవి బహుప్రియారత నినుం బ్రార్థింప నిం కేటికిన్. 141

విరహము—

ఉ. నెచ్చెలి లీనృసింహధరణీవరుఁ దెచ్చెద మంచుఁ బోయి రా
రిచ్చట నీవునుం గరుణ యించుక లే కలరంపగుంపులం
గ్రుచ్చెద వేల మత్ప్రియునిఁ గూర్పుము మన్మథ నీకుఁ దద్వ్యథుం
దెచ్చుటకై యొసంగెద మదీయకటాక్షము లజ్జయాస్త్రముల్. 142

ప్రవాసము—

చ. చిరయశయోబభూవర నృసింహ భవద్రిపుకాంతకాననాం
తరమున కేగి యందు నిజనాథునిఁ గానక మన్మథార్త యై

వరునిసరోజపత్త్రిమున వ్రాయునెడం గరము ల్స్వేమర్పఁగా
నరయ నిజాంగకంబె పగ యయ్యె నటంచుఁ దలంచు దైవమున్. 143

క. పలువుర కొకభామినిపైఁ, దలఁపును నొకవారసతికిఁ దగఁ బలువురపై
వలపును మృగవిహగాదుల, కెలవు రసాభాస మయ్యె క్షితి నెట్లన్నన్. 144

రసాభాసము—

చ. అలఘువిశీర్ణపక్షయుగ మై యమితోన్నమితోర్ధ్వకాయ మై
గళరవము ల్దలిర్పఁ బ్రియకాంతకు ముద్దులు వెట్టి యుబ్బునం
బలుమఱు మేడపై కెగసి పక్షము ద్రిప్పుచుఁ గుంచితాస్య మై
పొలఁతుకఁ బిల్చువిభ్రమకపోతము హుంకృతనాదమాధురిన్. 145

క. భావింప భావశాంతియు, భావోదయభావసంధిభావశబలతల్
భావం బడఁగుట పుట్టుట, ద్వైవిధ్యము బహుత యనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 146

భావశాంతి—

చ. తలఁపఁగ రాజశేఖరుఁ డతండు తలోదరి సర్వమంగళా
కలితవు నీవు మీర లొకగాత్రము లైవడిఁ గూడి యాడుచుం
జెలఁగుట యొప్పఁగా కలుగఁ జెల్లునె మీ కని బోటి మ్రొక్కఁగా
లలనకుఁ దోఁచె బాష్పసలిలంబు నివారితమానపంక మై. 147

భావోదయము—

ఉ. మేలము లాడువేళల సమేలము లై చెలు లెల్లఁ గూడి యో
బాలిక శ్రీనృసింహనరపాలు వరించెదవే యటన్న నీ
లాలకయంగవల్లిఁ బులకాంకురము ల్పన లొత్తె నే మనం
జాలక యూరకుండె ననిశంబు [1]వినమ్రముఖాంబుజాత యై. 148

భావసంధి—

మ. హరి కానంగ శరాళి యై యరికవేలాభీలదివ్యాశుగో
త్కర మై శౌరికిఁ బాటలాబ్జకలికాదామంబు లై వైరికి
న్నిరతాగ్నిప్రభ లై వెలుంగునరకానీకాధికోల్లాసభా
సురసత్యారమణీకటాక్షములు ప్రోచుం శ్రీనృసింహాధిపున్. 149

---

1. తిరిపావృత యైనకైనడిన్.

భావశబలత—

మ. చెలులే మందురొ భావవీథి నకటా శ్రీనారసింహేంద్రుఁ గాఁ
గిలి నాకెన్నఁడు గల్గునో నృపతితోఁ గ్రీడింపగాఁ బోవుచం
చలపుంజిత్తము నేమి సేయుదు గురు స్సద్భక్తిఁ బ్రార్థింతు నో
యల ప్రాణేశ్వరుఁ జూడ కున్నఁ బరితాపాటోపము ల్మానునే. 150

నవరససంకరము—

మ. జయలక్ష్మీరత మై పరీతాపయుత మై శత్రుచ్ఛిదాధుర్య మై
ప్రియతార్తావన మై కపీంద్రగతి యై రక్తార్ద్ర మై నిర్ఘృ ణో
దయవిద్యున్నిభ మై సకంప మయి వందారుస్ఫృహోత్కూన్య మై
నయ మొప్ప న్నరసింహుఖడ్గ మమరు న్నానారసప్రక్రియన్. 151

రసాధిదేవతలు—

సీ. హరికి శృంగారలీలాధిపత్య మొసర్చు, గణనాథు హాస్యసంగతునిఁ జేయు
నలికలోచనునిపై నధికరౌద్రము నిల్పు, శక్రుపై వీరరసంబు నెఱపు
యమునిపై[1]ని దయామయత్వంబు ఘటియించు, జగతి మహాకాలు సభయుఁ జేయు
శర్వరీంద్రుని జుగుప్సారసాన్వితుఁ జేయు, శతధృతి నద్భుతాన్వితు నొనర్చు

తే. శాంతి బ్రహ్మంబు జేర్చు నిచ్చలు నృసింహు
భువనభరణంబు వరవిఘ్ననివహహరణ
మీశతయు భోగము ననేకనృపతిహ్ప్రతియు
ననియు యశమును మతియు బోధాతిశయము. 152

సీ. మరకతానీకదంభమున శృంగారంబు, హాస్యంబు ముక్తాఫలౌఘరుచులఁ
గరుణ [2]విద్రుమవర్ణగౌరవచ్ఛలమున, రౌద్రంబు కురువిందరత్నకలన
వీరంబు గోమేధికారోపితస్ఫూర్తి, భయము వైదూర్యశోభామిషమున
బీభత్స మింద్రనీలాభాగుణంబున, శాంతి నిర్మలహీరకాంతిగతుల

తే. నద్భుతము పుష్యరాగరాగాపదేశ, విలసితంబున సాకారవృత్తిఁ గాంచి
నవరసంబులు వొల్చు నీభవనవీథిఁ, బ్రబల సుబలనృసింహ యోబయనృసింహ.

---

1. శోకమ. 2 ప్రదుమంబు

క. [1]కరుణాభయబీభత్సము, ఖరసంబులు శోకభీతి గాఢజుగుప్సా
కరములుగా నరసము లై, తిర మగు నె ట్లన్న దీనిఁ దెలిపెద వరుసన్. 154

ఉ. భావ మలంక్రియాగుణవిభాసిత మై వికసద్రసోదయ
శ్రీవినివారి తేతరవిశేషనివేదన మై యెలర్ప నీ
వావిరి దుఃఖ మైన సుఖవైభవ మైన విటీవిటాలియం
దావలఁ బూర్ణ మై సహృదయాత్ములఁ గేవలహర్ష మై తగున్. 155

తే. అలపదార్థంబు లగువిభావానుభావ, సాత్త్వికాదులఁ గూడి రసత్వ మొందు
నవనిభావంబు వాక్యార్థ మనఁగ నెగడి, తంతువులు గూడి పట మనఁ దనరు కరణి.

మ. రమణీయోల్బణతాసమేత మగునీరత్యాదిభావాబ్ధిలో
నమరం బుట్టుచు మున్గుచుం దగుఁ దరంగారూఢి సంచారిసం
ఘము లేతత్ప్రతిపన్న మౌరసము తత్కాలంబునం బైన స
త్యము రామాదులయంద నాట్యమున సభ్యావాస మై భాసిలున్. 157

శా. లేఖేశప్రతిమానవైభవ భవాశ్లిష్టసృవంతీమరు
చ్ఛాఖిస్పర్థియశఃపరంపరపరక్ష్మాపాలకప్రాజ్యరా
జ్యాఖర్వస్మయపుంజభంజనకృపాణాకల్పకల్పాంతవే
లాఖేలత్ప్రబలార్కకర్కశమహాలంఘిప్రతాపోదయా. 158

అచలజిహ్వము—

క. భోగాంబువాహవాహవి, భాగేహాభావుకాంగభావభవమహా
భాగమహీభాగమహా, భోగావహబాహుభోగిపుంగవభోగా. 159

కవిరాజవిరాజితము. నిరుపమరూపదిలీపమనూపమనీతికలాపకలాపధర
స్మరణభవానుభవానిశమానితమానసపద్మసపద్మరట
త్కరివరఘోటకకోటికరంభితకాంతనిశాంతనిశాంతమహా
హరిహయదిక్తరణిస్ఫురదైకవిభాధికలాభకలాభవనా. 160

---

1. కరుణభయానకబీభ, త్సరసంబులు శోకభీతి సారజుగుప్సా.

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతిభా బంధుర ప్రబంధపఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణసుపుత్త్ర తిమ్మరాజపౌత్త్ర సకలభాషావిశేష నిరుపమావధాన శారదామూర్తిమూర్తి ప్రణీతం బైన కావ్యాలంకారసంగ్రహం బను మహాప్రబంధంబునందు రసస్థాయి సామాన్యలక్షణంబును దద్బహూకరణంబును విభావానుభావ సంచారిభావప్రపంచంబును శృంగారచేష్టాప్రకరణంబును రసస్థానిర్ణయంబును సంభోగ విప్రలంభ భేదంబును రసాభాసభావశాంతిభావోదయభావసంధిభావశబలతాసంకరతలును రసవర్ణాధిదేవతావిశేషంబును నన్నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నరసభూపాలీయము.

కావ్యాలంకార సంగ్రహము - చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీకరగభీరగుణర, త్నాకరకటకాధిరాజహయపతిసేనా
భీకరభుజప్రతాప, స్వీకృతజయసాంద్ర నారసింహనరేంద్రా. 1

తే. అరయ ధరింపుము దోషంబు లనువచింతు, నవియు శబ్దార్థగతము లై ద్వివిధము లగు
నందుఁ బదవాక్యగతము లౌ నరయ శబ్ద, దోషములు వీనిలోఁ బదదోషతతులు. 2

సీ. అప్రయుక్తం బపుష్టార్థంబు నేయార్థ, మసమర్థకంబు నిరర్థకంబు
గ్రామ్యంబు విగతసంస్కారంబు గూఢార్థ, మన్యార్థ మశ్లీల మప్రతీత
మప్రయోజనము క్లిష్టార్థబంధంబు సం, దిగ్ధంబు విపరీతధీప్రదాయి
యవిమృష్టతరవిధేయాంశంబు పరుషంబు, ననఁగఁ గావ్యంబులం దరసి చూడ

తే. పదగతంబులు వెలయుసప్తదశసంఖ్య, గడలుకొన వీనిలక్ష్యలక్షణము లెల్ల
విస్తరించెదఁ గవితాప్రవీణసుకవి, నివహనిరతోపకారనిర్నిద్రఫణితి. 3

క. ఈకవితాదోషోత్కర, మేకడ నీ వొసఁగుమాడ్కి నియ్యక ఖలు లౌ
నాకులకులదాతలకు మ, హాసుకవు లొనర్చుకృతులయందు వసించున్. 4

అప్రయుక్తము—

క. కవులు ప్రయోగింపనిపద, మవనిం దగ నప్రయుక్త మగు నెట్లన్నన్
ద్రవిణైలబిలుం డన దు, శ్చ్యవనమహాభోగిఖేటసంస్తుతుఁ డనఁగన్. 5

అపుష్టార్థము—

క. ఎనయఁ బ్రకృతోపయోగం, బునుఁ జెందక యున్నపద మపుష్టార్థం బౌఁ
దుని మెను వింశత్యర్ధా, ననువింశత్యర్ధరథుని నందనుఁ డనఁగన్. 6

నేయార్థము—

క. ఇలఁ దనసంకేతంబున, నిలిపినపద మెంచి చూడ నేయార్థం బా
బలు తేనెదిండిగమి నగు, నలసాగరకర్ణయాన యాలక లనంగన్. 7

అసమర్థము—

క. ధర నప్రసిద్ధయోగం, బరసి ప్రయోగించుపదమ యసమర్థం బౌ
శరధరరాజనికేతను, గురుపంకజచక్రహస్తుఁ గొలుతు నఁటన్నన్. 8

నిరర్థకము—

క. ఇలఁ బదపూరణమాత్రం, బలవడినపదంబు కృతి నిరర్థక మయ్యెన్
దలఁపఁగ వెలయుచు హిలిను, జ్వల మగునీతని విలాససౌష్ఠవ మనఁగన్. 9

గ్రామ్యము—

క. పామరుల భాష గ్రామ్యము, భామినికటిగల్లములు విభాసిల్లు ననన్
గోమలిచన్నులు గన్నులు, గామునిపండువు లానర్చెఁ గడువడి ననఁగన్. 10

చ్యుతసంస్కారము—

క. వ్యాకరణదుష్ట మగుపద, మేకడఁ జ్యుతసంస్కృతాఖ్య మిది యెట్లన్నన్
శ్రీకమలకాంతపదసే, వాకర్మతుఁ డనఁగఁ గరుణవారిధి యనఁగన్. 11

గూఢార్థము, అన్యార్థము—

క. కృతి నఖ్యాతము గూఢం, బతిశయరూఢివ్యపేత మన్యార్థం బై
క్షితిఁ దగుశోణితనయనుం, డితఁ డనఁగ సమానుఁ డితఁ డహిధ్వజుఁ డనఁగన్. 12

అశ్లీలము—

క. వ్రీడ జుగుప్సా మంగళ, శీలము లగుపదము లొకటఁ జేర్చిన నవి య
శ్లీలము లగుఁ గృతి నేత, న్మూలము లగుత్రివిధభేదముల నెఱిఁగింతున్. 13

క. వసుదేవయోనిగోపీ, విసరమహాపీనకుచనవీనాశ్లేషో
ల్లసితుం డనఁ గాలిందీ, రసవిహారణకరణనిత్యరసికుం డనఁగన్. 14

అప్రతీతము—

క. అల శాస్త్రపురాణములనె, కలశబ్దం బప్రతీతకం బగుఁ గృతులం
దలఁతు వృషాకపిఁ ద్రిజగము, నెలమి నజావృతముఁ జేయు నీశ్వరు ననఁగన్. 15

అప్రయోజనము—

క. అవిశేషవిధాయక మై, కవిసినపద మప్రయోజకము భూతివిభా
ధవళితహారసుతుఁ గొలుతును, నవనలినహారద్విపాస్య నయముగ ననఁగన్. 16

క్లిష్టము—

క. దూరార్థము క్లిష్టం బగు, ధారుణిఁ బవనాశనేంద్రధరమసటాలం
కారమణిజనకవరపు, త్రీరమణకుమారరూపదీపితుఁ డనఁగన్. 17

సందిగ్ధము—

క. సందిగ్ధ మనఁగఁ జెలఁగును, సందేహాస్పదపదంబు సమరధరిత్రీ
సందీపితజయశాలిపు, రందరనుతవిక్రముండు రాముఁ డనంగన్. 18

విపరీతధీప్రదము—

క. జగతి న్విరుద్ధ మతికర, మగునది విపరీతధీప్రదాఖ్యం బనఁగాఁ
దగుఁ గృతు లన కులహీనుం, డగునితఁ డన నంబికావిటాస క్తుఁ డనన్. 19

అవిమృష్టవిధేయము—

క. అవిమృష్టవిధేయం బగుఁ, దవిలినవర్ణ్యాంశ మప్రధానం బైనన్
నవనవసంఫుల్లలతాం, తవసంతము వచ్చె నిపుడు ధరణి కనంగన్. 20

పరుషము—

క. శ్రుతికటువు లైనపదములు, కృతిఁ బరుషము లనఁగఁ జెలఁగు నిలఁ గుధ్రేడ్జా
పతిమూర్ధధృతార్ధోద్వధి, పతి గొల్తు నభీష్టసిద్ధి ఫలమున కనఁగన్. 21

వాక్యదోషములు—

సీ. అక్రమంబు విసంధిప్రక్రమభంగంబు, పునరుక్తియుత మసంపూర్ణతరము
వాక్యసంకీర్ణంబు వ్యాకీర్ణ మధికప, దంబు వాచ్యవివర్జితం బరీతి
న్యూనోపమం బధికోపమంబు సమాప్త, పునరాత్తమస్థానపునసమాస
మని యతచ్ఛందంబు యతిభంగ ముపతత్ప్ర, కర్షంబు భిన్నలింగంబు భిన్న

తే. వచన మక్రియసంబంధవర్జితములు, వాక్యగర్భితమును నన వాక్యదోష
వితతు లిరువదిరెం డయి వినుతిఁ గాంచు, వీనిలక్షణలక్ష్యము ల్విస్తరింతు. 22

అక్రమము—

క. క్రమహీన మక్రమం బగు, సమధిక మగు నితనికీర్తి శౌర్యచ్ఛాయా
సముదయమునకున్ దినకర, హిమకరకిరణోత్కరంబు లెనయే యనఁగన్. 23

విసంధి—

క. అపగతలక్షణమును గ్రా, మ్యపుసంధియుఁ దగ విసంధి యనఁ దగు నరిగి
న్నపరగిరి కినుఁ డనంగా, నృపు లొప్పుదు రధికగుణవినిద్రతనంగన్. 24

ప్రక్రమభంగము—

ఆ. ప్రక్రమంబు విడువఁ బ్రక్రమభంగంబు, శౌరి దానవారిఁ జక్రధారి
నభవు నమితవిభవు ననవద్యచారిత్రు, విష్ణుఁ గొల్తు జిష్ణుఁ గృష్ణు ననఁగ. 25

పునరుక్తియుతము—

క. ఎనయఁగ శబ్దార్థంబులు, పునరుక్తము లైననదియె పునరుక్తియుతం
బనఁదగుఁ జక్రాంచలమున, దనుజావళిఁ ద్రుంచు జక్రధరుఁ డితఁ డనఁగన్. 26

అపూర్ణము—

క. ధరలోఁ గ్రియాన్వయంబుల, సరిపోని దపూర్ణ మనఁగ సన్నుతి కెక్కు
నరపతి యొసఁగును ద్రవ్యము, పరఁగఁగ నౌదార్యశాలి బహుళము ననఁగన్. 27

వాక్యసంకీర్ణము—

క. ఏకడ వాక్యాంతరితప, దాకీర్ణము వాక్యకీర్ణ మగుఁ బొగడుదు రీ
భూకాంతుఁడు జను లెల్ల న, నేకగుణాన్వితుఁ డటంచు నిలలో ననఁగన్. 28

వ్యాకీర్ణము—

క. భ్రాంతికరం బగు నన్వయ, మెంతయు వ్యాకీర్ణ మయ్యె నిదుఁడు తిలకముం
గుంతనములఁ గాంతపను ల, తాంతంబులు నెరువుఁ డిప్ప డంగన లనఁగన్. 29

అధికపదము—

క. తలఁపఁగ మిక్కిలిపదములు, గలిసినయది యధికపదము కమలారికలా
కలితవిలాసనముల్లస, దలఘుయశోవిభవశాలి యగు నితఁ డనఁగన్. 30

వాచ్యవివర్జితము—

ఆ. వాచ్య ముజ్జగింప వాచ్యవివర్జితం, బనఁగ నెగడు నాజి నభవు నైనఁ
దెగడు నితనిబాహుదీప్తాసి యనునెడ, నాజి నభవుఁ దెగడు ననుచుఁ బలుక. 31

అరీతి—

క. రసమున కనుచిత మగుపద, విసర మరీతి యనఁ బొల్చు విటజనహృదయా
గ్రసనాగ్రహాగ్రహిళద్వృ, ష్టిసమగ్రోదగ్రమతివ శృంగార మనన్. 32

న్యూనోపమము, అధికోపమము—

తే. ఉపమ చాల గొన్న న్యూనోపమం బధి, కోపమాఖ్య మధిక ముపమ యైన
హైమవసనుఁ డైన హరిమేఘనిభుఁ డన, నతివ పల్లవితలతాభ యనఁగ. 33

సమాప్తపునరాత్తము—

క. క్రమ ముడిగి మగుడఁ బూనిన, సమాప్తపునరాత్త మయ్యె శాశ్వతు నభవుం
గమలాక్షుఁ గమలనాభుం, గమలాపతిఁ గొల్తు ముక్తికై విభు ననఁగన్. 34

అస్థానసమాసము—

క. అపదసమాసం బస్థా, నపటుసమాసంబు రిపుల ననిఁ దునిమెద నే
నిపు డని వికటభ్రుకుటీ, విపులక్రోధాంధుఁ డయ్యె వీరుం డనఁగన్. 35

ఛందోభంగము, యతిభంగము—

క. ఛందము యతియుం దప్పిన, ఛందోయతిభంగము లగుసంగతి నితఁడు
కుందేందువిశదయశుఁ డై, ముందుగఁ బూజించినాఁడు నరహరి ననఁగన్. 36

పతత్ప్రకర్షము—

క. క్షితి నుత్కర్షము దక్కినఁ, బతత్ప్రకర్షంబు గవయ భల్లూకమృగీ
వితతివిభేదనగర్వా, యతసింహాభీల మీమహాటవి యనఁగన్. 37

భిన్నలింగము, భిన్నవచనము—

ఆ. ఉవిదఁ బురుషుఁ బోల్ప నొకనిఁ బల్వురఁ బోల్ప, భిన్నలింగ మనఁగ భిన్నవచన
మనఁగఁ జెలఁగు నింతివనజారివలె నన, ఖడ్గ మురగవరులకరణి ననఁగ. 38

అక్రియము లేక అశరీరము—

క. తుదలఁ గ్రియాశూన్యము లగు, పదంబు లశరీర మనఁగఁ బరఁగు న్విభవా
స్పద మగుమధుమాసంబునఁ, బొదలు తరూత్కరము కుసుమపూర్ణం బనఁగన్. 39

సంబంధవర్జితము—

క. సంబంధవర్జితం బగు, సంబంధము విడువఁ గరులు శైలములు తురం
గంబులు భంగంబులు సమ, రాంబుధివరతరణి యితనియసిలత యనఁగన్. 40

వాక్యగర్భితము—

క. నడుమ నొకవాక్యపద్ధతి, తొడరిన నది వాక్యగర్భదోషము ఖలు లౌ
వెడమతులతోడిసంగతి, కడుహిత మిది నీ కొనర్పఁ గావల దనఁగన్. 41

అర్థదోషములు—

క. క్రమమున నిఁక నర్థజదో, షముల నెఱిఁగింతు సుకవిజనులకు హీనో
పమ మధికోపమ మసమో, పమ మఖ్యాతోపమంబు పరుషము మఱియున్. 42

తే. వ్యర్థ మేకార్థము ససంశయం బపక్ర, మము విరుద్ధంబు విరసాతిమాత్ర హేతు
రహితనిరలంకృతాశ్లీలసహచరచ్యు, తములు భిన్నంబు నన వీనిక్రమ మొనర్తు. 43

హీనోపమము, అధికోపమము—

తే. ఉర్విఘను నల్పుఁ బోల్ప హీనోపమంబు, శ్వాసమునుబోలె నితఁడు విశ్వాసి యనఁగ
నరయ నధికోపమం బల్పు నధికుఁ బోల్పఁ, బునుకవట్టినపే నీశుఁ బోలు ననఁగ. 44

అసమోపమము, అఖ్యాతోపమము.

తే. ఉపమ సరిపోని దిల నసమోపమంబు, హలధరుఁడు మేరుగిరివోలె నలరు ననఁగ
విను ప్రసిద్ధంబు గానిద విఖ్యాతోప, మంబు వదనంబు కుముదంబుమాడ్కి యనఁగ.

పరుషము—

క. పరుషార్థంబులు గలయది, పరుషం బనుదోష మయ్యెఁ బరఁగెడునీభూ
వరుసౌందర్యమునకు వే, మరు సరి యగా మంటఁ బడ్డ మదనుం డనఁగన్. 46

వ్యర్థము, ఏకార్థము—

తే. అప్రయోజనంబు వ్యర్థ మగు ఫేనిలం, బైనజలధి దాఁటె ననిలతనయుఁ
డన నభిన్నవాక్య మరయ నేకార్థ మగు, సుగుణఖనిచరిత్ర శోభి యనఁగ. 47

ససంశయము—

క. క్రమమటిపదములు సంది, గ్ధము లైనససంశయంబు ధరణీవరుధై
ర్యము నగము గెల్చు ననఁగా, నమరెడుసతిమేను మించు వసియించు ననన్. 48

విరుద్ధము—

క. క్రమ మెడలి దేశకాలా, సముచితము విరుద్ధ మయ్యె సమదవిలోల
భ్రమరము చంపకవన మన, సముదంచితకైతకంబు చైత్రం బనఁగన్. 49

విరసము—

క. ధర ననుచితరసభావము, విరసం బగు నితనిసమనవిద్వేషితలో
దరులు దరులందుఁ గుందఁగ, సరసము లాడుదురు ప్రేమ శబరు లఁటన్నన్. 50

అతిమాత్రము, హేతురహితము—

క. క్షితిలో లోకాతీతం, బతిమాత్రము నింగి నిండె నబ్జాక్షీకుచ
ద్వితయ మన హేతుశూన్యము, సతి గనుఁగొనె భృంగపంక్తి చనుదెంచె ననన్. 51

నిరలంకృతి, అశ్లీలము—

క. ధరజాతిమాత్రశూన్యము, నిరలంకృతిబాహుయుతుఁడు నృపుఁ డన లజ్జా
కర మశ్లీలము పద్మిని, సరసాంగగృహము పద్మసౌరభ మనఁగన్. 52

సహచరచ్యుతము—

క. సరిగా సరిగా నిది యు, ర్వరపైఁ బొందింప సహచరభ్రష్టం బౌఁ
బరఁగు నెలచేత గగనం, బరుదుగ ఫేనంబుచేత నంబుధి యనఁగన్. 53

భిన్నము—

క. భిన్నం బగుసంబంధవి, భిన్నం బీతనివిరోధి పృథివీశ్వరుఁ డా
పన్నుం డై తనసుదురున, నన్నలినజువాఞ్ఛిత శూన్య మని పల్కు నన్. 54

క. రసములు వాచ్యము లైనను, వెస నదియును దోష మయ్యె విపులోగ్రరణం
బసదృశబీభత్సరసో, ల్లసితము శృంగారసహితలలన యనంగన్. 55

గుణములు—

తే. ఇంక గుణములు వివరింతు నివియుఁ గృతుల, దొరసి శ్లేషప్రసాదమాధుర్యసౌకు
మార్యసమతార్థదీపనౌదార్యకాంతు, లనఁగ నోజస్సమాధులు ననఁ జెలంగు. 56

క. ఇల సంధి గూడి పదములు, నెలకొని యొకపదమురీతి నిలిచిన శ్లేషం
బలరుఁ బ్రసిద్ధపదంబుల, నలఘూక్తిప్రసాద మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 57

శ్లేషము—

శా. ఆలావణ్య మగణ్య మాగుణగణం బవ్యాజ మాతేజ ము
ద్వేలం బావినయం బమేయతర మావీర్యం బనిర్వాచ్య మా

యాలాపం బతిసత్య మావితరణం బాశాంతవిశ్రాంత మా
శీలం బార్గవమూల మెన్నఁ దరమే శ్రీనారసింహాధిపున్. 58

ప్రసాదము—

ఉ. మింగిటి వెన్ని ధాన మిలుమ్ముందటికల్పక మగ్రకోటిముం
గొంగుపసిండిచెంగటన కూడినబంగరుకొండ దొడ్డిలో
నం గలకామధేనువదకిం బెర యీఁగలు లేనిచొక్కపు
న్దంగెటిజున్ను నీవితరణంబు నృసింహనృపాలశేఖరా. 59

క. సరసము లగువాక్యంబులు, వరుసను వేర్వేఱ మించువగ మాధుర్యం
బరయఁగ బొట్లు పిఱుందుల, నరు దగునది సౌకుమార్య మది యె ట్లన్నన్. 60

మాధుర్యము—

చ. అనయము యంత్రమత్స్యము నొకమ్మున శ్రీనరసింహుఁ డేయఁగా
వెనుకకుఁ బాటి పుల్గఱచి వేషము మార్చి బిలంబు దూఱ కా
ననమున కేగి సిగ్గున నణంగి భరంపడి వీగి తావిషం
బెనసి నతి న్భజించి నదు లీఁది భ్రమించెను రాసు లన్నియున్. 61

సౌకుమార్యము—

ఉ. చెందొవవిందుమందువలెఁ జిందురుచిందగఁ జందనంబు వె
చ్చందన మొందు నిందుముఖచందము డెందమునం దలంప నీ
యందమునందె నందనమునందు మిళిందముపొందు పొందికం
జెందె నృసింహకౌఁగిటను జేర్పుము ముందుగ మందగామినిన్. 62

క. లలితార్థభంగిఁ బాదం, బులు నాల్గిట నేకసరణిఁ బొదువ సమత యా
నిల నర్థము వ్యక్తం బై, నలు వొందిన నర్థదీపనం బె ట్లన్నన్. 63

సమత—

సీ. శరవేగములు లేవె చలయంత్రపాఠీన, పాటనక్రియకు నేర్పడవు గాక
చాతుర్యములు లేవె శారదాభండార, చోరకారశ్రీకిఁ జొరవు గాక
వితరణంబులు లేవె వివిధయాచకనృపా, లకకంఠవక్షమ్ము లాఁకవు గాక
సామర్థ్యములు లేవె సరిదన్యపథయాన, శాసనప్రౌఢికిఁ జనవు గాక

తే. తొలుత గడిదుర్గముల నున్న దొరలు లేరె, మహిమ నీమాడ్కి గదనదుర్మదసపాద
సాగసప్తాంగహరణులు లేరు గాక, నగనుతాటోప యోబయనరసభూప. 64

అర్థవ్యక్తి—

సీ. నలు వొందునమరేంద్రునాగంబుసాటిగా, సామజంబుల నెల్ల సంతరించి
విఖ్యాతి కెక్కినవెలిమావుసాటిగా, సైంధవముల నెల్ల సవరణించి
మహిమ మించినమింటిమ్రాకులసాటిగాఁ, బాదపంబుల నెల్లఁ బాదుకొల్పి
కన్నె కెక్కినదేవవాహినిసాటిగా, నిల నెల్లయేఱుల నిరవుకొల్పి

తే. స్వర్గసృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి సలుపుకీర్తి, వసుధఁ గౌశికగోత్రపావనుఁడ వైన
నీక తగుఁ గాక మఱి యన్యనృపుల కగునె, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 65

క. కతిపయసంయుక్తాక్షర, వితతం బౌదార్య మయ్యె విమలవిచిత్రా
యతవర్ణావృత్తులు గల, యతిమృదుబంధంబు కాంతి యగు నెట్లన్నన్. 66

ఔదార్యము—

చ. ఎదిరినయోబశౌరి నరసేంద్రునికీర్తినిజాంశుపంక్తికిన్
మదనవిరోధి భీతుఁడయి మార్గ్మున కేగినఁ దద్రథంబు ద
త్పదనము నాక్రమించి రభసంబున నావృషభాధిపధ్వజున్
వెదకఁ జూచి యజాండములవే వెదలెం గడలేనియీసునన్. 67

కాంతి—

సీ. నెలవంక తోడివెన్నెలవంక గలమేటి, నెలవంక రహితాంశునియతిఁ దెగడి
ననయమ్ము వానిఁ గన్న నయమ్ము గలయింతి, ననయమ్ము దాల్చువానన్నఁ జెనకి
కడలేక తరిగొండ కడలేకడలఁ ద్రోయు, కడ లేక మైనమీఁగడల గెల్చి
కపురాలవన్నె చొక్కపురాల నగుమేని, కపురాలపోతు బింకంబు నణఁచి

తే. తనరుచులు లోకములు నిండఁ దనరుచుండు, లాటకరహాటిలలనాలలాటఫలక
మలయజము లైననీదునిర్మలయశంబు, లమితగుణసాంద్ర నారసింహక్షితీంద్ర. 68

క. విలసితసమాసభరితో, జ్జ్వలబంధం బోజ మయ్యె సరియన్యగుణం
బులు మఱి వేఱొక్కటిపై, నలరింప సమాధి యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 69

ఓజము—

సీ. మందారబిసకుందకుందాదినిధిబృంద, బృందారకాప్తశోభితయశుండు
హేలావిజితహాలహాలాశనోత్తాల, తాలాంకభుజదండతాండవుండు

దీనావననిదానదానాంబుజనదీన, దీనాథపరిణయస్థితివిధాయి
భీమాసురవిరామరామాతిశయధామ ధామాంబకనిభాసిదారితారి

తే. రాజమాత్రుండె వసుధాధిరాజమకుట, నికటవికటమహానీలనికరసుకర
మధుకరకరంభితాంఘ్రిపద్మద్వయుండు, సరసగుణహారి యోబయనరసశౌరి. 70

సమాధి—

సీ. అలబలీంద్రునిచేత నడుగు వెట్టఁగ నేర్చి, ధారాధరముచేత నీరు మోచి
కానీనుచేఁ గంచుకముఁ బూనఁగా నేర్చి, యెలమి దధీచిచే నెమ్ము బలిసి
క్షీరాంబురాశి ద్రచ్చినవెన్న నీడేరి, నైలింపగవి చన్నుఁబాలఁ బెరిఁగి
కల్పపాదపఫలోత్కరములఁ జవి గాంచి, వనజారి నెమ్మేన ననఁగి పెనఁగి

తే. ధరణిఁ బ్రోదివహించినదానకన్య, సకలయాచకబాంధవు ల్సంతసిల్ల
నీకరగ్రహణావాప్తి నెగసె నౌర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 71

శబ్దాలంకారములు—

తే. ఇఁక నలంకారనికరంబు తేర్పరింతు, నవియుఁ గవితాలతాంగికి హారకటక
కంకణాదులక్రియ నలంకరణకరణ, పరిణతులచే నలంకారభావ మొందు. 72

క. ఇవియును శబ్దార్థంబుల, ద్వివిధము లై క్రమముతోడ వెలయు ననుప్రా
సవిశేషంబుల నుపమా, దివిశేషమ్ములను గావ్యదీపితసరణిన్. 73

తే. అం దనుప్రాసభేదంబు లైనశబ్ద, భవదలంకారములు మున్ను ప్రస్తుతింతు
నడర నెడ లేక రెండురెం డక్షరంబు, లెనయు నియమంబు ఛేక మౌ నె ట్లఁటన్న.

పంచచామరము. స్ఫురత్కృపాబలప్రతాపభూతిధైర్యభూధరా
ర్చిరంగదానబుద్ధివైఖరి న్హారి న్హారి న్సుధా
హరు న్హరు న్గిరి న్గిరి న్మహానలు న్నలు న్రమా
గురు న్గురు న్జయింతు వౌఁ దగు న్నృసింహభూవరా. 75

తే. ఒక్కవర్ణంబు కడ దాఁక నుద్ధరింపఁ
బరఁగు జృంభణవృత్త్యనుప్రాస మయ్యెఁ
దలఁపఁ బునరుక్తి యయ్యుఁ దాత్పర్యభేద
మెనయు నియమంబు లాట మౌ నె ట్లఁటన్న. 76

వృత్త్యనుప్రాసము—

చ. సమదవిపక్షకక్షణవిచక్షణదక్షిణదోరనుక్షణ
దీక్షమదసిదక్షకీక్షసమరక్షపితక్షితిపక్షతక్షర
క్షమదధికక్షోణితక్షురకృతక్షణరక్షితపక్షిలోకనిక్ష
క్షమలక్షళాక్షుఁ డేలు బలగౌరవసింహన్నృసింహభూవరా. 77

లాటానుప్రాసము—

చ. ఘనతన్నృసింహుఁ జూడఁ గలకన్నులు కన్నులు వానికౌఁగిటం
జనువున సేవ చూపఁ గలచన్నులు చన్నులు వానిమోవికిం
జొనిపిన పాటలాధరము జున్నులు జున్నులు వానిమేనఁ జే
ర్చిన సదసాంగవల్లికలచెన్నులు చెన్నులు వోతలోదరీ. 78

క. సమకర్ణయుగాధిక మై, యమరిననియమంబు యమక మగుఁ గృతులం దా.
యమకం బనేకవిధ మగుఁ, గ్రమమున నొకరెండుమూఁడుగతు లెఱిఁగింతున్. 79

క. మేలిమి రెండవపాదము, నాలవపాదంబు నొక్కయనువునఁ దనరం
జాలినయమకము కృతులం, దాలింపఁగఁ బాదయమక మగు నె ట్లన్నన్. 80

పాదయమకము—

క. ఔరా మోహబన్నృపాలకు, మారా మనుమదనసమరమాధుర్యుఁడ వై
ధీరా నృసింహకూడితి, మారా మనుమదనసమరమాధుర్యుఁడ వై. 81

క. ప్రస్తుత మగుముక్తపద, గ్రస్తం బన నదియుఁ గృతులఁ బగఁగుఁ బదాంతో
పస్తము పాదాద్యంతసు, విస్తృతము పదాంతసింహావీక్షణ మనఁగన్. 82

పాదాంతపాదాదిముక్తపదగ్రస్తము—

క. సుదతీనూతనమదనా, మదనాగతురంగపూర్ణమణిమయసదనా
సదనామయగజరదనా, రదనాగేంద్రనిభకీర్తిరసవరసింహా. 83

సింహావలోకనముక్తపదగ్రస్తము—

క. మన నేటికి నూతనమా, తన మాయెడఁ బ్రేమ దనకుఁ దక్కితి ననుమా
ననుమానకదయ దనరం, దనరంతులు మానినరసధవు గ మ్మనవే. 84

పద్మబంధము—

చ. కనుఁగొన రేకు లెన్మిదియుఁ గర్ణిక చుట్టిడి స్రగ్ధరాంఘ్రుల
న్మనుపటిరియేడువర్ణములునుం గడయేడుఁ బ్రివేశనిర్గతు
ల్పనుపడ నాల్గుదిగ్దళముల న్లిఖియించి విదిగ్దళంబులం
దెనయఁగఁ బాదమధ్యగము లేమను వ్రాయఁగఁ బద్మబంధ మా. 85

స్రగ్ధర. రామాకశ్రీసమగ్రాగారణకృతభయముద్రాసనక్తారమారా
రామారక్తాసనద్రాష్ట్రిభగణపటిమాత్రాసకు స్తీకుమారా
రామాకు స్తీకుసత్రాప్రకటతరవిచిత్రాపవిత్రాసమారా
రామాసత్రావిపత్రాశ్రయనరసరుచిగ్రామసశ్రీకమారా. 86

చక్రబంధము—

క. పదిచుట్లు నాఱురేకులు, పదిలపటిచి సుకవిపేరు పతిపేరును లోఁ
బొదలఁగ నేవంవిధగుణ, విదితం బగుచక్రబంధవిధ మా నె టనన్. 87

శా. రక్షానాకపమూర్తిభాసురగభీరావిక్రమోహాస్పదా
దక్షారమ్యమతిస్థిరాభరణవిద్యాకృత్యశజిక్రస్వనా
వక్షుస్సింధుపకన్యకానరసభ వ్యాతిగ్మధీతంత్రదా
దాక్షిణ్యారత నాదవైభవవినోదా హేమనాగాశ్వదా. 88

వృత్తకందగర్భసీసము. మహితవిద్వజ్జనమండలీవినుతసా, హిత్యప్రియంభావుకాత్యుదార
వితతభీమాహవవిక్రమక్రమసము, ద్యద్వైరినిర్భేదనాభిరామ
వినుతవిశ్రాణనవిభ్రమాపహసితా, నూనామరక్ష్మారుహాన్వపేంద్ర
వినతభూపాలకవిస్ఫురన్మకుటర, త్నద్యోతితాంచత్పదామహాత్మ
తే. నిరుపమదయాపయోనిధినిరతభరిత, చారుచరితనిర్మలతరసత్యరుచిర
తరణికులమణీనరసింహధరణిరమణ, ఘనతరగుణనిధీమనుజనులు పొగడ. 89

ఓష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యసంకరము—

శా. భూనాథోత్తమ జంభభంజనమహాభోగాభిరామక్రియా
దానోజ్జృంభితవారిపూరభరితోద్యద్వార్ధివీచివ్రజా
మానామేయసుధాబ్ధినిర్మలగుణా మాద్యన్మహాయూథప
శ్రీనూత్న ప్రథమానభాగ్యవర వైరివ్రాతభేదివ్రతా. 90

క. నీహారశిఖరిశిఖర, వ్యూహామితతుహినకణమహామహిమ మహా
మోహాపహావిమతవరా, రోహాణమణిహారనయన రూషవిహారా. 91

లయగ్రాహి. మిత్రకులభూషణ యమిత్రకులభీషణ విచిత్రమృదుభాషణ చరిత్రమణిహారా
చైత్రవిశిఖాసన బలత్రిపురశాసన పవిత్రగుణభాసన సగోత్రభృతిధీరా
క్షాత్రశుభలక్షణ సుపాత్రజనరక్షణ కుశాగ్రయవిచక్షణ యకృత్రిమవిహారా
గోత్రసమసింధుర కళత్రితవసుంధర పతత్రిరథబంధుర తనుత్రభుజసారా. 92

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతిభా
బంధుర ప్రబంధపఠనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణసుపుత్త్రి
తిమ్మరాజపౌత్త్రి సకలభాషావిశేషనిరుపమావధాన శారదామూర్తి మూర్తిప్రణీతం
బైనకావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబునందు ద్రివిధదోషనిర్ణయంబును
గుణప్రకరణంబును శబ్దాలంకారసంగ్రహంబు నన్నది చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.

నరసభూపాలీయము.

కావ్యాలంకార సంగ్రహము - పంచమాశ్వాసము.

శ్రీనందనసౌందర్యుఁబు, ధానందనకీర్తివిజితహరిచందనమే
ధానయనిధానదానే, దానీంతనకర్ణనరసధరణీశమణీ. 1

తే. అవధరింపుము లక్ష్మలక్ష్యముల నెల్ల, ననఘ భవదీయ నామధేయాంకితముగ
బహువిభక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నింకఁ జతురార్థభవదలంకృతులు వరుస. 2

వ. ఉపమానన్వయోపమేయోపమా స్మరణ రూపక పరిణామ సందేహ భ్రాంతి మదపహ్నవోల్లేఖోత్ప్రేక్షాతిశయోక్తి సహోక్తి వినోక్తి సమాసోక్తి వక్రోక్తి స్వభావోక్తి వ్యాజోక్తి మీలన సామాన్య తద్గుణాతద్గుణ విరోధాభాస విశేషాధిక విభావనా విశేషోక్త్యసంగతి విచిత్రాన్యోన్య విషమసమతుల్యయోగితాదీపక ప్రతివస్తూపమా దృష్టాంత నిదర్శనా వ్యతిరేక శ్లేష పరికరాక్షేప వ్యాజస్తుత్యప్రస్తుత ప్రశంసా పర్యాయోక్తి ప్రతీపానుమాన కావ్యలింగార్థాంతరన్యాస యథాసంఖ్యార్థాపత్తి పరిసంఖ్యోత్తర వికల్ప సముచ్చయ సమాధి భావిక ప్రత్యనీక వ్యాఘాత పర్యాయ సూక్ష్మోదాత్త పరివృత్తి కారణ మాలైకావళీ మాలాదీపక సారరసవత్ప్రేయ ఊర్జస్విసమాహితంబు లన డెబ్బదియలంకారంబులు. అందు రూపక పరిణామ సందేహ భ్రాంతి మదుల్లేఖాపహ్నవోత్ప్రేక్షా స్మరణ తుల్యయోగితా దీపక ప్రతివస్తూపమా దృష్టాంత సహోక్తి వ్యతిరేక నిదర్శనాశ్లేషంబులు పదియాఱును బ్రతీయమానౌపమ్యంబులు, సమాసోక్తి పర్యాయోక్త్యాక్షేప వ్యాజస్తుత్యుపమేయోపమానన్వయాతిశయోక్తి పరికరాప్రస్తుత ప్రశంసానుక్త నిమిత్తవిశేషోక్తులు పదియును బ్రతీయమానవస్తుకంబులు, రసవత్ప్రేయఊర్జస్విసమాహితభావికంబు లేనును బ్రతీయమానరసభావంబు లగు, కడమయుక్తనిమిత్తవిశేషోక్తిసహితంబు లగు నుపమాద్యలంకారంబులు నలువదియు నస్ఫుటప్రతీయమానౌపమ్యరసభావంబు లగు నందు. 3

సీ. అవనిసాధర్మ్యంబు త్రివిధ మా భేదప్ర, ధాన మభేదప్రధాన మరయ
నుభయప్రధాన మై యొగిదీపకము తుల్య, యోగితయుఁ బ్రతివస్తూపమయును
దృష్టాంతమును సహోక్తియు నిదర్శనప్రతీ, పము వ్యతిరేకంబు ప్రబలు భిన్న
సామ్యము లు రూపక సందేహపరిణామ,ములు భ్రాంతిమదపహ్నుతులు నభిన్న

తే. సామ్యధర్మంబు లుల్లేఖసంగతముగ, నుపమయుపమేయకోపమయును ననన్వ
యంబు స్మరణంబుఁ దలఁప భేదావిభేద, సహితసాధర్మ్యగుణవిశిష్టములు మఱియు.

సీ. అతిశయోక్త్యుత్ప్రేక్ష లధ్యవసితమూల, లాగి విభావనవిశేషోక్తివిషమ
ములు నసంగతిచిత్రముల తద్గుణాన్యోన్య, ములు భావికవిశేషములు విరోధ
జన్యము ల్వ్యాఘాతసహితంబు గాఁగ స, ముచ్చయంబు వికల్పముఁ బరిసంఖ్య
మలయథాసంఖ్య మర్థాపత్తిపర్యాయ, భవములు పరివృత్తి ప్రత్యనీక

తే. తద్గుణసమాధులు విశేషోక్త్యుదాత్తసమము, లును స్వభావోక్తి లోకవర్తనభవములు
గరిమ ననుమానకావ్యలింగములు తర్క, జంబు లర్థాంతరన్యాససంగతముగ. 5

సీ. కారణమాలికైకావళీసారమా, లాదీపకంబు లుల్లసితశృంఖ
లావిచిత్రత్వమూలములు వ్యాజోక్తి వ, క్రోక్తి మీలన మపహ్నుతిభవములు
పరఁగ సమాసోక్తిపరికరంబులు విశే, షణజాతచాతుర్యసంభవములు
కడమశ్లేషాద్యలంకారము లుపర్గోవ్వాది, తన్న్యాయనిరపేక్షతాయుతంబు

తే. లీయలంకారముల కెల్ల నిలఁ బ్రధాన, మైనయుపమయ ముందుగా ననువు కొల్పి
యొకటి కొకటికి భేదము ల్ప్రకటములుగ, సరవి నెఱిఁగింతు లక్ష్మలక్ష్యమ్ము లెలమి.

సీ. ఉత్ప్రేక్షవలె నసిద్ధోపమ కాక న, న్వయము కైవడి నభిన్నంబు గాక
హీనోపమయుఁ బోలె నిల నహృద్యము గాక, యుపమాన మనఘ మై యుండెనేని
శ్లేషంబువలెఁ బదశ్లిష్టమాత్రము గాక, సార్థమై యల రూపకాదులక్రియ
వ్యంగ్యంబు గాక సామ్యము వాచ్య మగునేని, నౌపమ్యము ప్రతీప మట్లు దలఁపఁ

తే. క్రమవిపర్యాససహితంబు గాక యున్న, నలరు నుపమేయకోపమ యట్లు సామ్య
ధర్మ మిరుమాఱునరసలఁ దడవ కున్న, నుపమ యగుదీనిభేదంబు లుగ్గడింతు. 7

తే. ఒనరు నది పూర్ణయును లుప్తయును ననంగ
నందు నుపమాన ముపమేయ మలరు సమత
సామ్యవాచకమును గూర్పఁ జాలుఁ బూర్ణ
కొన్నికడ మైనలుప్తయై కొమరుమిగులు. 8

తే. అందు నుభయాఖ్య యగుఁ బూర్ణయార్థిశ్రౌతి
యనఁగ రఘురామసన్నిభుఁ డనెడిచోట
నార్థికందర్పుఁడును బోలె నలరుచుండు
నధిపుఁ డనుచోట శ్రౌతి నై యతిశయిల్లు. 9

క. ధరయం దార్థియుఁ ద్రివిధాం, తర యయ్యె సమాసవాక్యతద్ధితగత నై
తిరముగ వాక్యసమాసాం, చరణంబుల ద్వివిధ యగుచు శ్రౌతియుఁ దనరున్. 10

క. అల తద్ధితములయందుం, దెలియ వతిప్రత్యయంబు తెలుఁగున లేమిం
గలిగినకల్పప్ప్రత్యయ, మలరుచు నయ్యార్థియంద యది గనుపట్టున్. 11

ఉ. కావునఁ బూర్ణపంచవిధ కన్గైన లుప్తయు సామ్యధర్మ వా
క్షావిధిఁ గూర్పఁ గన్నయెడ శ్రౌతియు నార్థియు నై యథోక్తసం
భావనవాక్యయుక్తయు సమస్తయు వాక్యసమాసతద్ధిత
శ్రీవిశదాత్మ యై ధరణిఁ జెన్నగు సాయకసంఖ్య నెట్లనన్. 12

సమాసగతపూర్ణార్థి—

క. ఈవియుఁ జల్లఁదనంబును, గేవలసౌందర్యగుణము గిటికొనఁగఁ గళా
భావుకుఁ డైననృసింహ, క్ష్మావల్లభుఁ డమరుఁ బూర్ణచంద్రోపముఁ డై. 13

వాక్యగతపూర్ణార్థి—

క. వెలయుజవరాండ్రతలఁపుల, వలపును నిలుపంగఁ జాలు వరరూపమునం
జెలఁగుచు నృసింహుఁ డలరుల, విలుకానికి సాటి యయ్యె విశ్రుతలీలన్. 14

తద్ధితగతపూర్ణార్థి—

క. ఏయెడల నియ్యనియ్యం, గాయలు గాచిన నృసింహుకర మర్థులకుం
బాయని వేడ్కఁ ఫలించుచు, నాయతగతిఁ గల్పకల్ప మై విలసిల్లున్. 15

వాక్యగతపూర్ణశ్రౌతి—

క. దివియును భువియు భుజంగమ, భువనంబును నిండి విమలభూరిప్రభతో
దివిజేంద్రతటినియో యన, నవిరళగతిఁ బొల్చు నీదుయశము నృసింహా. 16

సమాసగతపూర్ణశ్రౌతి—

క. కరముల శంఖము చక్రము, నిరవుగ నురమందుఁ జెంది యిందిర దనరన్
హరివలె వెలయుదు వౌరా, నరసాహసయోబరాజు నరసింహనృపా. 17

పంచవిధానుపాత్తధర్మలుప్తోపమలు—

శా. నీదోఃఖడ్గమహీంద్రుఁడా యనఁ దగు న్నీదివ్యతేజోభరం
బాదిత్యుండనుబోలెఁ బొల్చు భవదీయాలాపము ల్వల్లకీ
నాదబ్రహ్మము సాటి నీకరము మందారోపమానంబు నీ
ప్రాదుర్భావము మాధవాభ్యుదయకల్పం బౌ నృసింహాధిపా. 18

అనుపాత్తోపమానలుప్త—

సీ. జలదంబుగతి నిచ్చి వెలవెలఁ బాఱక, కలశాంబునిధిరీతిఁ గసరుకొనక
యామ్రమువలె ఫలం బిడి జిగి దప్పక, సురభికైవడిఁ గొలు వరసి యీక
కమలారివలె నిచ్చి క్రమ్మఱఁ గైకోక, బలిమాడ్కి యర్థిచే భంగపడక
చండాంశుసుతుపోల్కిఁ గుండమార్పులు గాక, వాసవమణిభాతిఁ ద్రాసమంద

తే. కొసఁగ నేర్తువు యాచకవ్యూహమునకు, భూనుతానూనదానవిద్యానిరూఢిఁ
బొసఁగ నీతోడ నెవ్వానిఁ బోల్ప వచ్చు, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 19

అనుపాత్తవాచకలుప్త—

సీ. దర్పితాహితనృపోత్తములు ని న్నెదిరింపఁ, గలరె ధీరోత్తమగండబిరుద
విమతకీర్తిప్రతాపములు నీచే సమ, కట్టునే యుభయరగండబిరుద
యరివధూతాటంకగరిమంబు నీచేతఁ, గలుగునే గండరగండబిరుద
పరిపంథిగంధసింధురపంక్తి నీమ్రోల, నుండునే గండభేరుండబిరుద

తే. యరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, రామణీయకనిర్జితప్రసవబాణ
బాణసాహిత్యపరిపాకపాకవైరి, విభవసౌభాగ్య యోబభూవిభునృసింహ. 20

తే. అరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, యనెడిచో భానుకైవడి నలరుకాంతి
పంక్తి గలవాఁడు రామునిపగిదిఁ బొల్చు, వాఁడు ననువాచకంబ వివక్షితంబు. 21

అనుపాత్తవాచకధర్మోపాదానలుప్త—

సీ. ఇటు చేసి తేజీల నెనయు మిన్నులతేరి, జోదు పుట్టినకొండఁ జూచినాఁడ
నిటు నేల జేజేల కెఱుకైనచెంగావి, సుదసంజఁ దగుకొండఁ జూచినాఁడ
నిటు కోడెరాతు మైనిడ్డ సొమ్ములమేఁత, సొంపు లీనెడుకొండఁ జూచినాఁడ
నిటు నల్ల దేవరయింట నంటిన శెల్ల, జోటివా యన కొండఁ జూచినాఁడ

తే. నిందు నందును నీతోడియీడువానిఁ, గడకతోఁ గానఁగానను గాన ననుచు
నిక్క మేబాస కైనను నిల్పువాఁడ, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 22

అనుపాత్తవాచకధర్మోపమానలుప్త—

మ. మహితప్రౌఢవమానఘుర్యమితవాజ్మర్యాదమీనాంకవి
  గ్రహముఖ్యాన్వయమూర్తిశౌర్యరసమేఘత్యాగమైత్రీరఘూ
  ద్వహమేధాన్వితమాక్తికాభరణమంత్రప్రౌఢమస్త్రాగ్రస
  క్తహరిశ్రీచరణాబ్జవర్ధిలు గుణాధారాన్నృసింహాధిపా. 23

తే. అలర మీనాంకవిగ్రహుం డనెడిచోట, నిందు మీనాంకుమైవలె నింపు మీఱు
  విగ్రహము గల్గువాఁ డన వెలయు సామ్య, వాచకోపమానంబులనూచితములు. 24

క. ద్వివిధం బగుసాధర్మ్యము, భువి నుపమానోపమేయముల కొక్కటి యై
  తవుటయు రెంటికి ద్వివిధం, బవుట యన ద్వితీయగతియు నలరు ద్వివిధమై. 25

క. క్షితి నేకార్థము శబ్ద, ద్వితయంబున సంఘటింప వెలయును వస్తు
  ప్రతివస్తుత యగుబింబ, ప్రతిబింబతయర్థశబ్దపార్థక్యమునన్. 26

వస్తుప్రతివస్తూపమ—

క. అవనిఁ బరిష్కృత మయ్యె, న్నవివంశం బోబళౌరినరసింహునిచే
  దివిచరతరుభూషిత మై, నవనవగతిఁ బొల్చు నందనవనం బనఁగన్. 27

బింబప్రతిబింబోపమ—

క. గురుశౌర్యయుతము నాయత, కరవాలము నగున్నృసింహుఘనభుజ మలరున్
  దరళఫణామణికిరణ, స్ఫురణము జిహ్వాల మైనభోగియుఁ బోలెన్. 28

అనన్వయము—

క. సరసం బగు నొక్కటికే, ధర నుపమానోపమేయధర్మము దిర మై
  పరఁగిన ననన్వయం బగు, నరయంగా దీని లక్ష్య మాపాదింతున్. 29

క. నీదయకు నీవు పో డగు, నీదయ నీజయముసాటి నీజయ మిలలో
  నీదానమునకు నెన యగు, నీదానము నీకు సాటి నీవె నృసింహా. 30

ఉపమేయోపమ—

క. నిపుణస్థితి నుపమేయం, బుపమానముఁ బోల మఱియు నుపమానం బా
  యుపమేయముఁ బోలఁగఁ దగు, నుపమేయోపమ యనంగ నొగి నె ట్లన్నన్. 31

క. శరణాగతభరణంబున, నరసింహునిసాటి వచ్చు నరసాహసుఁ డీ
  నరసింహుఁ డితని కెన యా, నరసింహుఁడె కాక యితరనరులకు వశమే. 32

స్మరణము—

క. ధర నొకవస్తువుఁ గనుఁగొని, వరుసం దత్సదృశ మైనవస్తువు దలఁపన్
స్మరణం బని పాటింపుదు, రరయ నలంకారవేత్త లది యె ట్లన్నన్. 33

క. ఇల యంత్రమత్స్యమే యను, విలు పూనిన శ్రీనృసింహవిభుఁ గాంచి జనుల్
తలఁపుదురు ద్రుపదకన్యా, కలితకరగ్రహణనమితకార్ముకుఁ బార్థున్. 34

రూపకము—

మ. అల సందేహముమాడ్కిఁ గాక యుపమేయం బెన్న నచ్ఛన్న మై
యలఘూత్ప్రేక్షయు నాన భిన్నమతిజం బైయుండ కారోప మిం
పలరంగాఁ బ్రకృతోపయోగిపరిణామారోపతుల్యంబుగా
కలయారోపిత మిందు రంజనము సేయ న్రూపకం బై తగున్. 35

క. అరయ రసజ్ఞులమతమున, నరు దగునీరూపకంబు సావయవంబు
న్నిరవయవంబును వరుసం, బరంపరిత మనఁగఁ ద్రివిధభావము నొందున్. 36

చ. అరయ సమస్తవస్తువిషయంబును నేకతలప్రవర్తి యై
యరుదుగఁ బొల్చుసావయవ మవ్వలఁ గేవలమాలికాఖ్య మా
నిరవయవంబు శ్లిష్టమును నేర్పున శ్లేషవిహీన మాపగఁ
బరితము తత్ప్రభేదములఁ బాయక కేవలమాలికాఖ్య మౌ. 37

క. కావున రూపక మష్టవి, ధావహ మగులక్షణంబు లల లక్ష్యంబుల్
వావిరి నొనరుతునిక్కి, భావజధనురసమరసవిభాసితఫణితిన్. 38

క. అవయవియు నవయవంబులు, వివరింప సమస్తవస్తువిషయం బిలలో
నవయవి యవయవగమ్యం, బవునది యేకతలవర్తి యగు నె ట్లన్నన్. 39

సమస్తవస్తువిషయసావయవరూపకము—

మహాస్రగ్ధర. హిమశైలద్వీపదీప్తం బిసమణిమహితం బిందుశంఖాభిరామం
బమరాంభోమత్స్యయుక్తం బహిపలహారికం బభ్రశైవాలజాలం
బమితాశాకుంభినక్రం బజహదుడుకణం బాత్తసంధ్యాప్రవాళం
బమరున్ శ్రీనారసింహోద్యతవిశదయశోహారిదుగ్ధాబ్ధి వేడ్కన్. 40

ఏకదేశవర్తిసావయవరూపకము—

క. ధర నొఱ యనువల్మీకము, సరభసగతి వెడలి నీదుచటులాసిమదో
ద్ధురచరదరిధరణిధరం, ధరజీవానిలము గ్రోలు నరసింహనృపా. 41

క. అవయవిమాత్రంబున నే, కవిమతి విశ్రాంత మైనఁ గన నిరవయవం
బవని నిది కేవలంబును, ద్వివిధతమాలికయు నయ్యె వినుమె ట్లన్నన్. 42

కేవలనిరవయవరూపకము—

క. ఇల నీదుకీర్తి చంద్రిక, యలఘుతరస్ఫూర్తి నలినజాండకరండం
బులు నిండి వెల్లివిరిసె, న్నలనహుషసమానశీల నరసన్నృపాలా. 43

మాలానిరవయవరూపకము:—

క. హరశిఖరిదళితభాసా, తరణీసుచిగిరుల నమరతరులం జెలఁగుచున్
ఝురు లై సరు లై విరు లై, నరనుత మగునీదుకీర్తి నరసింహనృపా. 44

క. రూపకకారణ మై తగు, రూపకము పరంపరితము రూపింపఁగ నిం
దే పగు న్నాల్గువిభేదము, లాపాదించెద నుదంచితాయతఫణితిన్. 45

శ్లిష్టకేవలపరంపరితరూపకము—

క. నిరతంబు రాజహంసలఁ, బరు వెత్తఁగఁ జేయు నౌర పటుచటులభవ
త్కరకరవాలకరాళి, స్ఫురితాంభోదము నృసింహభూపాలమణీ. 46

శ్లిష్టమాలాపరంపరితరూపకము—

క. కువలయవికసనహిమకరుఁ, డవిరళదానాంబుదిగ్గజాగ్రణిపద్మో
త్సవసౌభాగ్యదివాకరుఁ, డవనిని నరసింహుఁ డితని కన్యులు సరియే. 47

అశ్లిష్టకేవలపరంపరితరూపకము—

క. కాతరతరవిమతధ్వజి, నీతతకాంతారతతికి నీచేతిమహో
హేతిదవజ్వాలనోజ్జ్వల, హేతి సుమీ యోబధారుణీశ్వరునరసా. 48

అశ్లిష్టమాలాపరంపరితరూపకము—

మ. వనితానేత్రచకోరచంద్రికయశోవల్లీవసంతోదయం
బనిదంపూర్వకథాసుధాబ్ధిభుజగర్వాదిత్యపూర్వాచలం
బనఘోద్యద్గుణరత్నరోహణము నీయాకార మెవ్వారికిన్
వినుతింప న్వశమే నృసింహకరుణావిన్యాసధన్యాత్మకా. 49

పరిణామము—

క. ధరలో నుపమేయమునను, నరుదుగ నారోప్యమాణ మగు నుపమానం
బరయఁ బ్రకృతోపయోగా, కరముగఁ బరిణామ మయ్యెఁ గను మె ట్లన్నన్. 50

క. నైలింప సతులకౌఁగిటఁ, దేలుట కై దివికి నేగుదృప్తారులకుఁ
నీలాల నిచ్చె నాయెను, నీలాలితహేతి యోబన్నృపనరసింహా. 51

సందేహము—

తే. విషయివిషయంబుఁ గవిమతి విహితసామ్య, దీప్తసందేహ మొందఁ సందేహమనఁదియు
గరిమశుద్ధంబు నిశ్చయగర్భితంబు, నిశ్చయాంతంబు నఁగుదీని నిశ్చయింతు. 52

శుద్ధసందేహము—

ఉ. ఇంద్రుఁడొ యాయుపేంద్రుఁడొ బలీంద్రుఁడొ పార్వణచంద్రుఁడో హరి
శ్చంద్రుఁడొ రామచంద్రుఁడొ రసాభరణప్రవణాత్ముఁ డైననా
గేంద్రుఁడొ యానగేంద్రుఁడొ మృగేంద్రుఁడొ యంచు దలంతు రార్యులీ
సాంద్రభుజప్రతాపరణసాహసు నోబయనారసింహునిన్. 53

నిశ్చయగర్భితసందేహము—

మ. హరుఁడో యాఘనుఁ డైనవహ్నిధృతతోయం బెద్ది దైతేయసం
హరుఁడో యానృపుఁ డైనవిహగవాహం బెద్ది వాణీమనో
హరుఁడో యివ్విభుఁ డైనసారసనివాసాధ్యాసనం బెద్దియం
చు రసజ్ఞుల్వినుతింతు రాత్మనరసక్షోణీశు వీక్షించుచున్. 54

నిశ్చయాంతసందేహము—

సీ. తలపోయ వల్లీమతల్లి కేగతిఁ గల్గె నలసాలసానూనయానకలన
భావింప మణిసాలభంజిక కెటు లబ్బె, లాలితాలాప లీలాకలాప
మూహింప విమలవిద్యుల్లేఖ కేలీల, నొదవె ధాత్రీభాగయోగగరిమ
మరయంగ మదనమంత్రాధిదేవతకు నే, గతిఁ గల్గె నంగసంగప్రసంగ

తే. మనుచు శబరులు సందియం బంది యంది, తెలియుదురు తోనె నీధాటి కలికితలఁకి
యహితవనితలు వనవాటి నడలు చులికి, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 55

భ్రాంతిమంతము—

క. అల యుపమేయము ఛన్నత, నలరఁగ నారోప్యమాణ మగునుపమానం
బిల నెఱుకపడఁగ భ్రాంతిమ, దలంకరణ మయ్యె దీని నాపాదింతున్. 56

శా. చూడం జూడ నృసింహకీర్తిచయమిాక్షోణీనభోమధ్యమం
దేడం జూచినఁదాన యై నెగడఁగా నీక్షించి మిన్నేటనీ

రాఁడం బోయెడిచేసితాపసులు మేల్క్రొవాల సిద్ధించెఁ గా
యాఁడం బోయినతీర్థ మంచు మదిలో హర్షింతు రశ్రాంతమున్. 57

అపహ్నవము—

క. ఉపమేయము గా దని యిది, యుపమానమె యనఁగ నెంతయు నపహ్నవ మా
నపు డది ప్రాగారోపము, నపహ్నవారోపమును ఫలాదియు నయ్యెన్. 58

త్రివిధాపహ్నవములు—

మ. గురుచక్రప్రభ గాని శౌర్యసుషమాంకూరంబు గా దిందుభా
స్వరకీర్తిద్యుతిపంక్తి గాదు నిబిడాంచత్సాంద్రజన్యప్రభా
భర మవ్వుఁ గా వటు గాన విశ్వభరణప్రారంభముం గోరి యీ
నగసేంద్రాకృతి నుద్భవించెఁ గమలానాథుండు విశ్వంభరన్. 59

ఉల్లేఖము—

క. అలరఁగ గృహీతృభేదం, బుల నొకటియె పెక్కురూపముల నెడ నెడలం
దలపోయఁగ నుల్లేఖం, బలంకరణరాజ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 60

క. బాణుఁ డని బుధులు మఱి, ద్బాణుం డని విమతభూమిపాలురు సుమనో
బాణుఁ డని సతులు దలఁపుదు, రేణాంకసమాను నోబళేంద్రుని నృసింహున్. 61

ఉత్ప్రేక్ష—

క. ఉపమేయమునకుఁ గలిగిన, యుపమానగుణక్రియాదియోగముచే నా
యుపమానమె యని తలఁచిన, నపు డది యుత్ప్రేక్ష యయ్యె నదియును భేదిన్.

క. క్రమమున వాచ్యయును బ్రతీ, యమానయును నగుచు ద్వివిధ యగు వాచకశ
బ్దము గలుగ వాచ్య యనఁ దగు, నమరఁగ లేనియెడ గమ్య యనఁ దగు వరుసన్.

సీ. అలరెడు నీరెంటియందు జాతిగుణక్రి, యాద్రవ్యము లవాచ్య యష్టసంఖ్య
యవి నాల్గు వరుసభావాభావములఁ జెంద, నిల వసుసంఖ్య యామెనిమిదియును
నిరువదినాలు గా హేతుఫలస్వరూ, పముల వేర్వేఱఁ ద్రిగుణింగఁ జెంద
నందు నెన్మిది యెన్మి దగు హేతుఫలంబు, లలరు వాచ్యగుణక్రియానిమిత్త

తే. ములఁ బదాఱు పదాఱు నౌ నలస్వరూప, గతనిమిత్తంబులకు వాచ్యగమ్యగతులు
గానఁ బదియాఱు నగు వాచ్యగస్వరూప, మరయ గమ్యస్వరూప మష్టాఖ్య యయ్యె.

క. అల హేతుఫలనిమిత్తం, బులకు న్గమ్యత్వ మైన భువి హేతుఫలం
బులు లేక రుచిర మగు నని, యలవడ గమ్యత్వ మిందు నగదెత మయ్యెన్. 65

క. కావున నేఁబదియాఱగు, నావాచ్యోత్ప్రేక్షగమ్య యటువలెనే భే
దావహ మగుచు నిమిత్త, ద్వైవిధ్యమునందు గమ్యదాస్థితిలేమిన్. 66

క. హేతుస్వరూపఫలములు, నాతతగతి నెన్మి దెన్మి దయి యవియు నిమి
త్తాతివ్యాప్తిఁ బదాఱుగ, నేతటి గమ్యయును నల్వదెనిమిది యయ్యెన్. 67

వ. ఇందు నేఁబదియాఱుభేదంబులం బోల్చువాచ్యోత్ప్రేక్షకుం గొన్ని నామధేయంబు లెఱింగించెద. ఉపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్యభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్యభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు ననుపాత్తనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్షయు నుపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావహేతూత్ప్రేక్షయు నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావహేతూత్ప్రేక్షయు నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్యభావహేతూత్ప్రేక్షయు నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్యభావహేతూత్ప్రేక్షయు నుపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావఫలోత్ప్రేక్షయు నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిఫలోత్ప్రేక్షయు నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్యభావఫలోత్ప్రేక్షయు నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్యభావఫలోత్ప్రేక్షయు ననఁ జతుర్దశభేదంబులఁ బోల్చుజాత్యుత్ప్రేక్ష ఇట్లు గుణోత్ప్రేక్షయుఁ గ్రియోత్ప్రేక్షయు ద్రవ్యోత్ప్రేక్షయుఁ బరస్పరచతుర్దశభేదంబులం బొంద వాచ్యోత్ప్రేక్ష యేఁబదియాఱగుజాతి యనఁగ సముదాయంబును గ్రియ యనఁగఁ గృత్యంబును గుణం బనఁగ రూపాదియు ద్రవ్యం బనఁగ నొకవస్తువు నగు ఏతదధికాధ్యవసాయమూలంబు లగు నేఁబదియాఱుభేదంబులకు నుదాహరణంబు లొనరించినఁ జాల యగు ననుభయంబున దిఙ్మాత్రంబుగ లక్ష్యంబులు నిరూపించెద నెట్లనిన. 68

ఉపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష—

క. భవదీయబాహుపీఠిం, దవిలినభూదేవి యుచితధవలాభసుహా
త్సవకృతకుంకుమరుచివై, భవ మన నీశౌర్యశోభ పరఁగు నృసింహా. 69

ఉపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష—

క. నిరుపమరణదీక్షావ్రత, విరచిత మగువిజయలక్ష్మి వేణియుఁ బోలెం
బరఁగుఁ గరాళభవత్కర, కరవాలమతల్లి యోబఘునునరసింహా. 70

అనుపాత్తనిమిత్తజాతిభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష—

క. నీచరణకమలనఖరుచి, వీచికలు నతారివీరవిభవము మగుడం
బ్రోచుసమీచీనసుధా, వీచికలనఁ బోల్చు నోబవిభునరసింహా. 71

అనుపాత్తనిమిత్తజాత్యభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష—

క. ఇలను సముద్రమునకలె నీ, బలధూళి యొనర్చి సమదపరిపంథివధూ
విలసితబాష్పోదకముల, జలనిధిశతకము ఘటించు జగతినృసింహా. 72

జాతిహేతూత్ప్రేక్ష—

క. పొందిననృసింహనృపసం, క్రందను సత్కీర్తిచేతఁ గడఁగి త్రిలోకీ
మందస్మితంబుచే బల్మె, జెందొవచెలి యంకరుచివిశేష మడంగెన్. 73

జాత్యభావహేతూత్ప్రేక్ష—

క. రేల రవిలేమి నిరులొఁ, దైలోక్యం బనియుఁ బోలె ధాత సృజించెన్
లాలితనిరుపమతేజో, నాళీకవనాప్తుఁ డైననరసింహేంద్రున్. 74

జాతిఫలోత్ప్రేక్ష—

క. ప్రమదమునఁ జెలఁగుజయమయు, కమలకురంగస్థలంబు గావలసి చుమీ
క్రమమున నరసింహేంద్రుని, సమధికభుజమధ్య మతివిశాలం బయ్యెన్. 75

జాత్యభావఫలోత్ప్రేక్ష—

క. తగవరులు జగతి మగువలఁ, దెగటార్పరు గాన నీదుదృప్తారాతుల్
మగఁటిమి డిగవలసి చుమీ, తగ భీరువు లగుట యోబధరణిపునరసా. 76

క్రియాస్వరూపోత్ప్రేక్ష— .

చ. అనఘ నృసింహనీఘనజయానకజాతభయానకాధిక
ధ్వనులు గుహాగృహాగ్రముల ప్రాలఁ బ్రతిధ్వనిమేదురంబులై
తనరె దిగంతశైలములు దమ్ము నెదుర్కొను వైరికోటికిన్
నిను శరణంబు వేడు మని నేర్పన బుద్ధులు నేర్పు కైవడిన్. 77

క్రియాభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష—

చ. భవదరిభూమిపాలకులపాలికచెంచెత కాత్మదుర్దశ
ల్వివరముగా వచింప వనవీధిదయామతిపల్కు నీనియ
ట్లవిరళమందమారుతచలాచలచారుపలాశహస్తము
ల్తవిలి విదుర్చు శౌర్యగుణధామ నృసింహనృపాలశేఖరా. 78

క్రియాహేతూత్ప్రేక్ష —

చ. మొగము ముడించెఁ గచ్ఛపము మో మర వాంచె భుజంగపుంగవుం
డగము చలింపఁ గా వెఱచె నాదివరాహము మోరత్రోపునం

దెగువఁ బయోధిఁ జొచ్చె సుదతీమకరాంకనృసింహభూప నీ
జగదభినంద్యభూభరణశక్తికృతాభిభవంబుచే దలెన్. 79

క్రియాభావహేతూత్ప్రేక్ష —

చ. సరసనృసింహ నీయశముఁ జంద్రునిఁ ద్రాసున ధాత దూఁచిన
న్సరభసవృత్తి నెత్తుడిగి సామ్యనిరూఢి వహింపలేమినో
యరయ గురుత్వహేతుమలినాంకనిరంకుశలోహటంకసరి
కరముకుఁ జెందెఁ జంద్రుఁడు జగంబు మృగం బని చూచు చుండగన్. 80

క్రియాఫలోత్ప్రేక్ష —

చ. నరనుతశౌర్యవైభవ సనాథనృసింహధరాధినాథ నీ
వరజయభేరిభాంకృతిరవంబు దివిం బరిపూర్ణమయ్యె నా
సురగణికాపరంపరకుఁ జోద్యముగా ననురూపనాయక
స్థిరపరిరంభసంభ్రమవిశేషము దెల్పఁగ నేగుకైవడిన్. 81

క్రియాభావఫలోత్ప్రేక్ష —

ఉ. గంధపుఁగొండపై నివము గ్రమ్మెడిమార్తికనిర్ఝరీతటీ
చందనవాటిలోఁ గనకసైకతసాంద్రగుహాగృహావళిం
జెంది ఫణీంద్రకన్యలు నృసింహు నమందయశోమరందని
ష్యందము గ్రోలు చుందురు విషాగ్ని వహింపఁగ లేమికిం బలెన్. 82

గుణస్వరూపోత్ప్రేక్ష —

క. నరసింహుభాగ్యసూచక, సురుచిరదృక్కోణశోణశోభ చెలంగెన్
శరణాగతభరణాయతి, కరుదుగ సాకార మగుదయారస మనఁగన్. 83

గుణాభావస్వరూపోత్ప్రేక్ష —

క. బలశశిహారభాషలకును, బొలుపుగ మితిలేనిమాడ్కి మొలబం బై ఱొ
మ్మలబం బై మెడబం బై, తలమునుకలు నయ్యె నరసధరణిపుకీర్తుల్. 84

గుణహేతూత్ప్రేక్ష —

మ. అరయ న్శ్రీనరసింహుకీర్తిచయ ముద్యన్ముఖ్యవర్ణోదయా
కరసామ్యంబున ధాతపైఁ గినిసియే కాఁబోలుఁ దత్సైంధవో
త్కరసౌభాగ్యముఁ దన్మహోసనరుచిం గారించి భాషావర
స్థిరరూపం బయి తా సృజించె నరుల న్శ్రీకంఠసంకాశులన్. 85

గుణాభావహేతూత్ప్రేక్షకు—

క. హరిగరిమ దెగడి సత్పథ, పరిచయలంఘన మొనర్చి భ్రమియించుఁ జుమీ
నరసింహభూమిపాలుని, యరుదగుసత్కీర్తి యవినయంబునఁ బోలెన్. 86

గుణఫలోత్ప్రేక్షకు—

క. వడి నీకీర్తులఁ బోలెడి, కడిమిం దన కందు దెలుపు గావలసి చుమీ
కడ కడలి యెడ్డల గ్రుంకును, వెడవిల్తునిమామ యోబవిభునరసింహా. 87

గుణాభావఫలోత్ప్రేక్షకు—

చ. తెగువరి వై చెలంగు భవదీయకృపాణము వైరికోటియం
దగణితదానకేలిరత మయ్యెను జీవన మీ దటన్న లో
భగుణము లేమికిం బలె విపక్షనృపాలుర కెల్ల జీవనం
బొగిఁ దృణవృత్తి నిచ్చువిజయోన్నత శ్రీనరసింహభూవరా. 88

ద్రవ్యస్వరూపోత్ప్రేక్షకు—

సీ. సటలెకా నొకకొంత చాలదు పౌరుషం, బాయుధప్రౌఢి యింతైనలేదు
జనన మెంచినఁ బ్రదోషంబుపాలౌట మా, టికిఁ బుట్టినట్టిచోటికిని జేటు
నెటిఁ జిన్నవాని కెన్నిక గానితనబల్మి, ద్వేషిఁ గన్నను నోరు దెఱచుకొనుట
పాటింప నోరి బొబ్బాట మేవడిగాని, ఘోరాజిలో బుసకొట్టు చుంట

తే. కొదవ దన కంచుఁ గ్రమ్మఱ నుదితుఁ డైన, యల్ల నరసింహుఁడును బోలె నసమసమర
సృమరఘోరప్రతాపుఁ డై చెలఁగు దౌర, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 89

ద్రవ్యాభావస్వరూపోత్ప్రేక్షకు—

సీ. పాగ డొందుచదలేటిపొందామరలు గోసి, శిరసుల నొఱపుగాఁ జెరువువారు
చలిదేఱుకల్పకాసవరసంబులకుఁ ద, త్కోరకంబుల తావి గూర్చువారు
వేల్పుఁగన్నియల నేవేళ దేశీయంపు, బిట్టుఁ జేతల గాసి పెట్టువారు
నమరునే జాజల్లు లగు నని చేసితా, పసులకూర్చము లూడ్వఁ బఱచువారు

తే. నగుచు భవదసివిదళితయవననృపతు, లహరహము రాయిడి యొనర్ప నమరపురము
వాసవుఁడు లేనికైవడి వఱలు చుండు, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 90

ద్రవ్యహేతూత్ప్రేక్షకు—

క. నరసింహ యోబభూవరు, నరసింహ భవద్భుజాగ్రనటదసిచే భూ
పరిచితరాహువుచే బలె, నరితేజోభానుబింబ మపహృత మయ్యెన్. 91

ద్రవ్యాభావహేతూత్ప్రేక్ష—

చ. స్థిరబల యోబభూవరుసృసింహభవన్నవకీర్తిభూనభో
తరముల నిండఁ దద్రుచివితానములోన విలీన మౌసుధా
శరనిధి లేమిచే బలెఁ బ్రశాంతనిరంతరతావకాశయాం
తరసుఖవాస మందె మురదానవభంజనుఁ డెల్లకాలమున్. 92

ద్రవ్యఫలోత్ప్రేక్ష—

ఉ. రాజపురందరుండ వయి రంజిలు నీ సుచితంబు గాఁగ నీ
రాజితకీర్తి యభ్రగజరా జయి యున్కికిఁ గాదె తారకా
రాజికరాంబుశీకరపరంపరలుం దెలిమబ్బుజల్లులుం
దేజముతో ధరించె సుదతీమకరాంకనృసింహభూవరా. 93

ద్రవ్యాభావఫలోత్ప్రేక్ష—

చ. తనరు నసంఖ్యవాజిగజదారుణ మై తగు నాదుమ్రోల నే
డెనిమిది సైంధవేభముల నీడుగఁ దాల్పుట యె ట్లటంచు నా
కినుక నభంబు లే కునికికిం బలె శ్రీనరసింహుజైత్రనా
హిని యనిలోన నింగి కెగయించు నుదంచితరేణుపుంజముల్. 94

క. ధరవాచ్యోత్ప్రేక్ష సుదా, హరణము లివి గొన్ని కడమ యన్యకృతులయం
దరయఁగఁ దగు గమ్యోత్ప్రే, క్ష రచింపఁగ లేదు నేర్పు చాలమి నిందున్. 95

అతిశయోక్తి—

క. ఉపమేయ మింతదడవక, యుపమానమె నుడువ నతిశయోక్తికవిమహా
నిపుణోక్తిమూల మై తగు, నపరిమితప్రౌఢి నదియు నైదువిధము లై. 96

తే. పరఁగ సంబంధమం దసంబంధ మనఁగ, మఱి యసంబంధమందు సంబంధ మనఁగ
భేదమందు నభేద మభేదభేద, భావమును గార్యహేతువిపర్యయ మన. 97

సంబంధాసంబంధాతిశయోక్తి—

మ. అలఘుప్రౌఢిమ నీదుదాన విభవం బాలించి యాలించి ని
చ్చలు దా నస్ఫురణం బడంగె సురభూజశ్రేణికిం గల్గె నా
బలభిద్వారణగండకాషకలనప్రత్యగ్రలగ్నాధికో
జ్జ్వలదానం బొకవేళ గల్గు నరసక్ష్మాపాలమూడామణీ. 98

అసంబంధసంబంధాతిశయోక్తి—

ఉ. చందనశైలసానువులఁ జాలఁ జెలంగు భుజంగబాలికా
బృందము శ్రీనృసింహవిభుఁ జేర్కొని పాడఁ దదీయగాన ని
ష్యందము లానువేడ్కఁ బెరయంగఁ గురంగకురంగ మేగమి
న్మందగతిప్రసంగములు మానవు దక్షిణగంధవాహముల్. 99

భేదాభేదాతిశయోక్తి—

క. అగు నొకటి కర్ణభూషణ, మగు నొక్కటి కర్ణవైరిహారిచందనపుఁ
జిగురును నీచే చిగురుం, బొగ డొందుట కిదియె భేదము నృసింహనృపా. 100

అభేదభేదాతిశయోక్తి—

సీ. అమృతమూర్తికిఁ గళంకావాప్తి యెట్లని, మిహికాంశునిఁ గళంకరహితుఁ జేయ
లోకబాంధవున కుగ్రాకార మెట్లని, భానుఁ బార్వణశీతభానుఁ జేయ
మృత్యుంజయున కేల మెడచుట్టు విస మని, గరళకంఠుని సితకంఠుఁ జేయ
దలపోయ నఖు వైనదాత కీమాలిన్య, మనుచితం బని ఘను నమలుఁ జేయ
తే. మహితభవదీయసత్కీర్తి మధురవిధుర, వక్ర మగు బ్రహ్మసృష్టి నతిక్రమించి
కమలజాండకరండంబు గడచి వెడలె, వైరిగజసింహ నోబయనారసింహ. 101

కార్యకారణవిపర్యయరూపాతిశయోక్తి —

సీ. వెస నీప్రతాపాగ్ని దెసలఁ బర్వక మున్నె, పొగయుఁ శాత్రవరాజపురవరంబు
లలపురంబులధూమ మగ్గలింపక మున్నె, ప్రబలు వైరికళత్రబాష్పపతితతు
లలజలంబులు ధాత్రి నవఘళింపక మున్నె, ప్రేల్బుబ్బువారి యకీర్తిపంకి
మాపంకసంకరం బంకురింపక మున్నె, పొడము నసత్కీర్తి పుండరీక
తే. మపుర కవిబుధశుకపికనివహనిరత, ఫలితసురుచిరసురతరుపటిమఘటిత
కలితకరతలకుసుమితకరజనికర, గరిమ మనుపోచిరా [illegible] బయనృసింహ. 102

సహోక్తి—

క. నిపుణతముఖ్యాన్వితమగు, నుపమేయంబును సహార్థయోగాన్వితమౌ
నుపమానంబును బెరసినఁ, బ్రపంచితం బగు సహోక్తి రహి నెట్లన్నన్. 103

సీ. నానారిభూనాథసేనాతతులతోనె, కటకము ల్దాఁటు నీపటహరవము
భీతారిజాతాసువాతావళులతోనె, దివి కేఁగు నీచమూనివహరజము
ధీరాతివీరారిఘోరాంగములతోనె, వడఁకు నీకరశైలోజ్జ్వలకృపాణ
మస్త్రారిమస్త్రాగ్రవిస్తారములతోనె, నతిఁ జెందు తావకోన్నతశరాస

తే. మహితనృపరాజ్యలక్ష్మికిమృగాక్షితోనె, వేడ్క నినుఁ జెందు సంగ్రామవిజయలక్ష్మి
యనఘతరపోచిరాజవంశాబ్ధిచంద్ర, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 104

వినోక్తి—

క. సంబంధిఁ బాసి మఱియొక, సంబంధికిఁ జారుతయు నచారుతయుం బ్రా
ప్తంబుగఁ బ్రజ్ఞాధికులమ, తంబున నది యగు వినోక్తి ధర నెట్లన్నన్. 105

ఉ. క్రూరత లేనిచూపు నెలకొన్నవికారము లేనిరూపహం
కారము లేనియేపు కలకాలము వేసట లేనిప్రాపు సం
ప్రేరితయంత్రమీనతనుభేదమున న్సరి లేనితూపు ని
ద్ధారుణి నీకె పొల్చు గుణధామనృసింహనృపాలశేఖరా. 106

అచారుతావినోక్తి—

క. కవి లేనిరాజుకీర్తియు, రవి లేనినభంబు రూపరసభావములం
జవి లేనిభామపొందును, రవలేనివిభూషణంబు రహి నరసింహా. 107

సమాసోక్తి—

క. ప్రకృతము విశేషణంబులు, సకలంబును సామ్యధర్మసహితము లై య
ప్రకృతము దలఁపింపఁగ నది, యాకృతిసమాసోక్తి యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 108

క. కలకంఠరుతులఁ బిలుచును, ఫలములు నవి చూడుఁ డనుచుఁ బదములఁ బెనఁగున్
బలమఱిపఱచు భవద్రిపు, లలనాతతిఁ గాంచి వింధ్యలతలు నృసింహా. 109

వక్రోక్తి—

క. వేరొకవివక్షుఁ బలికిన, చారూక్తికి శ్లేష కాకుసంబంధముచే
వేరొకయోజన దెచ్చిన, నార్యయ వక్రోక్తి యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 110

ఉ. ఇంతిభవన్మనోజ్జగతుఁ డెవ్వఁ డినుం డిను డైనఁ బద్మినీ
కాంతుఁడొ రాగశేఖరుఁడు గా నితఁ డాతఁడు గాఁడు రుద్రుఁడో
కాంతలలాటలోచనుఁడు గాఁడు నృసింహుఁడు మాధవుండొ ని
న్నింతట మెచ్చితిం జెలినిజేశుఁడు మాధవుఁ డౌ శుభాకృతిన్. 111

స్వభావోక్తి—

క. సహృదయహృదయంగమ మై, మహి నున్నది యున్నయట్ల మాటలతేటల్
బహుళంబులు గాఁ జెప్పిన, మహితోక్తియె జాతి యయ్యె మది నెట్లన్నన్. 112

సీ. తలచూపి మోసు లై త్రాసు లై తళు కెక్కి, నిక్కి నక్కులవలె నెరసి బెరసి
గెఱకట్టికళుకు లై కెరలి పోఁకంత లై, వింత లై చెంతలవిరివిఁ జెంది
జిగిదొట్టిమిట్ట లై బిగువు లై బుగడ లై, మొగడ లై నిగనిగన్నిగల నెగడి
కొన లుబ్బి గబ్బ లై గుబ్బ లై యపరంజి, కుండ లై కొండ లై దండ నించి

తే. దొరసి యొండొంటి నొరసి క్రిక్కిరిసి మెఱసి
యగణితస్ఫూర్తి మొగమున కెగయు నీదు
వలుదవలిగుబ్బచన్నులో వలపులాఁడి
నేఁడు నరసింహుకౌఁగిట నెరపఁ గలిగె. 113

వ్యాజోక్తి—

క. తేజరిలు వేడ్కతో న, వ్యాజసముద్భూత మైనవస్తువు నెలమిన్
వ్యాజంబు చేసి డాఁచిన, వ్యాజోక్తి యనంగఁ బొల్చు నది యె ట్లన్నన్. 114

క. బాలామణి నరసింహను, పాలాగ్రణిఁ జూచి ప్రమదబాష్పావృత యై
లీలాసౌధసముత్థిత, కాలాగురుధూప మెంతఘన మని పల్కెన్. 115

మీలనము—

క. అవనిం బ్రబలం బగువ, స్తువుచే వస్త్వంతరంబు సొరిది నడఁగినం
గవులమతంబున మీలన, మవునది యన్వర్థ మగుచు నది యె ట్లన్నన్. 116

శా. నీధాటీవిచలద్బలోద్బలభటానీకోదయద్భీతిచే
బాధాహేతువనోగ్రజంతుభయముం బాటింప కాత్మ న్రిపు
క్ష్మాధీశాంగన లద్రికందరలవె ల్గించు న్భుజంగస్ఫటా
సాధూద్యన్మణిపంక్తిఁ గప్పుదురు దోశ్శక్తి న్నృసింహాధిపా. 117

సామాన్యము—

క. అవిరళగుణసామ్యంబున, నవని న్వస్త్వంతరంబునం దేకం బై
ప్రవిమలవస్తువు మెఱసిన, నవు నది సామాన్య మనఁగ నది యె ట్లన్నన్. 118

క. నీకీర్తికాంతలోపల, శ్రీకంఠుం డేక మైనశివుఁ గానక యా
నాకనది జలధి కేగుం, బాకారిసమాన యోబపార్థివనరసా. 119

తద్గుణాతద్గుణములు—

క. తనగుణము విడిచి యన్యము, ననఘ గుణము గొనుట తద్గుణాఖ్య మొరుగుణం
బనయము హేతువు గలిగియుఁ, నెనయమియ యతద్గుణాఖ్య మిది యె ట్లన్నన్. 120

తద్గుణము—

ఉ. కానల కేగి నీవిమతకాతరలోచన ప్రాణనాథుఁడుం
దాను భుజింపఁగా ఫలవితానము గోసెద నంచుఁ బోయి నా
నానిరవద్యకోకనదనర్మసఖాంగుళిపాటలాంశురే
ఖానిబిడంబు లైనకసుగాయలె కోయున్నృసింహభూవరా. 121

అతద్గుణము—

చ. బలరిపుభోగయోబనరపాలనృసింహభవద్యశంబుచేఁ
దెలుపగు నిందు లాంఛనము దెల్పగుఁ బ్రాక్తనభోగిభోగము
తెలుప గురుప్రకంధరము దెల్పగుభారతికొప్పు గానిత్వ
త్ఫలరిపుదుర్యశోరుచివితానము దెల్పయి యుండ దెన్నఁడున్. 122

విరోధాభాసము—

క. అమరవిరోధం బాభా, సము గాఁగ విరోధ మయ్యె జగతి నదియునుం
గ్రమమున జాత్యాదివిభే, దములబహుత్వంబుఁ జెంది తగు నెట్లన్నన్. 123

తే. జాతిజాత్యాదికముతోడ జగతిఁ గ్రియ క్రి, యాదికముతోడ గుణము గుణాదితోడ
ద్రవ్యమును ద్రవ్యమున విరోధంబుఁ జెందఁ, బదివిరోధంబు లగువీనిఁ బదిలపఱతు.

జాత్యాదివిరోధక్రియాదివిరోధములు—

సీ. ధారాధరం బయ్యుఁ దనరు నీకాత్షేయ, మనతవాహినికజీవనద మయ్యె
కమలాకరం బయ్యు నమరు నీశౌర్యంబు, ఘనరాజహంస భీకరత దాల్చె
నీరంధ్రగతిమహావారణం బయ్యు నీ, సత్కీర్తిహారిఘటాసఖ్య మెందె
నవనిఁ బ్రభానిధి యయ్యు నీనెమ్మేను, జైవాతృకత్వంబు సంఘటించె

తే. ధర్మకర మయ్యుఁ బ్రతిపక్షధర్మభేది, నరనుతవిహార మయ్యుఁ గర్ణప్రమోద
శీలమురుగోత్రభృతి యయ్యు జిష్ణువగుచుఁ, జెలఁగునీబాహుయుగము నృసింహభూప.

గుణాదివిరోధద్రవ్యవిరోధములు—

మ. తలిరుంబోఁడి సరాగ యయ్యు ధవళత్వం బొందు నుచ్చైఃస్తనా
చలభారాసహ యయ్యు దా నచల యౌఁ జర్చింపఁగా నార్య యై
చెలువం బందియు నన్యభాష యగునీచేతోజశస్త్రాభిహత
న్నలినాక్షీమణి నేలు మింక నరసేంద్రాసాంద్రతేజోనిధీ. 126

విశేషము—

క. ధారుణి నాధేయము నా, ధారముగా నొకట నేకతరకలితముగా
సారెకు నశక్యకరణం, బారూఢముగా విశేష మగు నె ట్లన్నన్. 127

ఆధారరహితాధేయము—

చ. దురమున శ్రీనృసింహుఁ డతిదుర్మదవీరవిరోధిపంక్తిపై
సరభసవృత్తి నత్తలము సాఁపఁ బ్రదీప్తము లయ్యెఁ దన్మహా
మరకతపుష్యరాగనవమౌక్తికవిద్రుమనీలకాంతిచే
సురపథవీథిపై జనులచూడ్కి కభిత్తికచిత్రకర్మముల్. 128

ఏకానేకగోచరము—

క. కలఁడు గలఁ డన్నచోటం, గలుగు నృసింహుఁడవు గానఁ గానలగిరులం
గలలోన బ్రోలఁ బిమ్మట, నలఘుస్థితి నీవ యగుదు వరికి నృసింహా. 129

సీ. దారుణాఖండమార్తాండమండలము ను, ప్పొంగి గుటుక్కున మ్రింగవచ్చు
గంభీరఘుమఘుమారంభసంరంభదు, గ్ధపయోధి దంగున దాఁటవచ్చుఁ
జండికాజానేయగండప్రకాండము, ల్వ్రేఁకఁ జరాలున వ్రేయవచ్చుఁ
గుటిలోగ్రశతకోటికోటిసంఘాటము, ల్కినిసి ఘణిల్లునఁ దునుమవచ్చుఁ

తే. గాని పశ్యదళీకభీకరదృగగ్ర, జాగ్రదనలోజ్జ్వలజ్వాలజాలజటిల
గురుభుజాశౌర్యు నినుఁ జెన్కఁ దరమె యరుల, కౌబళేంద్రుని నారసింహక్షితీంద్ర.

అధికము—

క. ఆధారం బల్పం బై, యాధేయం బధిక మైననది యల్పం బై
యాధారంబును నధికం, బై ధర రంజిల్ల నధిక మగు నె ట్లన్నన్. 131

అధికాధేయము—

క. ఘనరోమకూపవాతా, యనములకణుపంక్తు లగునజాండంబులచే
దనరు హరికుక్షి నడఁగక, యనఘాబ్జతవెడలె నీదుయశము నృసింహా. 132

అధికాధారము—

క. నీదునిరవద్యకీర్తి మ, హోదుగ్ధపయోధిలోన నాదిమరాజ
ప్రాదుర్భూతయశంబులు, ప్రోదిం బుద్బుదములట్లు పొల్చు నృసింహా. 133

విభావనావిశేషోక్తులు—

క. కారణములేక కార్యము, ప్రాఘూషం బైనది విభావన పెక్కు-
ల్కారణము లయ్యుఁ గార్యము, చేరక యుండుట మహి న్విశేషోక్తి యగున్.

విభావన—

సీ. నలినారి లేనివెన్నెలలు రాత్రులు లేని, తారలు లత లేనికోరకములు
కొలను లేనిసితాబ్జములు స్వాతిచినుకులు, లేనిముత్తెము లేఱు లేనినురువు
లలరు వెల్తురు లేనివెలిమబ్బులు హిమాద్రి, లేనిమంచులు వార్ధి లేనిసుధలు
గని లేనివజ్రము గంధాద్రి లేనిగం, ధములు పాదము లేనితారవితతు

తే. లౌర నీకీర్తిరుచులు మహానుభావ, భావజాకారకారుణ్యభాసమాన
మానకరురాజరాజన్యమకుటనిహిత, చరణరాజీవ వెంబభూవరునృసింహ. 135

విశేషోక్తి—

క. అని నీచాపఘనాఘన, ఘనము శరోత్కరముఁ గురియఁ గబటాహితరా
డ్వనితలకు నెట్టిచోద్యమొ, యను వొంనవు కంకణంబు లౌబళనరసా. 136

అసంగతి—

క. నేరుపుశోఁ గార్యంబును, గారణమును భిన్నదేశగతములు గా ని
ద్ధారుణిలోన నసంగతి, యై రంజిలు నంద్రు సుకవు లది యె ట్లన్నన్. 137

క. అనిలోన నీభుజాగ్రం, బనుపమతరవారిధార నందిన నేలా
యనయంబుఁ దాము వడఁకుదు, రనతారులు శ్రీనృసింహ యతిబలసింహా. 138

విచిత్రాన్యోన్యములు—

క. స్వవిరుద్ధఫలంబునకై, యవిరళయత్నము విచిత్ర మన్యోన్యము భూ
ష్యవిభూషణభావంబునఁ, దవులుట యన్యోన్య మన్యె ధర నె ట్లన్నన్. 139

క. నతిఁ జెందుదు రున్నతికై, ప్రతిపభూపతులు నీదుభవనాగ్రబహిః
స్థితిఁ జెందుదురు గృహాంత, స్థ్సితికై నరసింహశౌర్యజితనరసింహా. 140

అన్యోన్యము—

క. లలన నృసింహునిఁ జెందెడి, తలపున మైఁదొడవు లిడఁగ దనులత చెలఁగెఁ
గలితవిభూషణములచే, లలితవిభూషణము లంగలతచేఁ జెలఁగెన్. 141

విషమము—

క. అవిరళవిరుద్ధకార్యో, ద్భవమున నర్థాంకురాభిపతనవిధానం
బు విరూపఘటన మనఁగా, నవనిం ద్రివిధంబు విషమ మది యెట్లన్నన్. 142

విరుద్ధకార్యవిషమము—

క. కాలాహినీల మగునీ, వా లాహవభూమియందు వఱలుచు రిపుభూ
పాలాననవైవర్ణ్యవి, భ్రాలాభ మొనర్చు నోబపార్థివనరసా. 143

అనర్థవిషమము—

చ. అమరు భవత్ప్రతాపతపనాతప మంబరవీథిఁ బర్వఁగా
సమదవిరోధిభూగమణచంద్రముఖీవదనారవిందముల్
క్రమమున హర్ష మొందమియ కా దనయంబు దృగంబు నిర్ఝరీ
హిమజలదూషితంబు లగు నెంతయు శ్రీనరసింహభూవరా. 144

విరూపఘటనము—

సీ. హయగజారూఢు లై యలరు రాజన్యపుం, గవు లేడఁ గవు లేడఁ గంబుకంఠి
ఘనభోగభాగ్యసంగతు లైనమంత్రికే, సరు లేడ సరు లేడఁ జంద్రవదన
సౌధవీథికలలోఁ జరియించుపుష్పకో, మల లేడ మల లేడఁ దలిరుబోఁడి
చీనిచీనాంబరశ్రీఁ జెందు బాలికా, వలు లేడ వలు లేడ వామనయన
తే. యనుచు నీదాడి కోడి కాఱడవిఁ బడిన, వైరిభూపాలకులదురవస్థఁ జూచి
కాంతతోఁ బల్కు వింధ్యపక్కణకిరాతుఁ, డరిజయాటోప తోరగంటినరసభూప.

సమము—

క. అనురూపము లగువస్తువు, లనయము నెనయంగ నది సమాలంకృతి యై
ఘనతరసజ్జనమతమునఁ, దనరుం గావ్యంబులందు ధర నెట్లన్నన్. 146

చ. అలరు రతి ప్రతీకు దమయంతి నలు న్నలువొంద ముందుగా
నలువ సృజించి యందుకతనం దనచే యళుకెల్లఁ దీఱె నే
ర్పలవడ నోలతాంగి నరసాధిపు నిన్నును గూర్చి ప్రేమసం
కలితము గాఁగ దంపతులఁ గా నొనరింపఁగఁ బోలు మెచ్చితిన్. 147

తుల్యయోగిత—

క. ప్రకృతంబులకైనను న, ప్రకృతంబులకైనఁ దుల్యభావము గలుగం
బ్రకట మగుఁ దుల్యయోగిత, యకలంకౌపమ్యగమ్య మై యెట్లన్నన్. 148

ప్రకృతతుల్యయోగిత—

క. నరసింహరాజశేఖర, నరనుత మఱి నీదువితరణంబును రణముక్
నిరతస్వాస్థ్యంబునఁ గ్ర, మ్మఱ దేహి యనంగనీక మనుచుం బరులన్. 149

అప్రకృతతుల్యయోగిత—

క. కొండలు రంభాదులచనుఁ, గొండలు వడి నదరు చుండుఘోరాజుల నీ
చండజయపటహరవము ల, జాండంబులు నిండ రేబయప్రభునరసా. 150

దీపకము—

క. ప్రకృతము లప్రకృతంబులుఁ, బ్రకటంబుగఁ గూడి తుల్యభావముఁ జెందన్
సుకవీంద్రులమతమున దీ, పక మగు నిది గమ్యసామ్యపర మెట్లన్నన్. 151

క. ధారుణిసదాళిసన్నుత, సాగస్యం బగుచు విమలజలజము రాకా
నీరేజవైరిబింబము, నీరమ్యయశంబుఁ బోల్చు నెమ్మి నృసింహా. 152

ప్రతివస్తూపమ—

క. వేర్వేఱ వాక్యయుగమునఁ, బర్వినసాధర్మ్య మమరఁ బ్రఖ్యాతం బై
యుర్విం బ్రతివస్తూపమ, సర్వజ్ఞులమతమునందుఁ జను నెట్లన్నన్. 153

క. రవి యొకఁడె ధురంధరుఁ డౌ, కవిసి తమోవితతి నడఁపఁ గవిదైన్యతమో
నివహంబు నడఁప నీవే, యకనిని ధూర్వహుఁడ వోబయప్రభునరసా. 154

దృష్టాంతము—

క. బింబప్రతిబింబత్వము, నం బరఁగినవాక్యయుగమునం గలసాధ
ర్మ్యంబు చెలంగిన దృష్టాం, తం బగునది కృతులయందు ధర నెట్లన్నన్. 155

క. అసదసురవిసరవిశసన, రసవిస్ఫురసాహసుండు రాముఁడె ధరలో
నసమసమరతలసమదా, రిసమూహవిభేది వీవె శ్రీనరసింహా. 156

నిదర్శనాలంకారము—

క. ధర నన్వయంబు గూడక, గరిమ న్సామ్యంబు నెచట గమ్యముఁ జేయం
బరఁగునది నిదర్శన యన, నిరవొందను గృతులయందు నిది యెట్లన్నన్. 157

క. బలవదరిరాజసేనా, జలధిన్ జీవనము గ్రోలి జలధరశోభా
విలసనము దాల్చె నీయసి, యలఘుకణోత్సాహనరస యాబళనరసా. 158

వ్యతిరేకము—

క. ధర నుపమానముకన్నను, నరు దగు నుపమేయ మధిక మౌ నన సామ్యం
బురుభేదకారణం బై, యిరవుగ వ్యతిరేక మయ్యె నిది యె ట్లన్నన్. 159

సీ. బహుతరాశాభ్రాంతి బయలు ప్రాకక యున్నఁ, గువలయద్వేషంబుఁ గోరకున్న
వీటితమ్ములవిరివోటు సేయకయున్న, దోషాభిభూతుఁ డై తొలఁగకున్న
జగతి నందఱకును బగ లొనర్పక యున్న, వారుణీసక్తిని బాఱకున్న
ద్విజరాజపరిభవోద్వృత్తి చెకొనకున్న, సరసుల నింకింపఁ జాలకున్న
తే. సాటి యగువిశ్వవినుత శశ్వత్ప్రతాప, వైభవధ్వస్తదుర్వారవైరివీరుఁ
డైనన్రయోబయనరసింహు నమితభువన, భవనభృతతేజమున కబ్జబాంధవుండు. 160

శ్లేషము—

క. ప్రకృతము లప్రకృతంబులు, ప్రకృతాప్రకృతములు శబ్దపాటవమాత్ర
ప్రకటితసామ్యముఁ జెందిన, సకలంకతశ్లేష మయ్యె నదియును వరుసన్. 161

క. నిరతము శ్లిష్టవిశేష్యత, నరు దందును బ్రకృతములును నప్రకృతములున్
ధర నశ్లిష్టవిశేష్యము, లరయం బ్రకృతాప్రకృతము లవి యె ట్లన్నన్. 162

ప్రకృతశ్లేషము—

క. పరిణతగుణభరితము లై, నిరుపమతరశాస్త్రకలన నిర్నిద్రము లై
యిన వగునీధర్మంబులు, నరనుత యోబక్షితీంద్రునరసింహనృపా. 163

అప్రకృతశ్లేషము—

క. అసదృశకాష్ఠాశ్లేషో, ల్లసితుల నుగ్రకరయోగలక్షితులసిభా
షసుల నగు నీదు తేజో, విసరము నరసింహయోబవిభునరసింహా. 164

ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషము—

క. అరిదరకరుఁ డై సుమనో, వరశరణ ధురీణుఁ డై యవారితలక్ష్మీ
స్థిరవాసభాసురుం డై, నరసింహుఁడు వెల్చు నాది నరసింహుఁ డనన్. 165

పరికరము—

క. సాకూతము లై సఫలత, చేకొన్న విశేషణములు చెలఁగఁ బరికరం
బై కృతులవెలయు చుండు మ, హాకవిసంస్తుత్య మగుచు నది యె ట్లన్నన్. 166

సీ. దర్పితాహితనృపోత్తములు నిన్నె దిరింపఁ, గలరె ధీరోత్తమ గండబిరుద
విమతకీర్తిప్రతాపములు నీచే సమ, కట్టునే యుభయరగండబిరుద

యరివధూతాటంకగరిమంబు నీచేతఁ, గలుగునే గండరగండబిరుద
పరిపంథిగంధసింధురపంక్తి నీమ్రోల, నుండునే గండభేరుండబిరుద
తే. యరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, రామణీయకనిర్జితప్రసవబాణ
బాణసాహిత్యపరిపాకపాకవైరి, విభవసౌభాగ్యయోబభూవిభునృసింహ. 167

ఆక్షేపము—

క. ధర నిష్ట మపగమార్థ, స్ఫురణం గా దన ననిష్టమున పరమార్థ
స్ఫురణ విధింపఁగ రెండై, యరయఁగ నాక్షేప మమరు నది యెట్లన్నన్. 168

ఇష్టనిషేధాభాసము—

సీ. మదిలోనఁ బాయకుండుదు నన్నఁ బునరుక్తి, నీసొమ్ము నన్న గాణిక్యవృత్తి
నినుఁ బాసి నిలువలే నన నసంభావ్యంబు, పతి వీవనఁగ నభఃప్రసవవాంఛ
యతనుఁడు గారించు నన నసాక్షికసూక్తి, చలిగాలి వేఁ డన్న జనవిరుద్ధ
మెలమి నిచ్చటికి రావలయు నన్న మదోక్తి, చనుదెంతు నే నన్నఁ జాపలంబు
తే. వెలయఁ ద్వదధీన యగునన్న వేఁచు నలక, లాధరుం డన్న భవదుపాలంభసరణి
గాన నేయుక్తులు నెఱుంగఁ గరుణఁ జూడు, సరసగుణహార యోబయనరసధీర.

అనిష్టవిధ్యాభాసము—

చ. అలుగఁగ నేల మీరు వసుధాధిపు లెన్న స్వతంత్రు లై మమున్
వల దనవచ్చు మీమనసు వచ్చినచోటికి నేగుఁ డేగిన
న్నెలకొని నీప్రియాంగనకు నీకును మాఱ్మ్రైన లేకయుండ న
ర్మిలి సుసరంబు గాఁగ నొనరించెదఁ గాక నృసింహభూవరా. 170

వ్యాజస్తుతి—

క. సతతంబు నిందచేతను, స్తుతియున్ స్తుతిచేత నింద చొప్పడ వ్యాజ
స్తుతి యై చెలు వగుఁ గృతులం, దతులితకవివినుత మగుచు నది యెట్లన్నన్. 171

నిందాకృతస్తుతి.—

సీ. నెఱిజీవనము లేక నింగిపై భ్రమియించు, మత్స్యంబు దునుముశే మాటవాసి
త్రిజగతీమాతవాగ్దేవిభండారంబు, చూఱగాఁ గొనుటయే సుగుణితనము
వేడినవారికి వెండియు నొకమాఱు, విత్త మీకుంటయే వితరణంబు
అలయనాదిప్రవాహము లైనయేఱ్లవం, కలు దిద్దుశే వివేకంబు కలిమి
తే. వఱలు నీకీర్తి ద్విజరాజవైభవంబు, లపహరింపఁగ నీయాజ్ఞ యలయ కెంత
పోచిరాజాన్వయాంభోధిపూర్ణచంద్ర, నరనుతాటోప తోఁగంటినరసభూప. 172

స్తుతినింద—

క. అసమరణరంగముల నీ, యసిసటినటియింపఁ గరుల హరుల న్వైరులక్
వెస సొసఁగు నౌర యెంతటి, రసికుఁడు నీవైరియోబరాజనృసింహా. 173

అప్రస్తుతప్రశంస—

క. క్షితి నప్రస్తుతమునఁ బ్ర, స్తుతవస్తువు గమ్య మగుచు సొం పొందిననీ
శ్రుతులఁ దలపోయ నప్ర, స్తుతప్రశంసాఖ్య మయ్యెఁ దుది యె ట్లన్నన్. 174

క. ననలు మొనలెత్తెఁ దేనెలు, చినికెం జిగురాకు గందెఁ జెదరె నలితతుల్
చనువున నీపూఁదీఁగకు, ఘన మైననృసింహుపొందు గలుగఁగఁ బోలున్. 175

పర్యాయోక్తి—

క. ప్రస్తుతకార్యస్తుతిచేఁ, బ్రస్తుతకారణము దోఁపఁ బర్యాయోక్తం
బస్తోకసుకవికావ్య, ప్రస్తుత మై చెలఁగు చుండు రహి నె ట్లన్నన్. 176

ఉ. చక్కెర పెట్టవే వికచసారసలోచన మాట నేర్పవే
చొక్కపుగుబ్బలాఁడి ననుఁ జొప్పడఁ బాణితలంబుఁ జేర్పవే
చెక్కులనిగ్గులాఁడి యని చిల్కలువల్కు నృసింహపూర్వపు
న్మక్కువ నీవిరోధినృపమందిరచిత్రవధూపరంపరన్. 177

ప్రతీపము—

క. ఉపమేయమె చాలు న్ధర, నుపమానం బేల యనఁగ నొనరుఁ బ్రతీపం
బపరిమితసుకవికృతులం, దపారవిస్ఫూర్తిఁ జెంది యది యె ట్లన్నన్. 178

సీ. సత్పథక్రమకళాచాతురి నెరపదో, కమలాధికామోదకరము గాదొ
వివిధచక్రానందవిభవం బొనర్పదో, సతతంబు నుదయసంగతము గాదొ
యిలమహాగ్రహరాజజృంభణం బలమదో, యమితదోషాన్మేషహరము గాదొ
మహితగాంగేయధామస్ఫూర్తిఁ జెలఁగదో, యచ్యుతోగ్రాకారహారి గాదొ

తే. నీప్రతాపంబు దనవలె నిఖిలతమము, నడఁపఁగా లేదొ తా నేల యరుగు దెంచుఁ
గుంటిసారథితో నల్ల కుముదవైరి, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 179

అనుమానము—

క. భువిసాధనసంపదచే, నవిరళవిస్ఫూర్తిసాధ్య మనుమేయముగా
వివిధశ్లేషవిశేషా, ద్యవియుత మనుమాన మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 180

సీ. కమలాక్షుఁ డీమేటి గాఁబోలుఁ గాకున్నఁ, గరములశంఖచక్రములు గలవె
కమలారి యీరాజు గాఁబోలుఁ గాకున్న, సకలకళావిలాసములు గలవె

గమలాప్తుఁ డీప్రోడ గాఁబోలుఁ గాకున్న, నధిగతమండలవ్యాప్తి గలదె
కమలజుం డీస్వామి గాఁబోలుఁ గాకున్నఁ, జతురాననవచః ప్రశస్తి గలదె
తే. యనుచుఁ గొనియాడుదురు నిన్ను నంగవంగ, మాళవావంతి గౌళ నేపాళ చోళ
కుకురు కురు పాండ్య శక ముఖక్షోణిపతులు, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప.

కావ్యలింగము—

క. హేతువు వాక్యార్థం బై, యాతతపినస్ఫూర్తితోఁ బదార్థంబును నై
ఖ్యాతిఁ గనఁ గావ్యలింగం, బై తగు సత్కృతులయందు నది యె ట్లన్నన్. 182

వాక్యార్థహేతుకము—

మ. అరు దై పా ల్వగపోచిరాజునరసింహో యన్న యష్టాక్షరీ
నరమంత్రం బది యెల్లకాలము నరు ల్వ్యాక్రువ్వ సిద్ధించుఁ బో
కరు లాందోళిక లశ్వము ల్విభవము ల్గ్రామంబు లత్యుజ్జ్వలాం
బరము ల్సొమ్ములు పల్లకీ ల్నరిణయప్రారంభసంరంభముల్. 183

పదార్థహేతుకము—

క. గురునఖదళితప్రతిమా, కరిచిత్రితభిత్తిగళితఘనమణివీక్షా
పరితోషయుతము లై నీ, యరిపురములఁ గినుక మానుహారులు నృసింహా. 184

అర్థాంతరన్యాసము—

తే. మహివిశేషంబుచేత సామాన్యమును బ్ర, సక్తసామాన్యమున విశేషము సమర్థి
తముగ నర్థాంతరన్యాస మమరుచుండు, నెలమి రెండువిధంబు లై యె ట్లటన్న.185

విశేషసమర్థితసామాన్యార్థాంతరన్యాసము—

క. విమలాత్ముఁ డెచట నుండిన, విమలుం డగు నె ట్లటన్న వినుము సురాగా
రమునఁ జరించియు నీయశ, మసులస్థితి గాదె యోబయప్రభునరసా. 186

సామాన్యసమర్థితవిశేషార్థాంతరన్యాసము—

చ. జలనిధిరాజకన్య కనుసన్న మెలంగుచు నుండువాణియుఙ్
మెలఁగును మాటలోన నెలమిం జెయిసన్నఁ జరించుఁ గీర్తినీ
లలితభుజోపగూహననివాసము మానదు ధాత్రిసద్గుణో
జ్జ్వలనరసింహమంత్రబలవంతుల కింతులు చిక్కుటబ్రమే. 187

యథాసంఖ్యము—

క. సమముగ నేవరుసఁ బదా, ర్థము లుద్దిష్టంబు లయ్యెఁ దగ నాపర్యా
యమున ననూద్దిష్టము లై, యమర యథాసంఖ్య మయ్యె నన యె ట్లన్నన్. 188

చ. వరకరుణాధరాభరణవైభవసద్గుణబుద్ధిచాతురీ
పరమవిభుత్వపావనవిభాబలధైర్యవిజృంభణంబులన్
వరుస హరిం గిరిం గలశవార్నిధి గిర్నిధి శూలిఁ గీలి నా
కరిఁ గిరి గెల్తు వౌర త్రిజగన్నుత శ్రీనరసింహభూవరా. 189

అర్థాపత్తి—

క. వరుస నొకానొకవస్తువు, గిరికొన వస్త్వంతరంబు కిముతన్యాయ
స్ఫురితం బై చను దేరఁగ, ధర నర్థాపత్తి యయ్యెఁ దగ నెట్లన్నన్. 190

సీ. అమరశైలము చిన్న మంతగాఁ దలపోసి, యూశానలముదార మెత్తుఁ జేసి
వెలయ మంథానాద్రివేళ్లతోఁ బెకలించి, మైనాక మబ్ధిలో మ్రగ్గఁ జేసి
యనుపమావంధ్యవింధ్యస్ఫూర్తి నిలఁ ద్రొక్కి, మలయాగ మర్వికి వెలి యొనర్చి
యలక్రౌంచగిరికి రంధ్రాన్వేష మొనరించి, వలిగుబ్బలికి వింత వడఁకు గూర్చి

తే. యడఁకు నీధైర్య మనినచో నపరగిరులు, సాటి రా వని మతివేఱ చాటనేల
పోచిరాజాన్వయాంభోధిపూర్ణచంద్ర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 191

పరిసంఖ్య—

క. తలఁపఁగ నొకటి యనేక, స్థలములసంబంధసంగతం బగు నెడలం
బలిమి నొకయెడనె నిలుపుట, వెలయుం బరిసంఖ్య యగుచు విను మెట్లన్నన్.

సీ. అంద మై త్రిభువనానంద మై జితకుంద, బృంద మై నభమున బెరయు నెద్ది
పొంక మై భృతరక్తపంక మై సమరని, శ్శంక మై వినుతింపఁ జాలు నెద్ది
తోర మై దానైకధీర మై సజ్జనా, ధార మై ధారుణిఁ దనరు నెద్ది
తండ మై చండిమాఖండ మై సంభృతా, జాండ మై దండి మై నలరు నెద్ది

తే. వినుము నీకీర్తి నీభుజాన్వితకృపాణి, నీకరము నీరుచియ కాని నెఱయఁ గాదు
విధుపొడుపు గాదు పవి గాదు వేల్పుమ్రాను, గాదు రవిబింబ మోబభూకాంతునరస.

ఉత్తరము—

క. ఎత్తటి నున్నేయం బౌ, నుత్తరమునఁ బ్రశ్న మదియు నుత్తరము వెస
న్నొత్త మయి పొల్చు నెత్తటి, నత్తటి నుత్తరము నెగడు నది యెట్లన్నన్. 194

ఉత్తరోన్నేయప్రశ్నోత్తరము—

సీ. అలరారు పూఁదీవ యని తలంచితిఁ గాని, యబల నీతనువల్లి యగుట యెఱుఁగ
నాలోలపల్లవం బని భ్రమించితిఁ గాని, చెలువ నీచేసన్న సేయు టెఱుఁగ

నలిబాలికాజాల మనుచుఁ జూచితిఁ గాని, సుదతి నీచికురము ల్సెదరు టెఱుఁగ
నలకోకిలాలాప మనుచు నుండితిఁ గాని, పడఁతి నీవెలుఁ గత్తి పలుకు టెఱుఁగ
తే. నలుక చాలింపు మనుచు నీయహితనృపతి, తావకోద్భటధాటికిఁ దల్లడిల్లి
యడవులకు నేగి కులకాంత నాదరించు, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 195

ప్రశ్నోత్తరమాలికోత్తరము—

ఉ. ఎవ్వఁడు దేవతాగురుఁ డహీనశయానుఁ డవక్రవిక్రముం
డెవ్వఁడు రామభద్రుఁడు మహీవలయైకధురాధురంధరుం
డెవ్వఁడు భోగిభర్త జగదేకవిజృంభితదానదీక్షితుం
డెవ్వఁడు పోచిరాజునరసేంద్రుఁడె వార్ధిపరీతమేదినిన్. 196

వికల్పము—

క. సమబలయుతవస్తువులకు, నమితవికల్పం బొనర్ప ననఘాలంకా
రమతజ్ఞులమతమున నది, యమరు వికల్పం బనంగ నది యెట్లన్నన్. 197

సీ. అలఘుకాంచనమయస్థలనివాసము మేలొ, కాంచనస్థలవాసకలన మేలొ
పుండరీకంబులదండ నుండుట మేలొ, పుండరీకంబులదండ మేలొ
మహనీయవాహినీమధ్యసంస్థితి మేలొ, వాహినీశ్వరమధ్యవసతి మేలొ
మహిషసహవాసవిహరణంబులు మేలొ, మహిషీసహవాసమహిమ మేలొ
తే. శైలకటకాశ్రయంబులు మేలొ యతని, యంఘ్రికటకాశ్రయము మేలొ యధిపులార
యనుచు నీశాత్రవులమంత్రు లనునయింతు, రరిజయాటోప తొరగంటినరసభూప.

సముచ్చయము—

క. మిగుల గుణక్రియ లెయ్యెడ, యుగపత్ప్రాప్తంబులుగ సముచ్చయము కృతిం
బొగడఁ దగుఁ ద్వివిధం బై, యగణితకవివినుత మగుచు నది యెట్లన్నన్. 199

గుణసముచ్చయము—

క. నరసింహశౌర్యశోభా, స్ఫురణంబున జగము లెల్ల శోణము లయ్యెన్
బరరాజవదనవితతులు, హరినీలనిభంబు లయ్యె ననవరతంబున్. 200

క్రియాసముచ్చయము—

వ. అలకలు ముట్టి ముట్టి జఘనాంబరపంక్తికిఁ గిట్టి కిట్టి గు
బ్బలు రతిఁ బట్టి పట్టి కరపల్లవము ల్నలి వెట్టి పెట్టియుం
జెలు వగుతారహారములు చిక్కులు వెట్టు నృసింహ నీద్విష
ల్లలన వనాలి కేగ విట లక్షణలక్ష్యము లై మహీజముల్. 201

ద్వితీయసముచ్చయము—

క. పాయకఖలేకపోత, న్యాయమున ననేకకారణము లొకకార్యం
బేమెడ సాధింపఁగ నుత, మై యపరసముచ్చయాఖ్య మగు నె ట్లన్నన్. 202

క. శూరతయును ధీరతయు ను,దారతయు గభీరతయును ధార్మికతయు నీ
కారణజన్మస్ఫురదవ, తారము సూచించె నోబధరణిపునరసా. 203

సమాధి—

క. కారణ మొక్కటి కార్యము, ధారుణి సాధింపఁ గాకతాళనయమునం
గారణము వేఱొకటి రా, నారూఢిసమాధి యయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 204

చ. అని మొన శ్రీనృసింహవసుధాధిపుతీవ్రచమూసమూహముం
గనుఁగొని యద్భుతం బొదవ ఖానవజీరులు వేళ్లి నోళ్లనుం
జొనుపఁగ గాకతాళనయశోభఁ దదీయముఖాంగుళీనివే
శనములు ప్రాణరక్షణవిచారధురీణము లయ్యె వారికిన్. 205

భావికము—

క. క్షితిలోన నతీత మనా, గతమును బ్రత్యక్షమువలెఁ గనుపట్టుట న
ద్భుతనిరుపమార్థకథనం, బతిశయముగ భావికాఖ్య మగు నె ట్లన్నన్. 206

మ. వరవల్గావిభవంబు దష్టభుజగవ్రాతంబు గా సింగిణుల్
గురుపక్షద్వితయంబు గాఁగ నరసక్షోణీశ్వరారూఢ మా
తురగోత్తంసము నిందిరాహృదయనాథుం దాల్చు ప్రత్యక్షబం
ధురపక్షీంద్రునిలీలఁ జూచు నహితస్తోమంబు భీమంబుగన్. 207

ప్రత్యనీకము—

క. పగవాఁడు సమర్థుఁడు గా, మగఁటిమి వెస నతనిమీఁద మార్కొన కిల నా
పగవానిహితుల నొంచుట, యగుఁ గృతులం బ్రత్యనీక మది యె ట్లన్నన్. 208

క. నీదురవగాహశౌర్యము, భేదింపఁగ లేక విమతపృథివీశుఁ డనిన్
భేదించు నృసింహభవ, న్మోదురభయదప్రతాపమిత్రునిమిత్రున్. 209

వ్యాఘాతము—

క. ఒకఁ డొకటిచేత నొకపని, యకలంకతఁ జేయ దాని నాహేతువుచే
నొకఁడు మఱి వేఱె చేయఁగఁ, బ్రకటవ్యాఘాత మెన్నఁబడు నె ట్లన్నన్. 210

క. రాజీవబాంధవుఁడు నిజ, తేజమున నొనర్చుఁ ద్రిజగతీతాపమున
వ్యాజవిరాజితతేజో, రాజి న్హరియింతు వోబరాజనృసింహా. 211

పర్యాయము—

క. ఏకాధేయం బరయ న, నేకాధారంబులందు నిర వై క్రమముం
జేకొనఁ బర్యాయంబు మ, హాకవిసంస్తుత్య మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 212

సీ. కందర్పహరునందుఁ గనువిప్పఁగా నేర్చి, శరవణోద్భవునందు శక్తి యెఱిఁగి
రామునందు చలాంబరము గట్టఁగా నేర్చి, జలధిలంఘనునందు జంగ యెఱిఁగి
ఘటజునం దుభయపక్షములఁ బోర్లఁగ నేర్చి, వెస ద్రోణియెడఁ బాలు వేఁడ నెఱిఁగి
మొగి వృకోదరునందు ముష్టి పూనఁగ నేర్చి, విజయునియెడఁ గర్ణవేధ యెఱిఁగి

తే. యనుదినంబును నభివృద్ధిఁ దనరు శౌర్య, శిశువు భవదీయదోస్స్తంభజృంభమాణ
ఖురళిఁ గౌక్షేయచాలనస్ఫురణ మెఱిఁగె, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ,

సూక్ష్మము—

క. ఈక్షితిఁ దలపోయ నసం, లక్షితసూక్ష్మార్థకౌశలప్రకటనవై
చక్షణ్యము సూక్ష్మం బగు, నక్షీణకవిప్రశస్త మది యె ట్లన్నన్. 214

ఉ. ప్రాణమువంటినాకు నిజభావము దాఁపఁగఁ జెల్లు నమ్మ నీ
ప్రాణవిభుం బ్రభూతగుణబంధురుఁ దెల్పఁగదమ్మ యంచు వి
న్నాణముగా సఖీజనులు నల్గడలం గదియంగ సైకత
శ్రోణియురంబుమీఁద నఖసూచిక నేర్చె నృసింహభూవరా. 215

ఉదాత్తము—

క. విశ్వోన్నత మై చెలఁగెడు, నైశ్వర్యము గలుగువస్తు వభినుతిసేయన్
శాశ్వత మగుచు నుదాత్తము, విశ్వంభరలోనఁ బొల్చు విను మె ట్లన్నన్. 216

మ. నృపు లర్పించినఁ జేడె లూడ్చి వెలికి న్నేర్పొప్పఁగాఁ గుప్పఁగా
నెపుడుం జల్లినముగ్గుముత్తెములు ధాత్రీశాంగదస్వర్ణమా
ర్ణపుఁబ్రోవు ల్దగునీగృహాంగణములం బారాద్రిధాత్రీధరా
ధిపముల్ స్వవ్యయభీతి ని న్గొలుచుచేతన్ శ్రీనృసింహాధిపా. 217

పరివృత్తి—

క. సమ మిచ్చి సమము గొన న, ల్పము నిచ్చి యనల్పము గొన భావింప నన
ల్పము నిచ్చి యల్పముం గొన, నమరుం బరివృత్తి త్రివిధ మై యె ట్లన్నన్. 218

సమపరివృత్తి—

క. శ్రుతిహృదయరత్నభూషా, కృతులు కృతు ల్నీకు నొసఁగి కృతులు నృసింహ
క్షితివర నీచేఁ గాంతురు, శ్రుతిహృదయాభరణములు విశోభితలీలన్. 219

అధికదానాల్పాదానపరివృత్తి—

క. శరసింహ నీదు వైరులు, కరిసింహాలులాయభల్లగవయాహిపరం
పరకుఁ దమగృహము లొసఁగుచు, వరుస భజింతురు దదీయవనమందిరముల్. 220

అల్పదానాధికాదానపరివృత్తి—

క. నరతనువు నీకరాసికి, నరి యొసఁగి నృసింహభూప యనుపమరంభా
పరిరంభగుంభసంభ్రమ; భరితామరతాశుభప్రభావముఁ జెందున్. 221

కారణమాల—

క. ఇల నుత్తరోత్తరములకుఁ, బొలు పొందఁగఁ బూర్వపూర్వములు హేతువులై
యలరఁగఁ గారణమాలిక, యలంకరణరాజ మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 222

మ. హరిపాదాంబుజపూజనాభిరతిచే నైశ్వర్య మైశ్వర్యచా
తురిచే సజ్జనరక్షణంబు సుజనస్తోమావనస్ఫూర్తిచేఁ
జిరపుణ్యంబులు పుణ్యవాసనలచేఁ జెన్నొందు సత్కీర్తియు
న్నరసింహాధిప నీక పొల్చు బుధసంతానైకచింతామణీ. 223

ఏకావళి—

క. ధరఁ బూర్వపూర్వమునకు, త్తరోత్తరము క్రమసమగ్రతవిశేషణమై
పరఁగిన నేకావళి యన, నరు దగుసత్కృతులయందు నది యెట్లన్నన్. 224

క. అవనిధవాస్థానంబులు, కవియుతములు కవులు రచితకావ్యులు కావ్య
వ్యవహారము లమితభవ, న్నవనవగుణభూషితములు నరసింహనృపా. 225

మాలాదీపకము—

క. మహిఁ బూర్వపూర్వమునకున్, రహి మీఱఁగ నుత్తరోత్తరము రమ్యగుణా
వహముగ మాలాదీపక, మహీనవిఖ్యాతిఁ జెందు నది యెట్లన్నన్. 226

క. గురుచాపముచే శరతతి, శరతతిచే శత్రుశిరము శత్రుశిరముచే
ధర ధరచే నీబాహువు, పరిలబ్ధం బయ్యె నోబపార్థివునరసా. 227

సారము—

క. నిరవధిక ముత్తరోత్తర, నిరతోత్కర్షంబు దెలుప నిఖిలకృతులయం
దరుదై తగు సారాలం, కరణము కవివినుత మగుచుఁ గడు నెట్లన్నన్. 228

సీ. స్థావరజంగమాధారము త్రిజగంబు, లలజగంబు లజాండములఁ జెలంగు
నాయజాండము లుండు హరిరోమకూపమం, దాశౌరియును భోగిపైశయించు

నాభోగిజలధికోణావాస మొందునా, కడలికుంభజుచులుకంబుఁ జెందు
నాకుంభజుఁడు నింగి కేకఖద్యోతాభుఁ, డానింగికబరి యై యతిశయిల్లు
తే. నీయశోలక్ష్మి కక్షీణనీతిచతుర, చతురుదధిమేఖలావృతక్షితిపురీణ
చటులభుజదండదండితశాత్రవమదారి, వీరపరివార యోబభూవిభునృసింహ. 229
క. రసవత్ప్రియము లూర్జ, స్విసమాహితములును నిచట వివరింపఁగ లే
దసమరసప్రకరణమున, రసభావాద్యుపనిబద్ధరసములు గానన్. 230
ఉ. సొమ్ములు సొమ్ములుం గలయుసొంపులు పుట్టెడురీతి గార్యజా
లమ్ములయం దలంకృతు లలంకృతులుం గలయంగ శోభ మై
నిమ్మహిఁ బొల్చుఁ దద్ఘటన మెన్ని కతోఁ దిలతండు లా స్థిరూ
పమ్మనఁ బాలు నీ రనయుభాతిఁ దగు ద్విప్రవిధత్వ మొందుచున్. 231
క. తిలతండులరూపమ్మన, నలరు స్సంసృష్టిసంకరాఖ్యము పాల్నీ
రిల నేక మయినకైవడిఁ, దెలుపుం దత్సంకరంబు త్రివిధము కృతులన్. 232
తే. ఎనయ నంగాంగిభావంబు నేకవాచ, కానుబంధంబు సందేహ మనఁగ నెట్లు
పొలుచు సంసృష్టిసంకరంబులకు వరుస, లక్ష్యముల నేర్పరించెద లలితఫణితి. 233
సంసృష్టి—
క. హరిదబలాకులగిరికుచ, వరచందనరజము లగుభవత్కీర్తిరుచుల్
నిరవద్యసుధాంభోధి, స్ఫురణంబు వహించె నోబభూవరునరసా. 234
క. హరిదబలాచందన మయి, యరు దగునమురూపకంబు నమృతాంభోధి
స్ఫురణంబుఁ దాల్చె ననియెడి, సరసనిదర్శనయుఁ బొల్చు సంసృష్టి యనన్. 235
అంగాంగిభావసంకరము—
క. అసిజిహ్వోభయదం బై, యసమమహాబలవిశేషహారియు నై యి
వ్వసుధ భవద్భుజదండము, పొసఁగు న్ఫణిమాడ్కి నోబభూవరునరసా. 236
క. అసిజిహ్వేక యనురూపక, మసమమహాబలవిశేషహారిశ్లేషం
బెసఁగు ఫణిమాడ్కి భుజమను, దెస నంగాంగిత్వ మొందెఁ దెలియ నుపమతోన్.
ఏకవాచకానుప్రవేశసంకరము—
క. విశ్వామిత్రమదాసహ, శాశ్వతసౌభాగ్య మగుచు సతతోన్నత మై
విశ్వనుతశ్రీనృసింహమ, హీశ్వర నీయసి వసిష్ఠు నీడనుబోల్చున్. 238
క. నీవాలు వసిష్ఠునివలె, నేవేళఁ జెలంగు నన్న నేకపదవిశే
షావిర్భూతము లగుచుఁ, శ్రీవెలయఁ శ్లేష ముపమ చెలఁగును నిచటన్. 239

సందేహసంకరము —

క. పాకారితురగరాకా, శోకారికశాంకుకాంతకోమలరుచి యై
యేకాలము రంజిల్లును, నీకీర్తిమరాళి యోబన్నృపునరసింహా. 240

క. ఇల గీర్తి హంసి యనుచో, సలలితగతి హంసివంటిసత్కీర్తియు గా
కిల గీర్తి యనెడుహంసియొ, తెలియ దుపమరూపకంబు తేటగ నిటన్. 241

క. ఈరీతిం గొన్నియలం, కారము లేర్పడిచినాడ గడమవడమ నే
నేరక వర్జించుటగా, దారయ విస్తారభీతి నాపాదింపన్. 242

శా. ముక్తామండనపండువాభయదదోర్మాహాత్మ్యధాటీమహా
తుక్కారప్రతిరుద్ధభూభువనహిందూరాజ్యసంస్థాపనా
ప్రాక్షద్దోస్త్రికులోత్థితధ్వజపటప్రాయప్రసర్పద్యశో
స్పృక్షర్వీక్షితశర్వకంకణనమస్యాజాలకోలాహలా. 243

క. సాహిత్యభోజభూజన, సౌహిత్యవిధానదానసంతానమహో
బాహోవదాన్యవాహా, రోహణరేవంతలలితరూపజయంతా. 244

వర్గపంచకరహితసుగంధివృత్తము.

హారహీరసారసారిహారశైలవాసవో
ర్వీరుహోహిహారశేషవేషహాసలాలస
శ్రీరసోరుయోశసాంశుశీలవైరివీరసం
హారసారశౌర్యసూర్యహార్యవార్యసాహసా. 245

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధకవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతిభా
బంధుర ప్రబంధపటురచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూపసుపుత్ర తిమ్మ
రాజపౌత్ర సకలభాషావిశేషనిరుపమావధాన శారదామూర్తిమూర్తి ప్రణీతంబైన నర
సభూపాలీయంబను దద్రాజనామధేయాంకితంబై పొల్చు కావ్యాలంకారసంగ్రహం
బనుమహాప్రబంధంబునందర్థాలంకారవిభాగంబును సంకరసంసృష్టినిర్ణయంబు నన్నది
సర్వంబును బంచమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

Printed at the Progressive Press, Madras.